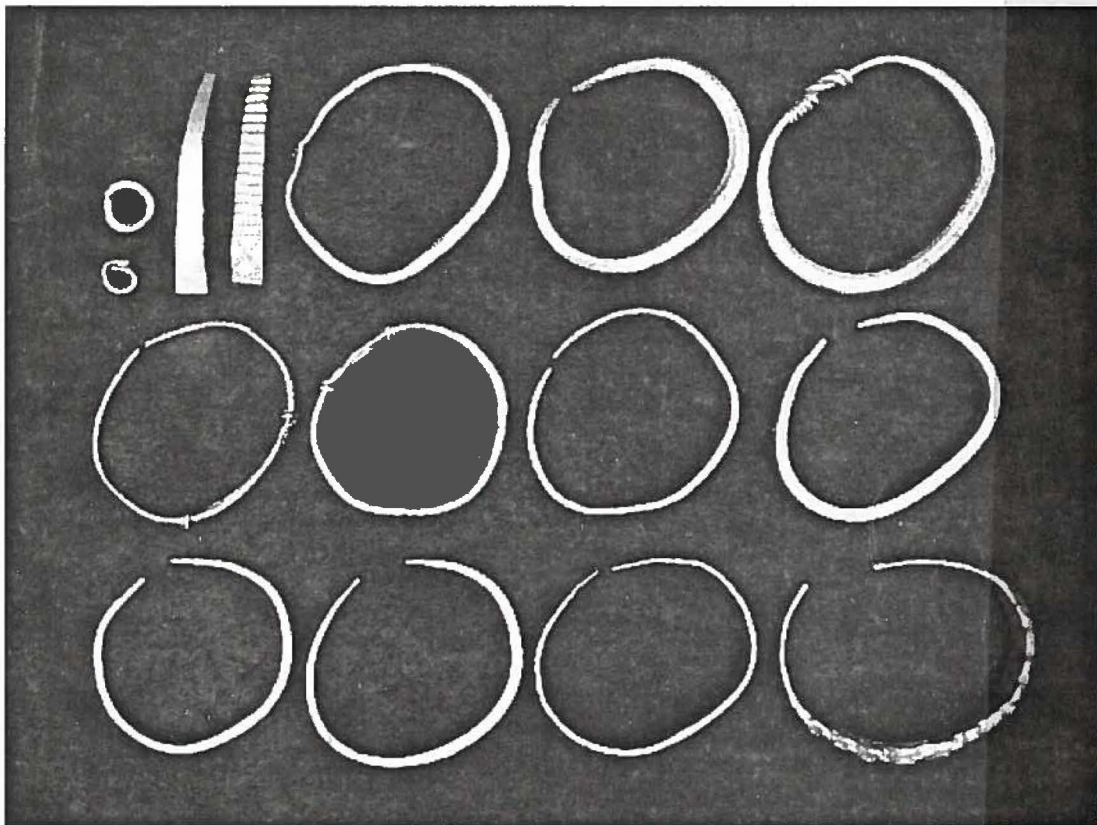

MARTE SPANGEN

EDELMETALLDEPOTENE I NORD-NORGE

KOMPLEKSE IDENTITETER I VIKINGTID
OG TIDLIG MIDDELALDER

APPENDIKS

VÅR 2005

HOVEDFAGSOPPGAVE, INSTITUTT FOR ARKEOLOGI
UNIVERSITETET I TROMSØ

SV/ark 113

Trykkeriet, SV-fakultetet,
Universitetet i Tromsø

MARTE SPANGEN

EDELMETALLDEPOTENE I NORD-NORGE

KOMPLEKSE IDENTITETER I VIKINGTID
OG TIDLIG MIDDELALDER

APPENDIKS

VÅR 2005

HOVEDFAGSOPPGAVE, INSTITUTT FOR ARKEOLOGI
UNIVERSITETET I TROMSØ

05c014048

Forsidebildet: Depotet fra Bøstrand, Ballangen.
Foto: Marte Spangen

INNHold

TABELLER.....	vii
APPENDIKS 1: KATALOG.....	8
1. Ts. 4331-4332: Neiden, Sør-Varanger (8/1).....	8
3. Ts. 4024: Lathari, Alta (38/187).....	11
4. Ts. 11090: Lille Borras, Alta (umatr.).....	12
5. Tapt: Haukøy, Skjervøy (3/3).....	13
6. B. 4526 a-b: Uspesifisert, Skjervøy.....	15
7. Ts. 4400 a-d: Indreidet, Nordreisa (83/10).....	16
8. Ts. 730-734: Flatvollen, Lyngen (72/5).....	19
9. Ts. 5479: Nyttun, Fagerliveien 24, Tromsøya (119/?).....	22
10. Ts. 1649-1652: Botnhamn, Lenvik (106/62, 48).....	23
11. Ts. 2416-18 (?): Øvergården, Bjarkøy (17/-).....	25
12. Tapt (Ts. 45-46?): Vinje, Øksnes (13/1, 2).....	26
13. C. 9992-9993: Grytting, Sortland (??).....	27
14. Ts. 1933: Skagen, Hadsel (81/-).....	28
15. Ts. 3738: Skau, Røst (10/1).....	30
16. Ts. 3482 a-o: Bøstrand, Ballangen (59/1).....	30
17. Ts. 2714, Ts. 2789: Kjølsvik, Tysfjord.....	34
18. Ts. 7657 a-f: Musken, Tysfjord.....	37
19. C. 2555-2557: Skottestad, Hamarøy (66/2).....	39
20. Ts. 2223-2224: Slettnes, Fauske (50/1).....	40
21. Ts. 2556-2569: Rønvika, Bodø (Brattskaret).....	42
22. Ts. 5708 a-l: Skar, Skjerstad (25/1).....	45
23. Ts. 4378 a-c: Vågenga, Rødøy (64/5).....	49
24. T. 3501-3502: Sandrøssjøen, Alstahaug.....	50
25. Videnskabsselskabets Myntsamling (Trondheim): Herten. Alstahaug (vei utskilt fra gårdsnr. 8).....	51
26. Tapt: Offersøya, Alstahaug.....	52
27. Tapt: Mindnes, Alstahaug (82/1,3).....	52
28. Tapt: Skarsås, Brønnøy (107/1).....	53
29. Uspesifiserte funn, Nordland.....	54
30. Funn av enkeltmynt (fra nord til sør, etter Skaare 1976):.....	54
31. Andre funn av sølv.....	55
APPENDIKS 2: FUNN FRA NÆRLIGGENDE OMRÅDER.....	60
2.1. Edelmetalldepoter i Trøndelag.....	60
2.2. Edelmetalldepoter i Sør-Norge.....	60
2.3. Edelmetalldepoter i Nord-Finland og Nord-Sverige.....	61
2.4. Edelmetalldepoter i det øvrige Finland og Karelen.....	62
2.5. Edelmetalldepoter i Nord-Russland.....	62
APPENDIX 3: KART OVER FUNNSTEDER.....	63
1. Neiden, Sør-Varanger.....	63
3. Lathari, Alta.....	64

5. Haukøya, Skjervøy	65
7. Indereidet, Nordreisa	67
8. Flatvollen, Lyngen.....	68
9. Tromsøya, Tromsø (sekundært).....	69
10. Botnhamn, Lenvik	70
11. Øvregården, Bjarkøy.....	71
12. Vinje, Øksnes.....	72
14. Skagen, Hadsel	73
15. Skau, Røst	74
16. Bøstrand, Ballangen.....	75
17. Kjøpsvik, Tysfjord.....	76
18. Musken, Tysfjord.....	77
19. Skottestad, Hamarøy.....	78
20. Slettnes, Fauske	79
21. Rønvika, Bodø	80
23. Vågenga, Rødøy	81
25. Herten, Alstahaug	82
24. Sandnessjøen, Alstahaug	83
27. Mindnes, Alstahaug	84
26. Offersøya, Alstahaug	85
28. Skarsås, Brønnøy	86

TABELLER

Tabell 1:	Kalibrering av de to C ₁₄ -dateringene av bjørkebarken som lå under halsringene fra Ninguniemi	16
Tabell 2 a og b:	Hakkesølvvet fra Rønvika	55
Tabell 3:	Typeinndeling av de nordnorske halsringene	55-56
Tabell 4:	Dateringer av de nordnorske edelmetalldepotene og begrunnelse for disse..	57
Tabell 5:	Registrerte funnomstendigheter for edelmetalldepotene i Nord-Norge	58

APPENDIKS 1: KATALOG

Katalogen inneholder mer utfyllende opplysninger om de nordnorske gjenstandene, funnstedene og funnomstendighetene som er diskutert i denne oppgaven. Opplysningene er hovedsakelig hentet fra Tromsø Museum, Vitenskapsmuseet i Trondheim og Bergen Museums tilvekstkataloger (kat. TMU, kat. Vit. og kat. BM), topografisk arkiv ved Tromsø Museum og Vitenskapsmuseet i Trondheim (top. ark. TMU og top. ark. Vit.), Fornminneregisteret, Askeladden og egne observasjoner. Under "Litteratur" henvises til publiserte kilder som beskriver det aktuelle funnet spesielt. Andre kilder er oppgitt i teksten. Hårdhs typer er hentet fra *Silver in the Viking Age. A Regional-Economic Study* (Hårdh 1996). R-numrene henviser til Oluf Ryghs typer (Rygh 1999). Katalognumrene viser hvor gjenstandene oppbevares: B = Bergen Museum, C = Universitetets Oldsaksamling, Oslo, T = Vitenskapsmuseet i Trondheim, Ts = Tromsø Museum, AaM = Aalesunds Museum. Etter stedsnavnet på funnstedene er gårds- og bruksnummer oppgitt i parentes, der disse er kjent.

1. Ts. 4331-4332: Neiden, Sør-Varanger (8/1)

Ts. 4331: Halsring (tidligere katalogisert som nr. 27043 ved Universitetets etnografiske museum). Halsringen er tvunnet av fire ganger to sølvstenger (Hårdhs type III). Endeplatene er fragmentert, de har tilsynelatende vært rombeformede (Hårdhs type 2). Platene er bøyd til sokler som omslutter ringkroppen og er festet til denne med tynne metalltråder. Tynne bånd rundt overgangen mellom endeplatene og ringkroppen. Stempeldekorene på endeplatene i form av trekanttrekker mellom rader av firkantede punkter (kat. TMU). Vekt: 66 g (Sjøvold 1974)/ 64,5 g (Hårdh 1996). Ytre tverrmål: 15,5 cm (kat. TMU). Noe irr ved overgangen mellom ringkroppen og endeplatene antyder at sølvet er blandet med kobber. Datering og proveniens: Kobberblanding av sølvet kan muligens knyttes til østlig proveniens (jf. Zachrisson 1984:82, 105). Måten å feste endeplatene på er også et østlig trekk (Hårdh 1996:57, Stenberger 1958:85, sml. Jasinski og Ovsyannikov 1998, plansje 40:6, 7). Rombeformede endeplater kan være både et østlig og et sørsandinavisk trekk (Hårdh 1996:45-46). Halsringer dateres vanligvis til vikingtid (for eksempel Hårdh 1996, Rygh 1999, Stenberger 1958). Østlige ringer med sokkelfeste har blitt funnet i kontekster datert til mellom 1030 og helt opp til 1300-tallet (Bäcksbäcka 1975:85-86, Stenberger 1958:85, 87, Abb. 48). Generelt dateres de finske gjenstandsdepotene til mellom 1050 og 1150 (Kivikoski 1964:289, Sarvas 1986:136, jf. også Hårdh 1996:68).

Ts. 4332: Armring (tidligere katalogisert som nr. 27044 ved Universitetets etnografiske museum). Armringen består av én glatt ten med rundt tverrsnitt (sml. R 712) med spiralslynget sammenføring. Tre mindre partier er banket til slik at de har kvadratisk tverrsnitt. Disse er dekorert med triangler, sirkler og punkter. Vekt: 32 g (Sjøvold 1974). Utvendig tverrmål: 8 cm. Diameter: 4,5 cm (kat. TMU). Datering og proveniens: Jeg har ikke funnet paralleller til denne i litteraturen, men med unntak av de tilhamrede områdene er formen den samme som på R 712 og Stenbergers Ar. 2 (Stenberger 1958:96). Stempeldekoren er vanlig i Skandinavia i vikingtid. Mårten Stenberger anser armringstypen som nordisk (Stenberger 1958:99f). Helt glatte ringer med enkel ten er en stor gruppe armringer i Norge. Ut fra flere ulike funnkombinasjoner daterer Jan Petersen dem til vikingtid (Petersen 1928:155).

Funnsted og funnomstendigheter: Det er uklart om de to gjenstandene er funnet sammen (Sjøvold 1974). Kat. TMU oppgir samme lokalisering for begge gjenstandene. Funnstedet oppgis som "i nærheten av Skolteboplassen". Funnet ble først innlevert til Universitetets etnografiske museum i Oslo, der det fikk katalognumrene 27043 (halsringen) og 27044 (armringen). Her opplyses det i katalogen at selgeren var "Sydvarangerboere ved fylkeslæge A.S. Wessel." Gjenstandene ble først senere overført til Tromsø Museum. *Generell landskapsbeskrivelse*: Ved Skoltebyen i Neiden: Kupert terreng på hver side av Neidenelven. Morenerygg på østsiden av elva ved Neiden bro. Flatt område i sør, strandslette, der "Skoltebyen" ligger. Fjelltopp sørøst for dette. Selve Neiden tettsted

på høydedraget vest for elven. Broen går over Skoltefossen. *Funnstedet*: Skoltesamenes boplass kalles i dag "Skoltebyen", og ligger på en flat eng ut mot elva sørøst for Skoltefossen. Skoltebyen var Neiden-samenes sommerboplass fram til begynnelsen av 1900-tallet, da den ble deres helårsboplass på grunn av problemer med å opprettholde det tradisjonelle flyttemønsteret etter grensedragningen mellom Norge og Finland/ Russland (Vorren 1979:213, 218). Det står i dag fem små hus og hytter på området, i tillegg til det gresk-katolske St. Georgs kapell, som er et lite tømmerhus litt i utkanten av bosettingsområdet mot elven. Kapellet ble antageligvis anlagt allerede rundt 1560-70, etter tradisjonen i 1565 (Sør-Varanger Museums hjemmeside). Elven går inn i en liten bukt nord for boplassen. Bukten danner en bakevje med roligere vann. Denne kalles Dragnetgrunna eller Dragnetkulp (østsamisk: *Livjilemsáá'jj* etter en spesiell type kastenot kalt *livjilem*, pers. med. B. M. Nystad 11.11.2004¹), fordi man her drev det tradisjonelle lempfisket (Eriksen 1989:34). At boplassen er funnstedet er sannsynlig ut fra aktiviteten som har vært drevet her i forbindelse med bosettingen og gravplassen rundt kapellet, samt fysiske antropologers jakt på samiske skjeletter her tidlig på 1900-tallet (pers. med. B. Olsen 18.12.2003 og reg. 8432 og 89641 i Askeladden). *Endringer i landskapet*: Det har tidligere vært bebyggelse over en større del av området enn i dag (Vorren 1979:213, foto). Det er ingen umiddelbart synlige spor etter den store gravplassen. *Andre fornminner*: Søk på "jernalder" i Sør-Varanger kommune i Fornminneregisteret gir ett treff, i form av fire gravrøyser på Kjerringneset, datert til bronsealder-jernalder. Søk på "samisk jernalder" gir 11 treff. Funnene består av urgraver, offersteder/ -plasser/ -steiner/ -ringer, hauger og røyser (urgraver?), hustufter og boplasser. De fleste av funnene er gjort i småfjorder og viker ut mot Varangerfjorden. Offersteinen Sukkertoppen på Sukkertoppfjellet er den nærmeste registreringen datert til samisk jernalder. Denne ligger på andre siden av Neiden-fjorden. Søk på "middelalder" gir åtte treff, med lignende lokalisering som bekrevet over. Blant funnene er en beinskje fra Nygård (32/14), fangstgrop, steinbrudd, gravplass, hustufter og gammetufter. Funnstedet nærmest Neiden er Storbukt mellom Neidenfjorden og Kjølufjorden. Her er det registrert fire gammetufter. Sjøvold nevner ingen andre funn enn sølvdepotet fra yngre jernalder (Sjøvold 1974).

Litt:

Sjøvold 1952: Oldsaksamlingens tilvekst 1940-9. Acta Borealia. B. Humaniora no. 1, Tromsø.
Sjøvold 1974: The Iron Age Settlement of Arctic Norway II, s. 180.

2. AaM 1828 a-h: Vestre Eikvik, Lebesby (Laksefjord) (19/uspes.)

Jeg har dessverre ikke hatt anledning til å studere disse gjenstandene selv. Det er noe forvirring rundt hvilke ringer som er hvilke hos Aalesunds Museum. Katalognummeret er 1828, men ringene er her gitt bokstaver ut fra det som er registrert hos Bergen Museum (jf. fax til Aalesunds Museum av 24.09.2004).

AaM 1828 a Gullspiralring. En spirallagt ring av gull med vel to omdreininger. Ringen har åttekantet tverrsnitt (kat. BM). Største tverrmål: 3,3 cm. Vekt: 55,980 g (kat. BM) Datering og proveniens: Folkevandringstid er den store gullalderen i Skandinavia. De fleste norske funnene består av betalingsgull (spiralringer), som er vanskelig å datere presist, men som vanligvis dateres til siste halvdel av folkevandringstid (Munch 1956:113, Nilsen 2002:13-14, Solberg 2000:135-136).

AaM 1828 b: Gullspiralring. En spirallagt ring av gull med nesten tre omdreininger. Ringen har rundt tverrsnitt. Største tverrmål: 2,7 cm. Vekt: 54,280 g (kat. BM). Datering og proveniens: Se over.

AaM 1828 c: Gullspiralring. En spirallagt ring av gull med ca. to omdreininger. Av tynn, trinn ten, avhugget i den ene enden. Noe sammenklemt (kat. BM). Diameter: 2,1 cm. Vekt 16,25 g (kat.

---

¹ Samiske bokstaver lar seg ikke overføre til pdf-format. Dette gjør at enkelte av de samiske stedsnavnene og ordene i denne oppgaven er gjengitt på andre måter enn det Nystad har foreslått, blant annet ved bruk av s' og c'.

BM). Datering og proveniens: Se over.

AaM 1828 d: Gullring. Flat gullring dekorert med innstemplede sirkler og bølge- og sikksakk-mønster rundt deler av ringen. Et sted er det stemplet inn to halvmåner med tre opphøyede kuler i hver. Ringen er svakt slitt i den øvre smalere del. Beskrevet som et hengesmykke av gull hos Bergen Museum (kat. BM). Ytre tverrmål: 4,1 x 3,7 cm. Vekt: 13,10 g (kat. BM). Datering og proveniens: Sjøvold sier at ringen synes å være unik i skandinavisk materiale, men lar seg overbevise av Gjessings parallell fra russisk materiale (Sjøvold 1974:328, jf. Brøgger 1931:44 og Gjessing 1939:41-42). Gjessing mener en parallell kan være Aspelins fig. 1074 (1877:220), og at halvmånestemplene kan tyde på at ringen bør dateres til 500-tallet. Han kaller det for øvrig et hengesmykke (Gjessing 1939:41). Tilnærmet liknende gjenstander finnes også hos J. Petersen (1928:143) og Stenberger (1958, abb. 41 no. 12, II abb. 183 no. 3, abb. 161 no. 2, abb. 252 no. 2). Alle disse sistnevnte gjenstandene er datert til vikingtid, men som Reymert skriver, det må vurderes hvorvidt de er like nok gullringen til at den også kan dateres til vikingtid (Reymert 1980:95).

AaM 1828 e: Armring. Armring av sølv, snodd av tre stenger (Reymert 1980:95). (Ifølge opplysninger fra Bergen Museum av to stenger.) Endene er avklippet og noe avsmalnet (Reymert 1980:95), og lagt over hverandre slik at ringen danner en spiral med en og en halv omdreining. Største tverrmål: 11,3 cm (kat. BM). Vekt: 118 g (Sjøvold 1974). Ringen er så stor at den strengt tatt faller innunder min definisjon av en halsring (minimum 10 cm., jf. Hårdh 1996:42). Når jeg allikevel definerer denne sølvringen som en armring, har det sammenheng med en konsistent tidligere definering, samt mangel på paralleller som åpenbart er halsringer, og en Diameter helt på grensen av hva man kan anta er egnet som halsring, særlig tatt i betraktning av at denne ringen ikke har noen lås, og i så fall måtte bøyes rundt halsen. Datering og proveniens: Stenberger har avbildet to eksemplarer av lignende type fra Gotland, men av to stenger. Han sier imidlertid at bruk av tre stenger ikke gjør noen teknisk forskjell (Stenberger 1958:273). Formen kan minne om en snodd halsring av bronse fra Lieto, Sauvala, Finland. Denne er imidlertid laget ved at to tråder er tvunnet rundt en tredje. Formen er svært vanlig i vikingtidsgraver i Finland, og i Estland er de yngste eksemplarene datert til ca. 1200 (Kivikoski 1973:99-100, Abb. 727). Harry Moora sammenligner denne gjenstanden med østbaltiske funn, forutsatt at den har hatt endestykker som nå er tapt. Dette er ikke uvanlig på slike ringer (sml. Aspelin 1877, nr. 673, 1016 og 1174), og kan stemme med Reymerts beskrivelse av endene som avklippede (se over). Typen finnes i Øst-Baltikum allerede fra 600-tallet (Moora 1928 i Gjessing 1939:41, fotnote 19).

AaM 1828 f: Gullspiralring. Spiralring av gull med to mindre gullringer (g og h) tvunnet rundt. Den store ringen er laget av en "litt regelmessig trinn stang", som er hamret, og også skåret litt i i nyere tid. Stangen smalner av mot den ene enden. Denne er hel, mens den andre synes å være kappet av (kat. BM). Endene er lagt over hverandre slik at den danner en spiral med ca. en og en kvart omdreining. Diameter: 9,2 x 8,4 cm. Vekt: 162,02 g (kat. BM). Datering og proveniens: Se over.

AaM 1828 g: Gullspiralring. Ringen er tvunnet rundt gullringen AaM 1828 f. Ringen har et kantet tverrsnitt, og endene er lagt over hverandre slik at den danner en spiral med ca. en og en halv omdreining. Datering og proveniens: Se over.

AaM 1828 h: Gullspiralring. Ringen er tvunnet rundt gullringen AaM 1828 a. Ringen har et kantete tverrsnitt, og endene er lagt over hverandre slik at den danner en spiral med ca. to omdreining. Datering og proveniens: Se over.

Funnsted og funnomstendigheter: Informant John Rygvik, som er svært interessert i lokal/slektshistorie, og har studert funnet i flere år, opplyser i brev (top.ark. TMU) og ved befaringen at funnet ble gjort av Erik Johnsen i Vestre Eikvik i 1930, eller våren 1929 (jf. notat i top. ark. TMU) Ringene kom opp ved nyploying av potetland. Rygvik avviser at funnet ble gjort på øya Brattholmen, slik det er oppgitt flere andre steder. Det har også blitt oppgitt andre funnsteder, men etter Rygviks mening er det to sannsynlige muligheter: Enten ble funnet gjort i potetlandet i Vestre Eikvik, slik finneren opplyste, eller det ble funnet i forbindelse med gravurer ute på Bondøya (*Gierbá*). Hit kunne vi dessverre ikke komme oss da jeg befarte stedet, da været var for dårlig. Jeg tar her utgangspunkt i at det riktige funnstedet er det som ble oppgitt til lokalbefolkningen, det vil si Vestre Eikvik. Ringene ble solgt til en skipper fra Møre, og befinner seg derfor på Ålesund Museum. *Generell landskapsbeskrivelse*: Eikvik (*Áikaluokta*) ligger på en halvøy i bunnen av

Laksefjorden. Halvøya består hovedsakelig av to fjell, Oterfjellet (*C'eavrresvárri*) og Tverrfjellet. Nordvestenden av halvøya danner to nes, Skallneset (*Gállonjårga*) og Brenneset (*Buollánjårga*). Nord på halvøya, øst for Skallneset, ligger Eikvika, mens Vestre Eikvika ligger i vest, mellom Brenneset og Skallneset. Sørvest for Vestre Eikvika ligger Øksevatnet (*Áks'ojávri*) (rettskriving og betydning av de samiske stedsnavnene etter pers. med. fra B. M. Nystad 10.11.2004). *Funnstedet*: Bukta åpner seg mot nordvest, i sjøen utenfor ligger Bondøya. Vestre Eikvik er skilt fra Eikvika av et myrlendt eide og enden av høydedraget som går sørover fra Skallneset. Innerst i Vestre Eikvik ligger to mindre bukter, bebyggelsen (og potetåkeren) har ligget ovenfor den minste (nordligste), ikke mer enn 50 m unna strandkanten. Det er utsikt til lave runde fjell i sør, sørøst og sørvest. To topper er mer iøynefallende, Kjerringtoppen i sør (sør for dette ligger Kjerringvatnet, *Áhkajávri*) og Eikviktoppen i øst. Selve funnstedet skal altså ha vært i potetlandet, under en helle delvis nede i torvlaget (notat fra Rygvik av 1998, top. ark. TMU), eller 15-20 cm under torvlaget (en opplysning fra Rygviks bestemor som bodde på stedet på funntidspunktet, i brev fra Rygvik av 1995 i top.ark. TMU). *Andre fornminner*: Finneren Johnsen og familien var de siste som bodde i Vestre Eikvik. De hadde blant annet en gamle og senere et hus her. Disse kunne jeg ikke lokalisere ved mitt besøk, men det er stadig rester av gjerder som har avgrenset beiteområdene. Området virket også kupert, muligens delvis på grunn av hustufter. Ifølge Rygvik har det blitt funnet en hektespenn i ura på vestsiden av Eikviktoppen. Ved registrering utført i 1982 ble det notert fem gammetufter fra middelalder – nyere tid, men også en oval gravhaug. Denne er beskrevet som tydelig i terrenget, men allikevel usikker. Under fornminnets art er den registrert som en urgrav. I Østre Eikvik er det registrert flere tufter fra nyere tid, noe som kan stemme bra med opplysningene hos Falkenberg (1941), som i 1938 registrerte fire trehus og en gamle her. Søk på "jernalder" i Fornminneregisteret viser at det i Vestre Eikvik (19/uspes.) bare er depotfunnet som er registrert, mens det i Østre Eikvik (19/1?) er funnet tre gammetufter fra middelalderen, to hellegroper fra jernalderen og ett ildsted av uvisst datering. På Hammarsnes lenger øst på halvøya er det registrert fire gammetufter som muligens kan være fra jernalderen. Innerst i Friarfjorden øst for halvøya er det registrert to hellegroper, som normalt dateres til jernalderen. I Tårnvika, ved foten av halvøya på vestsiden, er det blant annet registrert to mulige urgraver (strandvollgraver). I tillegg er det registrert mange fornminner fra steinalder og middelalder/ nyere tid.

Litt.:

Brøgger 1931: Nord-Norges bosetningshistorie, s. 43-44.

Gjessing 1939: Noen nordnorske handelsproblemer i jernalderen, s. 41-42.

Sjøvold 1974: The Iron Age Settlement of Arctic Norway II, s. 178.

Reymert 1980: Arkeologi og etnisitet, s. 91,95-96.

3. Ts. 4024: Lathari, Alta (38/187)

Ts. 4024: Halsring (utlånt til Alta Museum). Fire ganger to sølvstenger med fire doble tvunnede sølvtråder (Hårdhs type III). Triangulære endeplater (Hårdhs type 3), forhøyet midtstykke, stempeldekor med trekanter og sirkler. Lås: hekter (Hårdhs type a). Vekt: 412 g. (Sjøvold 1974), 409,2 g. (Hårdh 1996). Største tverrmål: 22,1 cm. (kat. TMU), noe som er uvanlig stort. Ifølge kat. TMU er halsringen tilsynelatende sterkt kobberblandet, delvis dekket av irr. Nærmest R. 706. Datering og proveniens: Triangulære endeplater er den vanligste typen i Norge (Hårdh 1996:47). Halsringer dateres vanligvis til vikingtid (for eksempel Hårdh 1996, Rygh 1999, Stenberger 1958). De norske halsringene dateres til 900-tallet (Marstrander 1953:6, Hårdh 1996:48, 66-68).

Funnsted og funnomstendigheter: Halsringen ble funnet av Ivar Utsi rundt 1920 (registrering i top.ark. TMU). Ifølge lokale informanter (Eriksens) ble funnet gjort under gravingen av tomt for et våningshus som i dag er revet. *Generell landskapsbeskrivelse*: Latharimoen er en flat furumo på halvøy ut mot Altafjorden øst for Alta sentrum. Transfarelv kommer ut i sjøen øst for Latharimoen. Her er det i dag anlagt badestrand. Navnet Lathari kommer trolig fra finsk og betyr "stedet der man laster dampskipene" eller lignende. Det samiske navnet er *Láhttár* (pers. med. B. M. Nystad 10.11.2004). *Funnstedet*: Funnstedet ble påvist relativt nøyaktig av naboer (Eriksens). Det ligger i

dag i et veikryss på furumoen ca. 120 m. sørvest for strandkanten (dagens badestrand). Informantene angir som nevnt at funnet ble gjort i forbindelse med graving av tomt for et våningshus som i dag er revet, men følge registreringsrapport er funnet gjort ca. 60 m vest-nordvest for dette våningshuset, 20 m vest for gårdsveien som går ned til sjøen. Terrenget er likt i begge områder. Halsringen lå nokså dypt i sandblandet jord, mellom noen fururøtter. *Endringer i landskapet*. Området har som sagt tidligere vært bebygd. Nå er det gjengrodd med furuskog. Veien er lagt om og utbedret. På det flate området i sørvest har det blitt bygd en glattkjøringsbane. Området ved stranden har blitt tilrettelagt i forbindelse med brygger og badestrand. *Andre fornminner*: Ingen andre fornminner i umiddelbar nærhet til funnstedet. Søk på "jernalder" i Alta kommune i Fornminneregisteret gir følgende treff: På østsiden ytterst i Altafjorden ligger Skillefjordnes (47/uspes.), der det på Forrabakkøyran er registrert én gravhaug. I Leirbotn er det funnet en beltestein fra folkevandringstid på Kviby (43/uspes.). Lenger ute i bukta på sørsiden ligger Knottelberget der det er registrert en uspesifisert steinlegging og en trekantet gravrøys. I Talvik (12/48) på vestsiden av Altafjorden er det også registrert en uspesifisert steinlegging. I Storvik (14/31) noe lenger sør er det registrert minst én hustuft. Den er registrert med Diameter, jeg antar derfor at det må dreie seg om en rund gammetuft. På Altagård (31/uspes.), nær Alta sentrum, er det registrert to slike runde tufter. Noe uklart hvordan disse har fått datering til jernalderen, den ene kan etter sigende også være en skytestilling fra andre verdenskrig. I Øvre Alta (24/49) er det funnet en spydspiss av mørk steinsort, noen mynter fra 1600-tallet og en pimpstein. Uklart hvorfor funnstedet har fått datering til jernalderen. Da er gravrøysa som er reistret ca. 3,3 km sør-sørvest for Eiby en sikrere sak. Søk på "samisk jernalder" gir opplysning om en rekke offersteiner og offerplasser. På Årøya er det registrert to offersteiner, Janknutsasteinen nord på øya og "guden i Nøttervika", i Nøttervika på Årøya. I Kviby er det registrert tre offersteder, på Landgudnes (43/38) en offerplass markert med tre steiner og en offerstein kalt "Landguden" (43/32). I tillegg ligger en steinkjerring på Slotteberg (46/46), "Slottebergkjerringa". I tillegg finnes det en offerstein på det som kalles Seidiodden (ikke gjenfunnet på kart), og en offerplass kalt "Finnkjerka" på veien mellom Gargia og Kautokeino. Et godt stykke inn i landet sørøst for Alta-fjorden er det også registrert en kjent offerstein, kalt Falkesteinen/ Fal'legiedge.

Litt.:

Gjessing 1941: Oldsaksamlingens tilvekst 1938, Tromsø Museums Årbok, vol. 64 (1941) nr. 2., s. 34.

Sjøvold 1974: The Iron Age Settlement of Arctic Norway II, s. 174.

4. Ts. 11090: Lille Borrás, Alta (umatr.)

Ts.11090: Halsring (foreløpig ikke konserveret). To sølvstenger sømmentvunnet med to doble tvunnede sølvtråder, ytterligere én tvunnet sølvtråd er surret rundt den ferdige ringkroppen (sml. Hårdh 1996:47, 49, fig. 7 og 8, ringer fra henholdsvis Vulu, Trøndelag og Brunnby, Skåne, se også forsidebilde på tekstdelen av denne oppgaven). Triangulær endeplate (type 3), ingen synlig dekor. Den andre endeplaten er fragmentert, men festet sitter igjen. Det rene bruddet tyder på at den ble intensjonelt kappet av da sølvet ennå var mykt (C. Nordby, pers.med. 04.02.04). Platene er bøyd til sokler som er festet til ringkroppen med nagler. Lås: Tilnærmet Hårdhs type a, b eller d, men bøyd helt tilbake mot endestykket så den danner en sluttet hekte. Enden av låsen er slynget opp i en spiral. Vekt: 132,68 g. Diameter: 13 cm. Lengde: 38 cm. Bredde: 1,3 cm. Høyde: 1,3 cm. Ringen er sterkt korrodert, dekket av et brunlilla lag som ser ut som et lag maling eller "elefanthud". Fargen og teksturen kan tyde på at legeringen inneholder relativt lite sølv, men dette kan ikke fastslås uten nærmere analyser. Det kan også skyldes klimapåvirkning eller lignende (C. Nordby, pers. med. 22.01.04). Datering og proveniens: Mens triangulære endeplater er et overveiende vestlig trekk (se nr. 3. Lathari, Alta), er sokkelfestene et østlig trekk (se nr. 1 Neiden, Sør-Varanger). I dette tilfellet lar jeg festene veie tyngst, siden triangulære endeplater også forekommer i øst (Hårdh 1996:47). Halsringen dateres dermed i overenstemmelse med de østlige funnene. Finske halsringer dateres oftest mellom 1050 og 1150 (Kivikoski 1964:289, Sarvas 1986:136, jf. også Hårdh 1996:68, se nr. 1. Neiden, Sør-Varanger).

Funnsted og funnomstendigheter: *Generell landskapsbeskrivelse:* Lille Borrás er et høyledrag/fjell rett sør for Latharimoen. I øst ligger Store Borrás, et større fjell-/ høyledragsområde. Skogvatnet ligger rett nord, mellom det kupert Lille Borrás og det flate området ved Latharimoen ut mot fjorden. Nede i dalen i sørvest ligger Raigorivatnet. *Funnstedet:* Funnet er gjort ca. 250 m.o.h. på snau fjellet, på kanten av en bratt fjellside. I nord er utsikten delvis sperret av en knaus, men man kan se til Latharimoen. Det nøyaktige funnstedet på Lille Borrás var innunder en stor flyttblokk (mørk med lyse marmorstriper), blant noen mindre steiner. Finneren, Paul-Ronny Gschib, var i ferd med å bygge en levegg ved steinblokka. Han pleide å sitte der og raste på jakt fordi det er så fin utsikt over Alta og Altafjorden. *Endringer i landskapet:* Steinene rundt steinblokka er flyttet en del på, både på grunn av byggingen av leveggen, og på grunn av etterundersøkelser i forbindelse med funnet. Det er ellers ikke gjort noen inngrep i landskapet, som er utmark/ fjell. *Andre fornminner:* Ifølge registreringen fra Alta Museum er det ingen tradisjon rundt steinblokka som offerstein. Funnstedet på Latharimoen kan sees fra funnstedet på Lille Borrás. Om andre fornminner fra jernalderen i Alta kommune, se nr. 3, Lathari, Alta.

Litt.:
ingen

5. Tapt: Haukøy, Skjervøy (3/3)

Hele dette funnet er tapt, og bare noen av gjenstandene er tegnet. De øvrige er imidlertid beskrevet av Anton Wilhelm Brøgger i hans artikkel "Håløygenes Bjarmelandsferder" (1928). Enkelte av gjenstandene ble tegnet av Henrik Mathisen. Tegningene er gjengitt i Brøggers artikkel. Smykkene er også beskrevet i katalogen på Tromsø Museum.

Tapt: Halsring. Halsringen ble ikke tegnet. Den er tvunnet av to ganger to sølvstenger med to doble tvunnede sølvtråder. Smale endeplater bøyd til sokler som var festet til ringkroppen med nagler. Vekt: 169,8 g (Hårdh 1996). Datering og proveniens: Sökkelfestene peker mot østlig proveniens, og kan dateres til mellom 1050 og 1150 (se nr. 1. Neiden, Sør-Varanger).

Tapt: Ringspenne. Ikke tegnet. Som R 677, en hesteskoformet åpen ringspenne med fasettert ring og opprullede ender (Brøgger 1928:27). Vekt: ca. 35 g (Brøgger 1928). Datering og proveniens: Denne typen ringspenner er vanlig i blant annet Finland og Baltikum (Gjessing 1927:24, Petersen 1928:189, Stenberger 1958:68 og fotnote 3). De er også kjent fra de samiske offerfunnene i Nord-Sverige (Serning 1956:136, Pl. 36:6 og 9). Kivikoski kjenner 30 slike sølvspenner fra Finland, og daterer dem til 1000-tallet (Kivikoski 1973:95, Abb. 692).

Tapt: Fingerring/ ørering/ tinningring? Ikke tegnet. Den sammenlignes av Brøgger (1928:27) med typen R 722, bortsett fra at den avbildede ringen er hul, mens Haukøy-ringen var massiv (ibid.). R 722 har rundt tverrsnitt, og smalner noe av mot endene. Endene møtes ikke. Haukøy-ringens vekt er ikke oppgitt. Datering og proveniens: Det har vært diskutert hvorvidt slike lignende ringer er fingerring, ørering eller tinningringer (Stenberger 1958:153). Stenberger regner dem som tinningringer (Stenberger 1947, Abb. 217:2, 228:2, 262:1, 268:1). De er relativt hyppige i svenske depotfunn med dateringer mellom 1035 og 1047 (Stenberger 1958:152-153 og fotnote 1). Ture Arne har argumentert for tinningringenes slaviske opphav, på bakgrunn av utbredelsesområdet. Han regner de svenske funnene som østlig import, og daterer dem til 900-tallet (Arne 1927:448).

Tapt: Krusifiks med kjede. Krusifikset og endene av kjedet er tegnet (Brøgger 1928:29, fig 1). Krusifikset har en Kristusfigur på begge sider. En hempe av sølvblykk er festet til øverste del av krusifikset med en nagle. I denne er det igjen festet en sølvring der endene er lagt over og surret rundt hverandre. I samme ring er kjedeendene festet. Det ser ut til å være et flettet kjede av samme type som for anhengene og krusifiksene i de andre sølvdepotene. Endestykkene er noe mer dekorert (Brøgger 1928, figur 1). Vekt til sammen: ca. 120 g (Brøgger 1928). Datering og proveniens: Brøgger sammenligner krusifikset med sølvkrusifikset fra Botnhamn, Lenvik, og et lignende funn fra Horr, Jæren, datert til ca. 1020 (Brøgger 1928:28, Brøgger 1910 i Grieg 1929:221). Det har

også blitt sammenlignet med et slående likt eksemplar fra et depotfunn fra Gotland (Sandegårda, Sanda) (Sjøvold 1974:330, Stenberger 1947: Abb. 255, 1, Staecker 1999:474, kat.-Nr. 78a). Jörn Staecker definerer denne formen for krusifiks som type 2.1.2. i sin behandling av kors og krusifikser (1999:127-134). Typen har et ganske stort utbredelsesområdet, og inkluderer funn rundt Østersjøen, i Russland, ved Svartehavet og i Sørøst-Europa (ibid.:128, Karte 21). Kivikoski gjengir et eksempel på et kors av lignende type fra Maaria, Taskula, Finland (Kivikoski 1973:141, Abb. 1146, Tafel 127). Stenberger daterer depotfunnet fra Sandegårda til en sen periode (Stenberger 1947:183) Ifølge Jörn Staecker kan yngste mynt i dette funnet dateres til 1083 (Staecker 1999:474). Han daterer krusifikstypen som helhet til 1000-tallet (Staecker 1999:133). Kielland daterer først en gruppe krusifikser til første halvdel av 1000-tallet, og antyder så at Haukøy-korset er yngre enn denne gruppen. Han sammenligner det med et kors funnet i Bergen, og et fra Gästrikland, Sverige (Kielland 1927:61-62). Inga Serning opplyser at fletteteknikken som er brukt på kjedet, er av østlig, orientalsk opprinnelse. Bruk av denne teknikken i kjeder begrenser seg derimot til Skandinavia og Finland (Serning 1956:60-61). Inger Zachrisson anser allikevel kjedetypen som østlig (Zachrisson 1984:100).

Tapt: Kristusfigur. Kristusfiguren er tegnet fra en side (Brøgger 1928:29, fig. 2). Figuren er fremstilt i korsfestet stilling, men uten kors. En interessant opplysning hos Brøgger er at figuren hadde hengt i en ring som var veldig slitt, og at denne igjen hang i en ring som var så slitt at den hadde gått i stykker. Det kan dreie seg om ulike typer slitasje, men jeg antar at Brøgger mener den skyldes langvarig bruk (Brøgger 1928:27). Vekt: 14 g (Brøgger 1928). **Datering og proveniens:** Brøgger gir ingen nærmere opplysninger om hvor denne formen kan stamme fra, men han synes å datere alle gjenstandene i funnet til omtrent samme periode, det vil si begynnelsen av 1000-tallet (Brøgger 1928:28). Staecker tar ikke for seg denne formen. Tegning av figuren er avbildet hos Kielland (1927), men er ikke nærmere omtalt.

Tapt: Øreringer. To veskeformede øreringer med henholdsvis to og tre angelsaksiske mynter (Ethelred/Knut) (Brøgger 1928). Bare den ene øreringen er tegnet (ibid. fig 3a). Det er en veskeformet ørering, med tre angelsaksiske mynter festet til, hengende fra smykkets nederkant. Begge sider av disse tre myntene er tegnet. Også den andre øreringen hadde etter alt å dømme hatt tre myntanheng, men bare to av disse var festet til øreringen da den ble funnet (ibid.:28). Disse myntene er ikke tegnet. **Datering og proveniens:** Brøgger sammenligner øreringene med funn fra finsk-ugrisk område, og henviser til Aspelins 1085 og 1063. Også Inger Zachrisson anser dette som en østlig type (Zachrisson 1984:74 og 72, tab. 13). Denne typen øreringer fra det samiske området diskuteres av Nikolaj Makarov i hans artikkel "'Eastern' Ornaments of the 11th-13th Centuries in the Sami Areas: Origins and Routes." Han kaller dem "måneformede øreringer". Han klassifiserer slike øreringer fra nordre Fennoskandia og Nord-Russland i to typer, I og II (Makarov 1991:60). Øreringene fra Haukøy faller inn under type I, i likhet med to lignende øreringer fra offerfunnene i Gråträsk (messingblykk), og Saivo (sølv, med rester av hempe for anheng) i Sverige (ibid., jf. også Serning 1956:70, pl.50:18, 8:13), og én fra en gravplass på Hesjevold, under Balsnes i Salten (Ofoten sokn) (fragmentert) (jf. Sjøvold 1974:83, pl. 71a). I tillegg til de fem øreringene fra samisk område som Makarov behandler, er det også funnet en ørering av hans type I i Rautu, Pänniönmäki i Karelia, Finland (Kivikoski 1973:135, Abb. 1080, Tafel 120, Nordman 1924:69ff), og en lignende uornert fra grav 11 på gravfeltet Barsov Gorodok i Vest-Sibir (Arne 1935:21 og Fig. 29). Etter min mening er også øreringen fra Musken, Tysfjord, av denne typen (se under, nr. 18, Musken, Tysfjord). Zachrisson nevner tre lignende øreringer fra Gråträsk-funnet, en fra Saivo, samt Musken-funnet (av Munch definert som tinningring). Det er også avbildet en lignende ørering av bronse hos Zachrisson (1984:85, fig. 49g), også den fra Gråträsk-funnet. Type I, som kjennetegnes av blant annet avlange proporsjoner og lang, skarpt bøydd ark (den delen som skal stikkes gjennom hullet i øret), er etter Makarovs mening mest sannsynlig utviklet i de østlige delene av Finland, under påvirkning av Volga-bulgarske smykkemedier. Funnfrekvensen er høyest i områdene mellom elvene Vetluga og V'atka, og i deltaet til elven C'epca. Den tidligste dateringen viser til 900-tallet, men noen av øreringene av type I har også blitt datert til 1000- og 1100-tallet (Makarov 1991:60). I Russland synes typen å ha vært i bruk mellom 1000 og 1150, med et høydepunkt mellom 1050 og 1100. Fire av de fem øreringene i type I som behandles i Makarovs artikkel har en spesiell stempelornamentikk, kjent som "ulvetann". Denne består av en sirkel omsluttet av et

triangel. Ifølge Makarov er dette et element som opprinnelig var knyttet til Østersjøområdet, og som ikke finnes på øreringene i Øst-Finland. Øreringene fra samisk område med slik dekor kan dermed stamme fra området rundt Ladogasjøen, Beloozero eller Vaga-deltaet (Makarov 1991:63). Selv om alle de fem øreringene av Makarovs type I fra det samiske området har ringer for anheng i nederkant av smykket, er det bare ringene fra Haukøya som har blitt registrert med anhengene inntakte. Disse besto som sagt av angelsaksiske mynter, slått for Knut og Ethelred. De eldste er fra ca. 1020 (ibid.). Kolbjørn Skaare daterer de angelsaksiske myntene på øreringene til ca. 997/1003-ca. 1029/35. Det vil si at funnet må være nedlagt etter ca. 1029 (Skaare 1976:175, nr. 179).

Funnsted og funnomstendigheter: Ifølge Brøgger, var det en syv år gammel samejente (Hans Jakalsens datter, jf. Amtmannens arkiv, Statsarkivet) som i 1886 fant sølvdepotet på Haukøya i en ur der hun gikk og plukket blomster. Hun leverte dem til kirkesangeren, og de kom til Universitetet i Oslo. På grunn av uoverensstemmelser om prisen, ble gjenstandene sendt tilbake. De ble senere solgt til en gullsmed (Brøgger 1928). Haukøya (*Ávku*) er en relativt liten øy nordøst for Skjervøy. Øya består for det meste av Haukøyfjellet. Dagens bebyggelse er samlet på de flaterne områdene i vest, på Finnvikneset, og i sør-sørøst mellom Haukøyneset (*Ávkonjárğa*) og Hamneset (*Gárgu*) (rettskriving og betydning av de samiske stedsnavnene etter pers. med. fra B. M. Nystad 10.11.2004). Det er ingen fastboende på øya. Funnet er gjort i Finnvika (3/3), som ligger, sørvest for Finnvikneset. Her er det én landingsplass for båt, i form av en rullesteinsstrand, 20-30 m bred. Denne vender mot sør-sørvest. Rett ovenfor ligger en gresslette, som beskrevet av Nicolaissen (1890), avgrenset i øst og vest av bergknaster. Videre er det vanskelig å følge Nicolaissens beskrivelse av funnstedet. Veistien han snakker om er ikke umiddelbart synlig, og landskapet er for kupert til å utpeke den smale avsatsen denne skal gå over. Med litt leting er det imidlertid fremdeles mulig å følge en sti fra Finnvika til Hamneset. Gressletten over stranden i Finnvika strekker seg ca. 30-35 m mot nord, innover på øya. Bakerst i midten ligger en liten bergknaus. Rett ovenfor knausen ligger et platå, med en skrent/ haug i bakkant (i nord). Denne stemmer imidlertid ikke med Nicolaissens beskrivelse av en "steil bakkeskrænt med en mengde løse stene" (1890:1). Det synes mer sannsynlig at han sikter til en skrent ca. 80-100 m nord-nordøst for stranden. Her har steiner rast ned og dannet en glissen ur, som nå er gressbevokst. Ca. 60 m i sør-sørøst ligger noen store markerte tufter, antagelig etter siste århundres bebyggelse. Ifølge mine informanter, Jørn Henriksen og Emma Haugnes, har Haukøya tidligere vært ganske tett bebygd på grunn av det gode fisket på alle sider av øya. Registreringer jamfør ØK-kart og Fornminneregisteret: I umiddelbar nærhet til funnstedet er det registrert en gravrøys og en urgrav på gårdsnummer 3/1. I tillegg er det registrert en urgrav med skjelett og never på Finnvikneset (3/1). På Hamneset ligger en stor mengde hustufter fra yngre steinalder og ikke nærmere bestemte forsøkninger. På Haukøyneset er det registrert til sammen elleve strandvollgraver. Noe øst for dette er det registrert tre gravrøys. På Hamneset er det også registrert en naustuft fra jernalder.

Litt.:

Nicolaissen 1890: Undersøgelser i Tromsø og Finmarkens Amter i 1889, s. 1-2.

Grieg 1929: Vikingetidens skattefund, s. 228-229.

Sjøvold 1974: The Iron Age Settlement of Arctic Norway II, s. 172.

6. B. 4526 a-b: Uspesifisert, Skjervøy

B. 4526 a: Halsring. Halsringen oppbevares på Bergen Museum. Jeg har ikke hatt mulighet til å studere den på nært hold, men Bergen Museum har bidratt med foto. Halsringen er tvunnet av to "mangekantede kraftige Stænger", og to tvunnede sølvtråder (kat. BM). Triangulære endeplater (Hårdhs type 3), stempeldekor med trekanten med opphøyde sirkler inni. Innstemplede punkter på den ene endeplaten. Lås: Hekter (Hårdhs type a). Vekt: 214,39 g (Hårdh 1996). Diameter, innvendig: 12,3 cm (kat. BM) Datering og proveniens: Triangulære endeplater er den vanligste typen i Norge (Hårdh 1996:47) (se nr. 3., Lathari, Alta). Ringkropper av bare to stenger er vanligst i Sør-Skandinavia, men forekommer også i Vest-Norge (ibid., tab. 7). Halsringer dateres vanligvis til vikingtid (Rygh 1999, Stenberger 1958:83, 85, Hårdh 1996:65ff).

B. 4526 b: Halsring. Halsringen oppbevares på Bergen Museum. Jeg har ikke hatt mulighet til å studere den nærmere. Halsringen er flettet av "fem eller seks tykkere glatte Stænger" og tvunnede sølvtråder (kat. BM). Triangulære endeplater (type 3). Plater bøyd til sokler som er festet til ringkroppen med nagler. Lås: Hekter (type a). Vekt: 125,20 g (Hårdh 1996). Datering og proveniens: Flettede halsringer utgjør høyest prosentandel på Gotland og i Sør-Sverige, men er også sterkt representert i Russland og Ukraina (Hårdh 1996:56, tab. 7). Hårdh vurderer ikke kronologi for ulike typer ringkropper. Halsringer med sokkelfeste har lenger øst blitt datert til mellom 1030 og 1300-tallet (Bäcksbäcka 1975:85-86, Stenberger 1958:85, 87, Abb. 48). Finske funn dateres normalt til mellom 1050 og 1150 (Kivikoski 1964:289, Sarvas 1986:136 jf. også Hårdh 1996:68, se også kapittel 3.3.2. og nr. 1, Neiden, Sør-Varanger). Se også over.

Funnsted og funnomstendigheter: Funnet skal være gjort rundt 1880, men det finnes ikke opplysninger om funnomstendighetene, eller det nøyaktige funnstedet. Jeg har her tatt utgangspunkt i at depotet ble funnet på selve Skjervøya. *Generell landskapsbeskrivelse:* Skjervøy er en ganske kupert øy, avlang med fjell og høydedrag i nord, sør og vest, mens østsiden av øya danner en bukt mellom Ramneset i nord og Stussneset i sør. Dagens bebyggelse ligger hovedsakelig i denne bukta. Den høyeste fjelltoppen på øya er Skattøyrfjellet i sør-sørvest. *Funnstedet:* Ukjent. *Endringer i landskapet:* Utbyggingen har stort sett vært konsentrert til bukta på østsiden av øya. *Andre fornminner:* Søk i Fornminneregisteret på "jernalder" i Skjervøy kommune, gårdsnummer 69 (innbefatter hele øya), viser bare fire strukturer fra jernalder: to sikre og to usikre gravrøyser, henholdsvis på Skattøra (69/1) og ved Sandøra (69/1). Søk på "samisk jernalder" gir tre treff. Registreringene på øya innbefatter en større offerstein ved Isakeidet i nord-nordvest. Denne kalles "Skjervøyguden", eller "Steinmannen" og "Steinkjerringa". I nærheten av disse steinformasjonene er det registrert to mulige urgraver. På Skattøra er det også registrert en urgrav. I tillegg er det gjort funn av to skjeletter under stein inntil fjellveggen i en heller like ved sentrum. Hellenen kalles på folkemunn "Skjervøykongens hule". Skjelettfunnene må antagelig karakteriseres som urgraver.

Litt.:

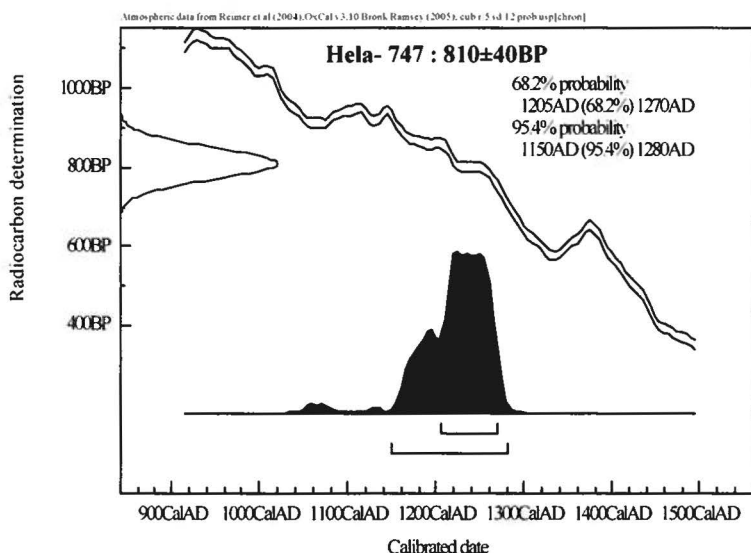
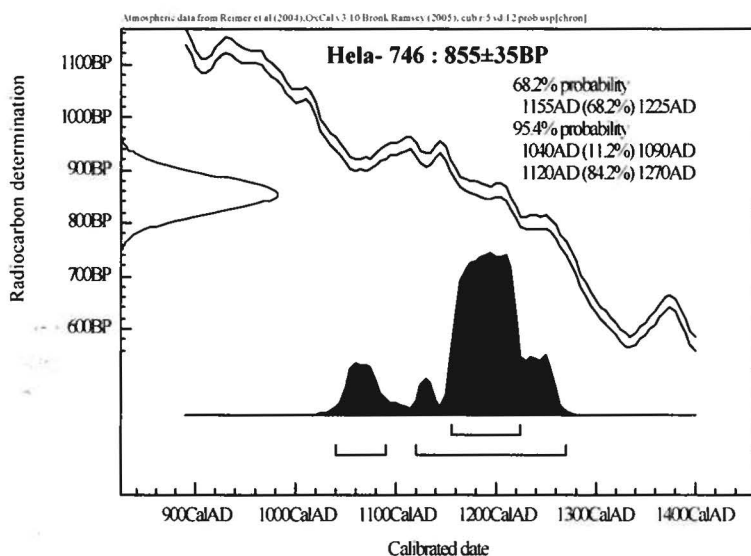
Bendixen 1888: Fortegnelse over de til Bergens Museum inkomne oldsager, s. 173.

Sjøvold 1974: The Iron Age Settlement of Arctic Norway II, s. 173.

7. Ts. 4400 a-d: Indreidet, Nordreisa (83/10)

Ts. 4400 a: Økseformet anheng. Anheng med fem mindre anheng festet på, i et flettet kjede. Tynt uthamret, stempeldekor med trekanter og punktsirkler, samt én korsformet og flere s-formede figurer i svakt relieff. I nederkant er det naglet fast fem ringer med mindre anheng. De små anhengene har også en tilnærmet økseform, og tre opphøyde linjer i relieff. De ser ut som andeføtter. Samlet lengde med kjedet ca. 50 cm. Samlet vekt: 171,75 g (kat. TMU). Datering og proveniens: Det er funnet en rekke slike økseformede anheng på offerplassene ved Unna Saiva, Gråträsk og Rautasjaure i Nord-Sverige. De forekommer både i sølv- og bronseblikk og i tinnlegeringer ("tennliknande metall"). Størrelse og kvalitet varierer. Anheng av sølv har blitt funnet i Gråträsk, Finland, Nord-Russland og Estland, foruten i Nord-Norge. I de nordiske landene forekommer økseformede anheng bare i nordlige funn, og helst i depotfunn (Bäcksbäcka 1975:114). Slike anheng er del av de store nordfinske depotfunnene fra Lämsä (Kivikoski 1973:140, Abb. 1140, Tafel 126) og Tavajärvi i Kuusamo (Kivikoski 1964:287-288, bild 242), som ofte sammenlignes med de store nordnorske funnene. Økseformede anheng ble senest funnet i et depot ved Ninguniemi, Enare, i 2003 (Ojanlatva 2003). Her var tre økseformede anheng festet direkte til ringkroppen på en tvunnet halsring. Dette er en helt unik sammenstilling. Små trapesformede anheng av kobberblikk er funnet i graver lenger sør (Zachrisson 1997:208). Gjessing nevner et gravfunn fra gården Verdal i Inderøy, Nord-Trøndelag (C. 5453-64). Funnet inneholder blant annet en trefliket spenne, perler, nålehus, og noen "brakteatlignende hengesmykker" (Gjessing 1928:36), samt tre korsformede anheng og en bronsering med fem triangulære (økseformede) anheng og rester av slike (ibid.). Gjessing sammenligner disse med smykker fra

Latvia (Livland), og mener at dette er det sørligste norske funnet som viser forbindelser østover utover Finland (ibid.:38, 40). Også Lars Stenvik har kommentert at dette er et uvanlig funn i Verdalen (Zachrisson 1997:208). Det lille antallet anheng som er funnet utenfor Nord-Finland og Nord-Skandinavia, gjør ifølge Serning at man ikke ut fra utbredelsesområdet kan bestemme tilvirkningsstedet (Serning 1956:60). Flettebåndsornamentikk, anheng i form av svømmeføtter og stilen på eventuelle rester av kjeder tas til inntekt for at gjenstandene ble produsert i Ladogaområdet (ibid.:61). Sjøvold mener at disse hengesmykkene mest sannsynlig ble produsert sent på 1000-tallet (Sjøvold 1974:331) Serning mener de kan dateres til sent på 1000-tallet og tidlig på 1100-tallet (Serning 1956:61). Dette siste funnet har blitt C₁₄ datert til 855±35 BP (Hela- 746)/ 810±40 BP (Hela- 747) (pers. med. M. Torvinen, 03.06.2004), noe som tilsvarer kalibrerte dateringer mellom 1120 og 1280 e. Kr (pers. med. J. Henriksen, 13.04.2005). Dette koiniserer med de sene finske dateringene.

Tabell 1: Kalibrering av de to C₁₄ - dateringene av bjørkebarken som lå under halsringene fra Ninguniemi. III.: Jørn Henriksen.

Et gravfunn fra Kjuloholmen har blitt datert til midten av 1000-tallet gjennom gravkombinasjonen. I tillegg nevner Zachrisson to små økseformede anheng fra depotfunnet i Hämeenlinna-Linnaniemi, Tavastia, som også er datert til 1000-tallet (Zachrisson 1984:100). Økseformede anheng er avbildet hos Jasinski og Ovsyannikov (1998, plansje 41:3). Som eksempler på at trapesformen fantes blant østlige gjenstander allerede på 800-tallet, henviser Zachrisson blant annet til to sølvanheng fra Hon-depotet, Buskerud (Grieg 1929:186, figur 43-44). Kivikoski mener at de store økseformede

anhengene er laget i Estland eller under påvirkning herfra, fordi de bare i Estland er funnet i sammenheng med fast bosetning (Kivikoski 1970:90-91). Kjedetypen er vanlig i Skandinavia og Finland i vikingtid (Serwing 1956:60-61) (se 5. Haukøy, Skjervøy).

Ts. 4400 b: Halsring. Tvunnet av fire sølvstenger med fire doble tvunnede sølvtråder. Triangulære endeplater (Hårdhs type 3), forhøyet midtstykke, stempeldekor med trekanter og punkter. Plater bøyd til sokler som er festet til ringkroppen med nagler. Lås: hekter (Hårdhs type a), jf. bilder fra top.ark.. Vekt: 214,5 g (Hårdh 1996). Diameter: 19 cm. Nærmest R. 703 (kat. TMU). Datering og proveniens: Triangulære endeplater er den vanligste typen i Norge (Hårdh 1996:47) (se nr. 3, Lathari, Alta). Måten å feste endeplatene på er et østlig trekk (Hårdh 1996:57, Stenberger 1958:85, sml. Jasinski og Ovsyannikov 1998, plansje 40:6, 7). Halsringer dateres vanligvis til vikingtid (for eksempel Hårdh 1996, Rygh 1999, Stenberger 1958). De finske halsringfunnene dateres vanligvis til 1050-1150 (Kivikoski 1964:289, Sarvas 1986:136), men østlige ringer med sokkelfeste er funnet i kontekster med dateringer helt opp til 1300-tallet (Bäcksbacka 1975:85-86, Stenberger 1958:85, 87, Abb. 48).

Ts. 4400 c: Halsring. Tvunnet av tre ganger to sølvstenger (sml. Stenberger 1958:274, Textabb. 34). Triangulære endeplater (type 3), stempeldekor med trekanter og sirkler. Lås: én hekte, den andre endeplaten er brukket. Vekt: 315,3 g (Hårdh 1996). Diameter: 19 cm. Nærmest R. 704 (gull), (kat. TMU). Datering og proveniens: Triangulære endeplater er den vanligste typen i Norge (Hårdh 1996:47). Halsringer dateres vanligvis til vikingtid (for eksempel Hårdh 1996, Rygh 1999, Stenberger 1958). De norske halsringene dateres til 900-tallet (Marstrander 1953:6, Hårdh 1996:48, 66-68).

Ts. 4400 d: Halsring. Fragmentert. Flettet av syv bånd (mulig fletteteknikken kan sammenlignes med Stenberger 1958:279, Textabb. 56, bare i tettere utgave). Den mangler en endeplate. Den andre er fragmentert, og det er noe vanskelig å avgjøre om den er triangulær eller rombisk. Den har vært reparert (kat. TMU). Del av endeplate har stempeldekor med trekanter. Vekt: 88,7 g (Hårdh 1996). Diameter: ca. 15,5 cm (kat. TMU). Datering og proveniens: Flettede halsringer forekommer oftest i østlige områder (Hårdh 1996:56, tab. 7, se nr. 6, uspesifisert, Skjervøy).

Funnsted og funnomstendigheter: Funnet av Albrigt Kvamme ved uttak av steinheller fra ura på hans eiendom Berglund i 1949. *Generell landskapsbeskrivelse:* Hamneidet strekker seg sørøst-nordvest mellom fjellet Gjøvarden i sør-sørvest og høydedraget Mattisrudhaugen i nord-nordøst. Sørøst i eidet ligger buktene Utleira og Leirosen, med neset Laneset mellom. I nordvest, ute av syne fra funnstedet, ligger fergeleiet Hamn. I vest har man utsikt til den spisse Kågtinden, i øst ligger Reisafjorden. *Funnstedet:* Ifølge ØK-registreringen ligger funnstedet helt innpå bebyggelsen på 83/10. Jeg tar imidlertid utgangspunkt i at det jeg fikk påvist ved befaringen er korrekt. Funnstedet ble påvist av niesen til finneren (Millrid Pramli). Det ligger i skråningen opp mot Mattisrudhaugen, i en ur av heller under en særegen fjellformasjon av mørk grå/ sort stein som går som et belte langs høydedraget. Dette stemmer med beskrivelsen fra katalogen om at funnet ble gjort i et gammelt steinbrudd. Da en stein ble brutt ut, kom sakene til syne i et løst grus- og pukklag under steinen (kat. TMU). Det påviste stedet ligger ved foten av en ca. 4 m høy bergknast som stikker ut fra dette beltet i retning sørvest ca. 70 m nord for det nordlige hjørnet på våningshuset på 83/10. Sør for funnstedet heller terrenget ned mot bebyggelsen på 83/10 og bukta Utleira. *Endringer i landskapet:* Bergformasjonen og ura er lite dekket av vegetasjon, men stedet har vært omrotet av folk, og heller har rast ut/ blitt fjernet, slik at informanten mente det hadde endret seg bare siden hun var barn. Sannsynligheten for at det har endret seg siden funnet ble gjort, og hvertfall siden depotet ble nedlagt, er altså stor. *Andre fornminner:* På samisk kalles Gjøvarden *Jievjavárri* (jf. ØK-kart) ("Snøfjellet", min oversettelse), men også navnet "Kvireinfjellet" brukes. "Kvitrein" har mytologiske konnotasjoner, ifølge tradisjonen ser man en hvit rein rett før man dør (pers. med. M. Pramli 26.09.2002). Søk på "jernalder" i Nordreisa i fornminneregisteret ga følgende treff: På selve Hamneidet (Sørvoll) (86/2) er det registrert fire sikre og en usikker gammetuft og en gårdshaug. I potetlandet her har det blitt gjort funn av et konisk spinnehjul og en fingerring av gull (ikke oppført dateringer). På Langnes (10/uspes.) (sør for Leirosen på østsiden av eidet) er det registrert en jernalderlokalitet bestående av et steingjerde med dyptstikkende steiner, en boplass og en gravrøys. Det er her registrert en naustuft og et mulig kulturlag. Noe lenger sør, på

Bakkeby (51/1) er det registrert tilsammen tretten såkalte gravhauger. Av disse er imidlertid bare en beskrevet som en forhøyning, de andre tolv ligger samlet og sies å være dype forsenkninger i jorda. På andre siden av Reisa fjorden ligger Klubbenes på sørsiden av innløpet til Oksfjorden. Her er det registrert fire sikre gravhauger og to hustuffer (65/26), samt en usikker gravhaug (65/14). Innerst i fjorden, ved Oksfjordvatnet (58/4), er det registrert elleve såkalte steinringer – mulige graver. Her ligger det også en gravhaug (58/4, 15). Lenger sør på østsiden av Reisa fjorden ligger Stornes. I Stornesbukta (12/uspes.) er det registrert en hustuft, og under denne en nausttuft, begge fra jernalder. På Storneset (3/uspes.) finnes fem hellegroper, to gravrøyser og en mulig offerstein, samt fem hustuffer fra steinalder. Sørvest for Hamneidet ligger Uløya på østsiden av innløpet til Lyngenfjorden. På sydspissen av øya er det beskrevet en rund hustuft (80/1,3) og en rund gravhaug (80/1). Sør for Hamnes, i Rotsundet, ligger en liten holme kalt Lille Skogsholmen eller Lilleholmen. Her er det registrert én sikker og tre mulige gravhauger. Søk på "samisk jernalder" ga blant annet et treff i Reisa dalen, der det etter sigende skal ha vært et gammelt offersted der det tidligere har blitt observert reinhorn, trefigurer og lignende. Det er også funnet en urgrav ytterst på Maursundhalvøya. Denne graven har visstnok vært kjent i lang tid, og skal ha bestått av et skjelett i never og trekiste under en heller. Ved nedskrivning av innrapporteringen (1980?) var det bare beinrester, neverbiter og smuldret treverk igjen. Det nevnes også at det finnes dyregraver på Maursundhalvøya. På Langneset er det registrert kulturlag, og visstnok skal det ha ligget tufter der som nå er bortpløyd. På grunn av den lave beliggenheten er det antatt en datering til middelalder (Andreassen og Mydske 1984:48, 66). Fire groper i strandvoll av skiferheller ca. 800 m. øst-nordøst for funnstedet, rett øst for Reinhaugan. Reidun Laura Andreassen og Nan Mydske beskriver disse forsenkningene som utypiske urgravstrukturer fra jernalder/ middelalder. Lenger sør er det gjort flere registreringer: på vestsiden av Langneset skal det ligge et steingjerde, en boplass og en gravrøys som blir antatt å være fra jernalderen. I viken sørvest for neset er det påvist kulturlag, sannsynligvis fra middelalder. På Grindskogneset er det registrert en hustuft fra nyere tid og en grav som sannsynligvis er eldre, foreslått datert til middelalder. Ved Hamn, på den andre siden av halvøya i nordvestlig retning, er det foruten flere funn og strukturer fra yngre steinalder, registrert hustuffer, graver og en nausttuft på 86/1, og en gårdshaug, sannsynligvis fra jernalderen, med yngre gammetufter på toppen, på 86/2. Sjøvold refererer også et funn av en ringspenne, uten nål (lik Serning 1956, Pl. 13:8), 1963/20c, funnet på Maursund på andre siden av Maursundet fra Hamneidet. Funnet av en skilpaddespenne (R.655, Ts. 2459) er stedfestet til Maursundet, Skjervøy, men dette stedsnavnet finner jeg ikke igjen på kartet (Sjøvold 1974:172). Jeg finner det naturlig å knytte funnet til de registrerte fornminnene på østsiden av halvøya, særlig urgravene i nordøst og hustuftene på Lanaset på andre siden av Utleira i sør. Bebyggelse og gravhauger på nordsiden av Lanaset ville være godt synlige fra funnstedet.

Litt.:

Sjøvold 1952: Oldsaksamlingens tilvekst 1940-9. Acta Borealia. B. Humaniora no. 1, s. 72-74.

Sjøvold 1974: The Iron Age Settlement of Arctic Norway II, s. 172.

8. Ts. 730-734: Flatvollen, Lyngen (72/5)

Ts. 730: Halsring. Halsringen er tvunnet av fem ganger to sølvstenger (sml. Stenberger 1958:274, Textabb. 37), og har triangulære endeplater (Hårdhs type 3). Platene har stempeldekor med trekanten og linjer. Disse er formet som sokler der ringene er stukket inn. De ytterste trådene fra ringkroppen er tredd helt igjennom sokkelen og bøyd tilbake. Rester av tekstil på den ene ringenden er av nyere dato (pers. med. C. Nordby, 06.05.2003). Lås: Hekter (Hårdhs type a). Flettet tråd surret rundt den ene overgangen mellom endeplate og ringkropp. Vekt: 190,5 g (Hårdh 1996). Tverrmål: 16,5 cm (kat.). Datering og proveniens: Triangulære endeplater er den vanligste typen i Norge (Hårdh 1996:47) (se nr. 3, Lathari, Alta). Måten å feste endeplatene på er mest vanlig i Finland og Estland, dernest i Nord-Norge og Nord-Sverige (Hårdh 1996:57). Halsringer dateres vanligvis til vikingtid (for eksempel Hårdh 1996, Rygh 1999, Stenberger 1958). De norske ringene dateres til 900-tallet (Marstrand 1953:6, Hårdh 1996:48, 66-68). Østlige ringer med sokkelfeste har blitt funnet i kontekster datert til mellom 1030 og helt opp til 1300-tallet (Bäcksbäcka 1975:85-

86, Stenberger 1958:85, 87, Abb. 48). Generelt dateres de finske gjenstandsdepotene til mellom 1050 og 1150 (Kivikoski 1964:289, Sarvas 1986:136, jf. også Hårdh 1996:68).

Ts. 731: Halsring. Fragmentert. Tvunnet av to ganger to sølvstenger. Ved endene er det rester av de tynne tvunnede sølvtråder som har vært flettet inn i ringen (muligens som på Stenberger 1958:275, Textabb. 40). Halsringen har ikke endeplater. Det er vanskelig å avgjøre om den aldri har hatt det, eller om disse er forsvunnet/ tatt av. Det må i så fall ha vært endeplater av sokketypen, for endene av båndene har ikke blitt banket eller smeltet til. Datering og proveniens: Uten endeplater er det vanskelig å si noe om proveniensen til ringen. En ringkropp av x ganger to bånd er den vanligste formen for halsringer, og dominerer i alle områder unntatt Danmark og Sør-Sverige (Hårdh 1996:55). Datering: Se over. Vekt: 149,9 g (Hårdh 1996). Tverrmål: 18 cm (kat. TMU).

Ts. 732: Halsring. Fragmentert. Én sølvstang. Nå i to deler. Ingen endeplater eller annen lukkemekanisme (kat.). Datering og proveniens: Halsringer av bare én stang er mer uvanlig enn tvunnede og flettede halsringer (Hårdh 1996:41). Birgitta Hårdh har dem ikke med i sin analyse fra 1996 (Hårdh 1996:42, 55). I hennes analyse av det sørsvenske materialet nevner hun at et lite antall slike halsringer er kjent fra Norge (Hårdh 1976a:47 og fotnote 5). Det er vanskelig å avgjøre noen proveniens for disse enkle formene. Datering: Se over.

Ts. 733: Kors-/ firkloverformet anheng. Anhenget ble funnet sammen med en del av et kjede. Det korsformede anhenget er tydeligvis laget av et firkantet stykke sølvblikk der man har skåret ut halvovaler fra hver side. Den har så fått et oppheng i det ene hjørnet. Den er dekorert med en bord av innstemplede små firkanter langs ytterkanten, og en innstemplet liten sirkel midt på. De utskårne halvovalene har ujevne kanter, og ser ikke ut til å ha blitt forsøkt pusset eller slipt ned. Borden er ujevn. Av kjedet er det bare endestykkene og de nærmeste kjedepartiene som er bevart. Datering og proveniens: Sjøvold bemerker at denne typen anheng ikke er så utbredt som de økseformede, men at utbredelsen sammenfaller med denne typens, og at man derfor kan anta at de stammer fra det samme området (det vil si Ladoga-området, se 2.2.7. Indredet, Nordreisa). Et tilsvarende anheng er festet til en knivslire fra Miihkalinjärvi, Enare, Finland. Ifølge Kivikoski anses sliren å være av østbaltisk type (Kivikoski 1964:287, bild 241, Kivikoski 1973:147, Abb. 1228, Tafel 140). Staecker definerer formen som et kors, og har den med i sin behandling av kors og krusifikser fra Sverige og nordlige Danmark som type 1.2.6. Han gjengir få paralleller fra Skandinavia. Foruten de to av sølvblikk i Nord-Norge, finnes to av bronseblikk fra Vanaja, Finland og et ukjent funnsted på Gotland (Staecker 1999:103-105, Karte 11). Det sistnevnte er en del mindre enn anhenget fra Flatvollen, og lite ornert (Staecker 1999:482, Kat.-Nr. 85). Staecker konkluderer med at typen bygger på bysantinske forbilder fra 500-tallet, mens de i løpet av 1000-tallet blir utbredt i Nord-Skandinavia (ibid.:105). Han analyserer også anheng som er laget på samme måte, ved å skjære ut fire halvovaler, men av et rundt stykke sølvblikk. Dette klassifiseres som type 1.2.2. (Staecker 1999:91-96, 491, kat.-Nr. 93). Utbredelsesområdet er det sørlige Skandinavia og Russland (ibid.:92, Karte 7). Kjedetypen er vanlig i Skandinavia og Finland i vikingtid (Serning 1956:60-61) (se nr. 5. Haukøy, Skjervøy).

Ts. 734: Skjoldbulespenne. Rund spenne med hekte og nål (kat. TMU). Skjoldbulespennen har et rundt forhøyet midtstykke, og ligner altså en skjoldbule. Den har innstemplet og presset ornamentikk i form av sirkler og streker langs ytterkanten av spennen, og rundt og på det opphøyde partiet. Spennen har både nål og hekte. Hekten er festet til spennen med en sekundært påsatt hempe av sølvblikk. Den har sannsynligvis vært ment å henge nedover, som oppheng for kjede, anheng e.l. (Serning 1956:20). Datering og proveniens: Det er ikke funnet skjoldbulespenner i noen av de andre nordnorske sølvdepotfunnene. Da Sigurd Grieg ga ut sin oversikt over norske depotfunn fra vikingtid i 1929, var det heller ikke funnet noen skjoldbuleformede spenner i andre funnsammenhenger i Norge (Grieg 1929:280). Zachrisson henviser til Reymert (1980:105) når hun anser at dette er en gjenstandstype som også finnes i samiske graver, men da helst i bronse. Typen defineres av Inga Serning som finsk, siden de er vanlige i Finland i sølv, bronse og tinn (Serning 1956:19-20, bilde 1, Pl. 35:7 og 35:9). Ifølge Serning ser disse spennene ut til å ha vært populære hos samene. Hun nevner fire funn av bronsespenner fra Nord-Norge, foruten denne sølvspennen (ibid.:19). To av disse, C. 8674 og Ts. 1444, er funnet i samiske urgraver. De defineres av Audhild Schanche som østfinsk import (Schanche 2000:379-380 og 394). En tredje av disse spennene ble

funnet festet til en lærreim, i en gravhaug i Å, Tranøy, Troms (Serning 1956:19, Petersen 1928:133-135, fig. 149). At den var festet i en lærreim kan være et uttrykk for at en spenne med én funksjon i drakten på sitt opprinnelsessted, har fått en annen plassering og funksjon i et annet område. I dette tilfellet kan lærreimen tolkes som del av et belte, det vil si at spennen har blitt festet ved livet. Det finnes flere eksempler på at samene tok i bruk importerte gjenstandsformer i andre sammenhenger enn de opprinnelige (Zachrisson 1984:90). Den fjerde av bronsespennene er funnet på Tussøy, Hillesøy, Troms. Denne spennen var festet i et kjede, som anheng, men hadde også nål på baksiden (Sjøvold 1974:160, Pl. 50, Serning 1956:19, fotnote 6). På de samiske offerplassene i Nord-Sverige er det funnet til sammen ni skjoldbuleformede spenner av bronse, på Rautasjaure i Jukkasjärvi og Unna Saiva i Gällivare, Lappland og i Gråträsk i Pite, Norrbotten (Serning 1956:19, Pl. 1:1-2, 12:3-4, 35:7-13). Christina Bäcksbacka påpeker at skjoldbuleformede spenner er vanlige i de nordlige områdene i Norge og Sverige, mens de i Finland er sterkest representert i Tavastia i Sør-Finland. Hun antar derfor at dette området er opprinnelsesstedet for de finske spennene. Mynter gir spennene i Aatservainenfunnet en tidligste datering til 1100-tallet (Bäcksbacka 1975:80-81). Hun skriver at skjoldbuleformede spenner til dels har blitt sammenlignet med de karelske spennene (se nr. 17, Kjøsik, Tysfjord). Både Serning og Kivikoski behandler imidlertid skjoldbulespennene uavhengig av de karelske spennene. Dersom man ser dem separat, har Karelen bare ett eksemplar av en skjoldbulespenne, mens Sørvest-Finland har fem, og altså flest fra Tavastia (ibid.:79-80).

Funnsted og funnomstendigheter: Funnet ble gjort av Simon Pedersen i 1886 ved graving av en dreneringsgrøft. Gjenstandene lå ca. 25 cm nede i jorden ("1 quart under jord"). Det ble ikke gjort funn av andre gjenstander, bein, kull eller aske, sammen med depotet (brev fra Simon Pedersen av 08.11.1886, top.ark. TMU). *Generell landskapsbeskrivelse:* Flatvollen er en halvøy, og funnstedet befinner seg på det flate området/ eidet som knytter halvøya til fastlandet. Halvøya går ut i Storfjorden i sør-sørøstlig retning. Eidet ligger i retning sør-nord. I sør kommer Pollen inn, den vestlige delen av denne er en grunne, med Notholmen, Linskjæret og C'ohkkaholmen ("Toppfolmen"). I vest reiser det seg bratte fjell, nærmest ligger Pollfjellet (*Jorbavárri* = "Rundfjellet"). I øst, på halvøya, er terrenget ulendt, men ikke veldig bratt. De to nærmeste høydetrageene i øst heter Kvitte'ohkka ("Kvittoppen") og Darfec'ohkka ("Torvtoppen"). De består av morene. Noe lenger nordøst på halvøya ligger høyden Sieidec'ohkka ("Offersteintoppen") (rettskriving og betydning av de samiske stedsnavnene etter pers. med. fra B. M. Nystad 10.11.2004, med unntak av *Jorbavárri*). *Funnstedet:* Funnstedet er avmerket på ØK-kartet, men dette stemmer ikke overens med det som er oppgitt i Fornminneregisteret. Ved befaringen ble det utpekt et tredje sted. Jeg tar her utgangspunkt i at det vi fikk påvist ved befaringen er korrekt. Funnet ble gjort ved grøftegraving, og det påviste funnstedet ligger i nærheten av dagens dreneringsgrøft, men informanten gjorde det klart at det ikke var snakk om samme grøft som dengang. (Dette er etter min mening et signal om at stedfestingen ikke skyldes en anakronisme.) Området er i dag beite/ eng, men har tidligere vært myrlendt, derav dreneringen. Bunnen er sjøgrunn. Funnstedet ligger i et relativt flatt område, men bare ca. 15 m. mot øst skråner terrenget bratt opp en bakke. Bakken kan sies å være foten av Darfec'ohkka. Denne toppen er også dyrket opp som eng til ca. 20 m.o.h. Over dette er terrenget ulendt og fullt av kratt. *Endringer i landskapet:* Det er ikke usannsynlig at funnstedet som ble påvist har myr eller våtmark på nedleggingsstidspunktet, siden det har vært myrlendt fram til vår tid. Pollen kan også ha ligget nærmere. Det er bygget en tunnel på fastlandet med start omtrent på høyde med innerste del av pollen, som gjør det mulig å kjøre videre sørover langs Storfjorden. Nord for halvøya er også landskapet preget av høye fjell i vest, men en stripe av flatere land ned mot sjøen letter fremkommeligheten. Tidligere må halvøya Flatvollen ha utgjort det siste lett tilgjengelige området på vestsiden av Storfjorden, med adkomst fra nord over land. *Andre fornminner:* Søk på jernalder i Lyngen ga bare ett treff i Fornminneregisteret, en usikker gravhaug på Karnes Ytre (83/5) på vestsiden av Lyngenfjorden rett sør for Lyngseidet. På samme side av fjorden nord for Lyngseidet ligger Årøybukt (98/uspes.). Her er det innrapportert flere mer og mindre sikre fornminner, mest interessant her er to urgraver, hvorav den ene antagelig var fra sen middelalder/tidlig nyere tid. Den andre er med andre ord muligens eldre. Like nord for Årøybukt ligger Årøya (104/3). Her er det gjort funn fra hvertfall to urgraver, men det er stor sannsynlighet for at dette er nyere graver, siden

det knytter seg tradisjon med oppgivelse av navn (Bonki og Lonka) til disse gravene. Det skal ha blitt funnet en "pen jernkniv" på samme sted som sølvtingene, men denne ble ikke levert inn (Fornminneregisteret, FeltID 03085). Informanten vi snakket med under befaringen mente at det var funnet noen tufter og steinalderredskaper på fastlandet vest for veien, men dette er ikke registrert på ØK-kart eller i Fornminneregisteret. Funnområdet for sølvdepotet avgrenses etter min mening naturlig til det flate, oppdyrkede området mellom halvøya og fastlandet. Dette er et topografisk avgrenset område, med høydedragene på halvøya i øst og bratte fjell i vest, mens sjøen kommer inn i nord og i sør. Ellers på halvøya er det registrert tre hustufter, muligens flere, en mulig gravhaug og en rydningsrøys på Flatvollen 72/12 (Sør for Høgås, noe nordøst for Skogholmen). Alle disse har uvisst datering. Sjøvold nevner bare to funn fra Lyngen i tillegg til sølvfunnet. Det ene er en uvanlig pilespiss (C. 20948, nå tapt) fra Signaldalen, etter sigende av vanlig yngre jernalder type, men laget av kobber. Det andre funnet er fra Skibotn, en spydspiss fra sen vikingtid (1964/100) (Sjøvold 1974:169).

Litt.:

Grieg 1929: Vikingetidens skattefund, s. 263-264.

Nicolaissen 1903: Tromsø Museums Aarshefter 26, s. 80-81.

Sjøvold 1974: The Iron Age Settlement of Arctic Norway II, s. 169.

9. Ts. 5479: Nytun, Fagerliveien 24, Tromsøya (119/?)

Ts. 5479: Halsring. Tvunnet av syv ganger to sølvstenger. Triangulære endeplater (Hårdhs type 3), forhøyet midtstykke, stempeldekor med sirkler. Graverte kors på baksiden av endeplatene. Lås: Hekter (Hårdhs type a), den ene brukket. Diameter: 14 cm. Største tverrmål på ringkroppen: 0,9 cm. Endeplatenes lengde: 4 cm. Bredder ytterst på endeplatene: 1,5 cm. Tykkelse på endeplatene 0,2 cm. Lengde på den hele kroken: 1 cm. (kat. TMU). Vekt: 93,4 g. Datering og proveniens: Triangulære endeplater er den vanligste typen i Norge (Hårdh 1996:47) (se nr. 3, Lathari, Alta). Forhøyede midtstykker er vanlig på særlig store og vellagede halsringer i Vest- og Nord-Norge (Hårdh 1996:53). Halsringer dateres vanligvis til vikingtid (for eksempel Hårdh 1996, Rygh 1999, Stenberger 1958). De norske ringene dateres til 900-tallet (Marstrander 1953:6, Hårdh 1996:48, 66-68).

Funnsted og funnomstendigheter: Halsringen ble først funnet av Magnus Solheim ved grøftegravning på hans villatomt Nytun i Fagerliveien 24. Han grov 1,5 m ned til fjellgrunnen. Her var det en "grube" fylt med "økset spån, potteskår, en råttan lærpung, trekull m.m." som ikke ble tatt vare på. I tillegg lå det fire krutthorn, en kuletang, en ssvovelkopp, en lassoring og to russiske kobberkopek der, samt sølvhalsringen. Halsringen ble lagt på grøftekanten, men ble borte over natten (kat. TMU). Den ble gjenfunnet av Karl-Dag Vorren i 1956, midt på Fagerlivegen foran nr. 14 (pers. med. K.-D. Vorren 27.03.03, kat. TMU). Sammen med halsringen ble det funnet flere gjenstander av nyere dato, se under. Generell landskapsbeskrivelse: Skrånende terreng på toppen av den sørlige delen av Tromsøya. Funnstedet: Det eksakte funnstedet var enga midt mellom Fagerliveien og Hagaveien, 15 m sørøst for huset på Nytun. Området er i dag hager, delvis planerte, med visse nivåforskjeller mellom eiendommene. Huset er revet og erstattet med et nytt. Endringer i landskapet: Området er i dag tett bebygd, mange hus er oppført i løpet av de siste tiårene. Andre fornminner: Ifølge Ingegerd Larssen (1985) har det blitt gjort funn på toppen av Røstbakken som tyder på at dette stedet var en flyttsamisk leirplass fra ca. 1800. Hun regner halsringen blant disse funnene. Siden dette er et sekundært funn, kan vi ikke si sikkert hvor halsringen tidligere har blitt oppbevart eller deponert. Det er imidlertid ikke umulig at den også tidligere har vært deponert i Tromsø-området. Søk på "jernalder" i Tromsø kommune i Fornminneregisteret ga 122 treff, de aller fleste på sørvestsiden av Kvaløya. På selve Tromsøya er funnene konsentrert til Langnes søndre, med unntak av en registrering som bare er angitt til Tromsø prestegård. Dette gjelder en gravrøys der det ble funnet en øks (119/uspes.). Ellers ligger fornminnene på vestsiden ut mot Sandnessundet: to gravrøysar med manns- og kvinneskjelett og diverse gravgaver (h.h.v. Ts. 1870-72: tveegget sverd, stridsøks, fragment av jernredskap, velbevart skjelett, og Ts. 1873-75: vevsverd av bein, buesaks, grytefragment og grytehanke av jern, velbevart

skjelett), samt en ikke utgravd gravrøys (118/8) og ett funnsted for et ornert vevsverd av hvalbein (118/1). Søk på "samisk jernalder" ga ett treff på Tromsøya, et funnsted for en beinhardpun ved Gjæverbukta (118/44). Sjøvold beskriver tre funn på selve Tromsøya fra vikingtid: Det første er bare stedsbestemt til Tromsøya, men er sannsynligvis identisk med det som er beskrevet i Fornminnebasen som en røys med to skjeletter, funnet på g.nr. 118/8. Hos Sjøvold er de registrert som to flatmarksgraver, selv om han oppgir at opplysningene er vage. I sammenheng med graven nevner han også funnet av et vevsverd av hvalbein, to skilpaddespener, og en skjeggøks som ikke ubetinget kunne knyttes til skjelettene (Sjøvold 1974:167). Funnet er registrert som Ts. 462-5. Nær Tromsø by er det funnet en rikt utstyrt kvinnegrav, fra tidlig merovingertid. I denne fant man en uvanlig kombinasjon av en skilpaddespenne og en annen spenne (ibid.:167-168). I nærheten av Tromsø by har det også blitt gjort et løsfunn av en skjoldbule, fragmenter av en kniv, flere piler og et enegget sverd. Dette funnet er tapt, men beskrivelsen leder Sjøvold til å plassere det i vikingtid (Sth. Mus. 1443, nå tapt) (Sjøvold 1974:168). På Åsgård er det funnet et vevsverd av hvalbein (Ts. 4703) med en meget spesiell ornamentering, som ifølge Sjøvold har blitt knyttet til samisk dekortradisjon (ibid.:169). Anne-Karine Sandmo beskriver en del av materialet fra jernalderen i Tromsø-området i den lokalhistoriske boken *Tromsø gjennom 10.000 år*, og legger særlig vekt på blandingen av kulturtrekk som vanligvis anses som typisk norrøne eller samiske (Sandmo 1994).

Litt.:

Sjøvold 1974: The Iron Age Settlement of Arctic Norway II, s. 166.

10. Ts. 1649-1652: Botnhamn, Lenvik (106/62, 48)

Ts. 1649: Halsring. Tvunnet av fem ganger to sølvstenger med fem doble tvunnede sølvtråder, hul (sml. Stenberger 1958:274, Textabb. 35). Romboide endeplater (Hårdhs type 2), stempeldekor med trekanter og punkter. Runeinnskrift på innsiden av de to endeplatene: "Vi dro avsted for å besøke Frislands menn og skiftet kampklær med dem" (kat. jf. Bugge et al. 1906:27-40) eller "Vi fór til møte med Frislands 'drenger', og krigsbytte vi (mellom oss) delte" (Olsen 1960:135, men se også kapittel 6.6.2. i hoveddelen av oppgaven). "Graffiti" (jf. Hårdh 2001:85) på forsiden av den ene endeplaten, en kjegleformet figur med to konsentriske halvsirkler ut fra hver side av kjeglens smaleste del (se figur 6.1 og 6.2 i oppgavens hoveddel). Lås: Hekte/ hull (Hårdhs type c). Vekt: 293,2 g. Diameter: 18 cm. Lengde: 55,3 cm. Høyde: 1,55 cm. Bredde: 1,65 cm. (Nye målinger utført av C. Nordby, Tromsø Museum, i forbindelse med utlån til Norsk Folkemuseum/Hermitagen 2004.) Datering og proveniens: Romboide endeplater er særlig utbredt i det vestslavonske området, men også i Sør- og Øst-Sverige og i Danmark (Hårdh 1996:45-47). Låsen av type c er tilsynelatende så sjelden at den ikke engang har blitt beskrevet av Hårdh (jf. 1996:51). Skrift og språk har blitt datert til første halvdel av 1000-tallet (Olsen og Liestøl 1960:137-138). Halsringer dateres vanligvis til vikingtid (for eksempel Hårdh 1996, Rygh 1999, Stenberger 1958). De norske ringene dateres til 900-tallet (Marstrander 1953:6, Hårdh 1996:48, 66-68).

Ts. 1650: Halsring. Tvunnet av seks ganger to sølvstenger. Romboide endeplater (Hårdhs type 2), stempeldekor og åtte konsentriske sirkler med opphøyd midtpunkt, formet som et kløverornament, og graverte dobbeltlinjer langs kantene (kat. TMU). Lås: Hekte (Hårdhs type a). Vekt: 280,8 g. Diameter: 21 cm. Lengde: 62,5 cm. Høyde 1,4 cm. Bredde 1,4 cm. (Nye målinger utført av C. Nordby, Tromsø Museum, i forbindelse med utlån til Norsk Folkemuseum/Hermitagen 2004.) Datering og proveniens: Se over. Dekor på endeplater i form av graverte linjer er svært sjeldent. Hårdh anser dette som en lokal tradisjon fra Aust-Agder, det eneste stedet i hennes undersøkelsesområde der eksempler på slik dekor på hele halsringer er funnet (Hårdh 1996:54).

Ts. 1651: Krusifiks i kjede. Krusifikset har en menneskefigur på begge sider med kors på brystet og over hodet. Korset er 5,2 cm langt, 3,9 cm bredt og 0,4 cm høyt. En hempe av sølvblikk er festet til øverste del av krusifikset med en nagle. I denne er det igjen festet en sølvring der endene er lagt over og surret rundt hverandre. I samme ring er kjedeendene festet. Kjedet/ snoren er delt i to deler, den ene delen 26,5 cm lang, 0,5 cm bred og 0,5 cm høy. Vekt:16,07 g. Den andre

delen har samme høyde og bredde, og er 43 cm langt. Vekt: 58,66 g. (Nye målinger utført av C. Nordby, Tromsø Museum, i forbindelse med utlån til Norsk Folkemuseum/Hermitagen 2004.) Krusifikset ligner Montelius "Svenska Fornsaker" nr. 628 b. (kat. TMU). Datering og proveniens: Både Sjøvold og Brøgger regner krusifikset som samme type som det fra Haukøy, Skjervøy (Sjøvold 1974:330, Brøgger 1928:28). Det er noe uklart hvordan de daterer denne typen (se nr. 5, Haukøy, Skjervøy). En parallell finnes hos Kivikoski, i form av et fragmentert krusifiks fra Virusmäki i Auradalen i Finland. Kivikoski daterer det forsøksvis til 1000- eller tidlig 1100-tallet (Kivikoski 1939:168 og XXXIII: 1, jf. Sjøvold 1974:330-331). Dersom den er av samme type, faller den inn under Staeckers type 2.1.2., som dateres til 1000-tallet (Staecker 1999:133). Han har den imidlertid ikke med på sin oversikt over utbredelsen av denne typen (Staecker 1999:128, Karte 21). Kielland regner dette krusifikset som en enklere og eldre type enn det fra Haukøy. Han sammenligner Botnhamn-korset med to andre norske funn fra Jæren og et ukjent funnsted, og mener at denne typen kors stammer fra den første halvdel av 1000-tallet (Kielland 1927:61). Kjedetypen er vanlig i Skandinavia og Finland i vikingtid (Serning 1956:60-61) (se nr. 5, Haukøy, Skjervøy).

Ts. 1652: Korsformet anheng. Korsformet anheng med tre mindre anheng i samme utforming, og snor av flettet sølvtråd. Tre snorstumper med økseformede anheng går ut fra hovedkjedet. Det firkløverformede anhenget ligner anhenget fra Flatvollen, men anhenget fra Bothamn er mer nøyaktig utført, og mer utførlig dekorert. En hempe er festet i det ene hjørnet. Fra nedkanten av smykket henger det tre tilsvarende kløverformer i mindre format. Ytterkanten av det største anhenget er opphøyd, og det er dekorert med tre sirkler på hver "arm" og en i midten av anhenget, som på samme måte er drevet inn i metallet fra baksiden. Det er også drevet inn et likearmet kors på midten, med en tverrgående linje i enden av hver arm. Omrisset av dette korset er markert med innstemplede punkter. Kjedet er av samme type som de ovennevnte. Ut fra dette går det tre kjedestumper. Funnet er nå fragmentert, men opprinnelig har to av disse kjedestumpene gått ut fra en knute i nakken av hovedkjedet (hvis vi tenker oss det rundt halsen på noen), mens en stump går ut fra hovedkjedet midt mellom nakkeknoten og firkløveranhenget. Ytterst på de små kjedestumpene henger økseformede anheng av samme type som det som er beskrevet over (se nr. 7, Indreidet, Nordreisa). De små anhengene fra Botnhamn er dekorert på to ulike måter: Ett er noe fragmentert i nederste del, der det mangler hjørnene ("spissene" på "øksen") og den nedre kanten ("bladet"). Den bevarte delen er dekorert med en linje langs ytterkanten. På den ene langsiden er det også en linje av innstemplede punkter, mens den motstående langsiden er dekorert med innstemplede trekanten som overlapper hverandre, med opphøyde punkter inni. Langs den vertikale midtaksen av anhenget går en opphøyd linje som er drevet inn i sølvet fra baksiden. På hver side av denne linjen går en bord, et flettemønster som ser ut som to løst sammentvunne bånd. På hver ytterside av disse igjen er det drevet inn enda to opphøyde linjer, som bøyer av og utover i hver sin retning ved nedre del av anhenget. De ender begge i en tilsvarende tverrlinje og sirkel. De to andre anhengene er like hverandre og nesten helt bevarte. De er dekorert med en linje og rader av punkter langs ytterkantene. De har en opphøyd linje drevet inn langs den vertikale midtaksen, som deler seg ved nedre del av anhenget og bøyes opp og ut i hver sin retning (som et anker). Disse ender i opphøyde sirkler. Fra underkanten av disse ankerformene, nærmere midtaksen, går det ut to sirkelformer som ser ut som spirallagte ringer eller oppkveilede tau med en omdreining på litt over en omgang. På hver side av ankerformene, ned langs midtaksen, opptrer igjen flettemønsteret som er nevnt over, og ytterligere innstemplede punkter. Datering og proveniens: Se nr. 8, Flatvollen, Lyngen og nr. 7, Indreidet, Nordreisa.

Funnsted og funnomstendigheter: Funnet ble gjort i 1905 ved uttak av heller fra en ur. Gjenstandene ble funnet like under overflaten. De lå løst mellom steinene. Det ble ikke funnet bein sammen med dem. *Generell landskapsbeskrivelse:* Botnhamn er en bukt like innenfor munningen av Stønnesbotn, på vestsiden av fjorden. Rett sør for bukta ligger Hamneset og Botteneset, med en grunne imellom. Det flater området ned mot sjøen og nesene i Botnhamn er ganske tett bebygget. Vest for bebyggelsen går landskapet bratt opp mot et høydetrug, Kvannaksla, som strekker seg ut fra Astritind i nord-nordvest. På kartet er navnet Kvannaksla ikke nevnt, men dette var navnet som ble brukt informantene på stedet. Det er ikke særlig langt ned til bukten som kommer inn 50-60 m nordøst for funnstedet. *Funnstedet:* Funnstedet ble påvist av naboene, som kjente godt til det. Det

har senere blitt påvist nøyaktig av en eldre informant. Funnet er gjort i en ur som den gang lå på grensen til uryddet mark. Funnstedet ligger i dag på grensen mellom villaeiendommene 106/62 og 106/48. Ura ligger altså ved foten av høydedraget Kvannaksla. Øst for funnstedet skråner terrenget ned mot neset. *Endringer i landskapet*: Området er bebygd, og på Hamneset har det vært store utbygginger, bl.a. av fergekai. *Andre fornminner*: I Lenvik kommune er det fra jernalder og tidlig middelalder registrert en rekke fornminner i Fornminneregisteret. På fastlandet nord for Finnsnes er det funnet (fra sør mot nord) én gravrøys og åtte gravhauger i Trollvika 43/4, 25, én gravhaug fra jernalder og én hustuft og mødding fra middelalder i Trollvika 43/16. På Leiknes (42/6) er det registrert hustuft, naustuft og gårdsgrunn fra middelalder, samt fire gravhauger fra jernalder (hvorav tre fjernet). Det er også registrert en gravrøys på Leiknesodden (42/27). Én gravhaug er registrert på Bondjord (41/2). På Bukkskinn (38/10,30) står en bautastein fra jernalder. Den skal opprinnelig ha stått midt på en haug, men ukla rt om det er snakk om en gravhaug, siden denne ikke er registrert. Lengst nord på fastlandsiden av kommunen er det registrert et gravfelt med fire rundhauger på Kråkvikneset i bygda Lenvik (32/92). På Senja er det lengst i sør i Finnsnes kommune registrert en tjæremile av uviss datering og fire gravrøyser fra jernalder på Leirbakkmo (68/1). På Hannes (85/3) er det innrapportert én eller flere mulige gravhauger. På Skarsvåg (94/3) har én flatmarksgrav blitt fjernet, og en rundhaug er også borte på gårdsnummer 94 (ikke nærmere spesifisert). På Vang (95/3) er det registrert én gravhaug, på Gavlen (100/5) to. Gavlen ligger på østsiden av Stønnesbotnen. På vestsiden ligger Sand (107/16), der det er registrert til sammen seks gravhauger. Fra Botn, gårdsnummer 106, er det registrert en gravrøys (106/3), en gravhaug (106/9), funnstedet for sølvdepotet (oppgitt som 106/14 i Fornminneregisteret, dette er feil), en flatmarksgrav (106/10), og to gravhauger på ikke spesifiserte bruksnummer. På ØK-kartet er det kun avmerket funnsted for et skiferbryne. Det har ligget en tuft av et langhus på Hamneset inntil 20-årene, og en flott gullbelagt øks fra vikingtid har også blitt funnet der nede (Munch 1993). På Senja nevner Sjøvold funn fra yttersiden og fra sørøstdelen av øya, men ingen i nærheten av Botnhamn (Sjøvold 1974:150-155). Fra sørsiden av Malangen nevnes depotfunnet fra Botnhamn, og et gravfunn fra Årnes i Rossfjorden lenger vest i Malangen (ibid.:157-163). Derimot er det gjort en mengde jernalderfunn på den andre siden av Malangen, Brensholmen, Greipstad, Sommarøy osv. (ibid.:155-163).

Litt.:

Grieg 1929: Vikingetidens skattefund, s. 262-263.

Nicolaissen 1906: Tromsø Museums Aarshefter 28 (1905), nr. 2, s. 100-102.

Sjøvold 1974: The Iron Age Settlement of Arctic Norway II, s. 156.

11. Ts. 2416-18 (?): Øvergården, Bjarkøy (17/-)

Ts. ? Armring: Armringen er av typen R 714. Den er tvunnet av tre ganger to sølvstenger. Endestykkene er glatte med omtvunnet sammenføyning. Fra bildet i Sjøvold (1974, Pl. 17 e), kan det se ut som om armringen har fått kuttet av et stykke og deretter blitt loddet sammen med endestykket igjen. Det kan antyde at dette tidligere har vært en halsring. Dette kan være sannsynlig også ut fra hvor mange stenger som er tvunnet sammen. Tvinningsteknikken er den samme som i halsringene. Endestykkene er triangulære. Til forskjell fra halsringene, som har låser som kan åpnes og lukkes, ser det ut som om ringen fra Bjarkøy har en fast sammenføyet spiralsammenslutning. Datering og proveniens: Armringer i samme fletteteknikk som halsringene faller innunder samme kategori dateringsmessig. Triangulære endeplater er den vanligste formen på norske halsringer (Hårdh 1996:47 og Tab. 1). Halsringer dateres generelt til vikingtid, i Norge oftest til 900-tallet (for eksempel Hårdh 1996, Rygh 1999, Stenberger 1958).

² Sjøvold (1974:148) oppgir dette Ts.-nummeret, men det stemmer ikke med gjenstandene som er oppgitt i den trykte katalogen. Nummeret tilsvarer ingen gjenstandspost i den digitale katalogen.

Ts. ? 8 glassperler: Glassperler er også funnet i andre edelmetalldepoter (Grieg 1929:280). Datering og proveniens: Glassperler i ulike utførelser er svært vanlig i norske vikingtidsfunn (Petersen 1928:162-164).

Ts. ? Kleberkar: Kleberkar opptrer såvidt jeg vet sjelden i tilknytning til edelmetalldepoter, men jeg anser det sannsynlig at de fleste depotene opprinnelig ble nedlagt i en eller annen form for beholder. Kleberkar over 30 cm blir ofte funnet nedlagt flere sammen eller enkeltvis som depoter, mens kar under 20 cm nesten utelukkende er funnet enkeltvis (Skjølsvold 1961:20 og fig. 5). Alt i alt er imidlertid overveiende mange kleberkar funnet i tilknytning til graver (ibid.:111). Bjarkøy hadde ved Skjølsvolds gjennomgang i 1961 to funn av i alt seks i Troms fylke. Dette ble knyttet til et kleberbrudd på Hinnøya (ibid.:129). Siden den gang viser imidlertid katalogen ved Tromsø Museum at det har kommet til en lang rekke nye funn, så statistikken kan ha endret seg både med hensyn til funnomstendigheter og frekvens i ulike områder (kat. TMU). Sigurd Grieg gir ett annet eksempel på et sølvdepot som også innholdt et kleberkar. Dette funnet ble gjort på Måge, Ullensvang i Hordaland. Også dette funnet ble gjort i tilknytning til en røys som var bygget opp rundt en stor jordfast stein. Tett ved den sørøstre siden av denne steinen ble det funnet ca. 260 sølvmynter inntil 10 cm ned i jorden, over et område på 60 cm. I samme område lå det et kleberkar med bunnen opp. Finneren antok at sølvet hadde ligget i karet, og at dette hadde blitt veltet ved en tidligere overfladisk graving i røysen (Grieg 1929:223). Sammen med myntene og karet ble det også funnet tre sølvringer (etter diameteren å dømme er det snakk om armringer), et bronseblikk, og et annet bruddstykke av bronse. De seneste myntene er datert til 1060-1069 (ibid.:223-224). Datering og proveniens: Kleberkar finnes i det arkeologiske materialet tilbake til eldre jernalder, men er vanligst i vikingtid (Skjølsvold 1961:12-13). Fremstillingen av slike kar var utbredt i Norge, og det er ingen grunn til å tro av Bjarkøykaret er importert. Som sagt kan det sannsynligvis knyttes til et lokalt kleberbrudd på Hinnøya.

Funnsted og funnomstendigheter: Dette funnet er antatt av Thorleif Sjøvold å være et gravfunn (Sjøvold 1974:148, L 614). Også Nicolaissen antar at dette er et gravfunn, siden det stammer fra en røys (Nicolaissen 1920c:16). Petersen opplyser imidlertid at denne formen for armring bare er funnet i ett gravfunn (Petersen 1928:158-159). Han oppgir dessverre ikke hvilket funn det er snakk om, men det kan være Bjarkøy-funnet. En så lav frekvens kan tale for at også dette er et depotfunn. *Generell landskapsbeskrivelse:* Bjarkøy ligger ved Harstad, nord for Grytøya. Bjarkøy er 14,6 km² stor. Selve gården Bjarkøy ligger ved foten av en halvøy/ et nes på østsiden av øya. Øvergården ligger på eidet mellom dette neset og resten av øya, noe vest-sørvest for gården Bjarkøy. *Funnstedet:* Funnstedet er ikke nærmere lokalisert. Jeg har ikke hatt anledning til å befare stedet. *Andre fornminner:* På samme gård er det funnet et annet "skattelignende" funn bestående av to armringer av bronse (type R 719), fire mosaikkperler og åtte mindre glassperler (Ts. 932-35). Funnet ble gjort i en ur under torvdekke mellom to store steiner. I katalogen antas det å være et gravfunn (kat. TMU). Det er også funnet et bronsekar fra folkevandringtid i en myr på samme gård (Grieg 1929:193). Søk på "jernalder" i Bjarkøy kommune gir 71 treff, hvorav de aller fleste gjelder gravhauger og -røys, men også enkelte andre strukturer, som det ringformede tunanlegget og nausttuffer. Søk på "samisk jernalder" gir ett treff, en urgrav.

Litt.:

Nicolaissen 1919: Tromsø Museums Aarshefter 40 (1917), nr. 5, s. 10-11

Sjøvold 1974: The Iron Age Settlement of Arctic Norway II, s. 148.

12. Tapt (Ts. 45-46³): Vinje, Øksnes (13/1, 2)

Tapt: Mynt. Mynten var muligens en dirhem (Holst setter spørsmålstejn ved dette, 1943:99, nr. 128). Den er nå tapt. Datering og proveniens: Se nr. 21, Rønvika, Bodø.

³ Nicolaissen (1920a:33) oppgir dette Ts.-nummeret, men det stemmer ikke med gjenstandene hverken i den originale, den digitale eller den trykte tilveksten.

Tapt: Sølv saker. Sølv sakene er ikke beskrevet, utover at Nicolaissen nevner en liten ring av en sølvten. Det synes imidlertid også å ha vært flere andre mindre sølv saker i funnet. Datering og proveniens: Sølv sakene er ikke beskrevet nærmere.

Funnsted og funnomstendigheter: Ifølge Nicolaissen ble det i 1860-årene funnet en del småting av sølv på gården Vinje i Øksnes, blant annet en liten ring av sølvten i fingerringstørrelse og en mynt. Dette ble innlevert i 1873, da Tromsø Museum nylig var opprettet. Mynten var tapt da Nicolaissen skrev om funnet i 1919, men han mener at den har vært "kufisk", ut fra sammenligning med tegninger av slike, og med myntene i Rønvika-funnet (Nicolaissen 1920a:33). I sin beskrivelse sier han at gjenstandene skal være registrert som nr. 45 og 46 i katalogen ved TMU, men dette stemmer ikke, og jeg har dessverre heller ikke klart å spore dem opp i resten av dette første bindet av katalogen. Heller ikke søk på "Øksnes" i den digitale hovedkatalogen til Tromsø Museum gir noen relevante treff. For øvrig går det ikke klart frem om det bare var mynten Nicolaissen leverte inn i 1873 (ibid.). Nicolaissen påpeker at dette er det nordligste funnet av en kufisk mynt som han kjenner til (1920a:33). Hans Holst nevner funnet i sin oversikt over nedlagte mynter fra før 1100 (1943:99, nr. 128). Han omtaler mynten som en dirhem, men med spørsmålsteget (Holst 1943:99). Jeg har ikke funnet noen nærmere beskrivelse av de andre sølv sakene. Jeg har heller ikke hatt anledning til å befare funnstedet. Generell landskapsbeskrivelse: Vinje, Øksnes, ligger på sørøstsiden av øya Tindsøya, mellom Stavsundet, Vinjesundet og Straumen. I nordvest ligger tinden Øska. På andre siden av denne ligger dalen Trollkondalen. Funnstedet: Funnstedet er ikke oppgitt mer nøyaktig enn til Vinje. Andre fornminner: Søk på "jernalder" i Fornminneregisteret gir syv treff, som omfatter gravhauger og -røyser, samt naust- og hustuffer, og funnstedet for rester av en båt. Søk på "samisk jernalder" gir ingen treff. Sjøvold referer ikke andre funn fra øya, nærmeste funnstedet er et gravfunn fra vikingtid i Hovden, Bø (Sjøvold 1974:115, 118).

Litt.:

Nicolaissen 1920a: Tromsø Museums Aarshefter 42 (1919), nr. 1.
Holst 1943: Nordisk numismatisk årsskrift.

13. C. 9992-9993: Grytting, Sortland (??)

C. 9992: Halsring. Tvunnet av seks ganger to sølvstenger. Fragmentert. Endeplatene er adskilt fra ringkroppen, men også bevart, med unntak av den ene endeplatens lås. Triangulære endeplater (Hårdhs type 3) med forhøyet midtstykke, stempeldekor i form av trekanter. Lås: Den bevarte låsen er en hekete. Vekt: 72,82 g (Hårdh 1996). Halsringene er avbildet i Lofoten og Vesterålens historie (Bertelsen 1985:137), men billedteksten angir at de er et gravfunn. Datering og proveniens: Triangulære endeplater er den vanligste typen i Norge (Hårdh 1996:47) (se nr. 3, Lathari, Alta). Forhøyede midtstykker er vanlig på særlig store og vellagede halsringer i Vest- og Nord-Norge (Hårdh 1996:53). Halsringer dateres vanligvis til vikingtid (for eksempel Hårdh 1996, Rygh 1999, Stenberger 1958). De norske ringene dateres til 900-tallet (Marstrander 1953:6, Hårdh 1996:48, 66-68).

C. 9993: Halsring. Fire ganger to sølvstenger. Triangulære endeplater (Hårdhs type 3) med forhøyet midtstykke, stempeldekor i form av sirkler. Lås: Hekter (Hårdhs type a). Vekt: 94,76 g (Hårdh 1996). Datering og proveniens: Se over.

Funnsted og funnomstendigheter: Funnet ble gjort i 1880. Ifølge informant Einar Osbakk ble funnet gjort av en vestlending som skulle hjelpe til å ta ut stein til å bygge hus med. Osbakk mente det ble gjort der et sagn forteller at bonden på gården grov ned sølvet sitt. Dette skulle være der skyggen av fjellet falt på midsommersnatten. Generell landskapsbeskrivelse: Grytting ligger i Eidsfjorden, som skjærer inn i Langøya fra Vesterålsfjorden i sørvest. Østsiden av fjorden har en smal strandsone som vider seg ut i daler mot sørøst. Her er det gode havner (Holdø 2004:41). Innerst i Eidsfjord flater terrenget ut og er preget av myr og koller med eider over mot Sortlandssundet i øst, Lifjorden, Steinslandfjorden og Romsetfjorden i nord, og Skjerfjorden i vest. Vestsiden av Eidsfjorden har flere sidefjorder mot nord, Olderfjorden, Melfjorden, Hellfjorden og Jørnfjorden (fra nordøst mot sørvest) (ibid.:42). Jeg har ikke hatt anledning til å befare stedet.

Funnstedet: Funnstedet er ikke nærmere påvist enn til Grytting gård. Denne ligger på vestsiden i innerste del av Eidsfjorden. Vest for gården er det en bratt stigning opp til Strandfjellet, som ligger mellom Grytting og Olderfjorden i vest-sørvest. Gården ligger i et flatere område, ved foten av et nes i nordøst (Gamneset, Haugen, Buneset). I nord henger dette neset såvidt sammen med et annet nes (Haugan, Strandberget). Nord for dette neset igjen ligger Håkabogen og det større Valsneset, som skiller Gryttingområdet fra den innerste fjordbotnen i Eidsfjorden. Rett nord for gården Grytting danner de to møtende nesene en poll, Gryttingstjernet. Etter kartene å dømme er området relativt flatt, men med enkelte koller. Imotsetning til nesene i nord-nordøst er Gryttingområdet ikke så myrlendt. *Endringer i landskaper:* Ukjent, men med høyere vannstand ville neset gården ligger på ha vært noe mindre, og pollen i nord vært åpen mot fjorden (ved dagens snevre utløp, Straumen) og gitt gode havneforhold. *Andre fornminner:* Eidsfjorden er relativt grundig registrert som resultat av det såkalte Eidsfjordprosjektet (upublisert, se Holdø 2004:58), og registreringene Eline Holdø har foretatt i forbindelse med sin hovedfagsoppgave (2004). Den nordvestlige siden av fjorden har ikke norske bosetningsspor fra jernalderen, men derimot en rekke registrerte samiske gammetufter, offersteder og urgraver (Holdø 2004, figurene 7 og 9). Dateringer fra enkelte av disse viser imidlertid at de er fra nyere tid (ibid.:56). Søk på "jernalder" i Sortland i fornminneregisteret gir 82 treff. Disse ligger hovedsakelig ut mot Sortlandsundet, men omfatter også tre gårder i Eidsfjorden. Innerst i fjorden ligger Frøskeland (gårdsnr. 39), på et flatt, myrlendt område med koller og hauger. Herfra går eider over til nord-, øst- og vestsiden av Langøya, slik at dette kan kalles et knutepunkt på øya (jf. Holdø 2004:42). Her er det registrert til sammen seks gravhauger på bruksnumrene 1, 10 og 11, samt tre hustufter. På bruksnummer 22 er det registrert en steinlegging, to mulige gravhauger og to gravrøyser. På Holmstad (gårdsnr. 40) lenger sør på østsiden av Eidsfjorden, nord for Kjerringvik, er det registrert til sammen seks gravhauger. Alle ligger på Skipnesodden, bruksnummer 28. Sør for Holmstad, på andre siden av Kjerringvik, ligger Sildpollen (gårdsnr. 43). Her er det registrert én gravhaug under bruksnummer 20. Søk på "samisk jernalder" gir ingen treff i Sortland. For utbredelse av norske og samiske fornminner i Vesterålen, se også kart hos Eline Holdø (2004, figurene 7, 9, 10, 12-17).

Litt.:

Rygh 1880: Fortidsminneforeningens årsberetning 1880, s. 185-186.

Grieg 1929: Vikingetidens skattefund, s. 260.

Sjøvold 1974: The Iron Age Settlement of Arctic Norway II, s. 105.

14. Ts. 1933: Skagen, Hadsel (81/-)

Ts. 1933: Ringspenne. Ringspennen ligner type R 680. Den er åpen og har runde kuleformer ved avslutningene av ringkroppen. Disse er litt skadet. Nålefestet har samme utforming. Nålens øverste halvdel har rundt tverrsnitt, nederste halvdel har kvadratisk tverrsnitt. Den ligner den fra Rønvika, Bodø (se nr. 21, Rønvika, Bodø), men er mindre. (Kulene inneholder noe rødbrun substans, denne er ny og har sammenheng med konserveringen i 1910 (C. Nordby, pers. komm. 06.05.2003).) Vekt: 250 g (Sjøvold 1974, kat. TMU). Diameter: 12 cm. Nålens lengde: 24 cm (kat. TMU). Datering og proveniens: Denne typen ringspenner kalles "kuletypen" av Jan Petersen (Petersen 1928:174). Typen har blitt datert til 900-tallet, ofte første halvdel, ut fra funnkombinasjoner (ibid.:194). Petersen diskuterer ikke proveniensen, men synes å regne den som en norsk type. Graham-Campbell mener at typen ble utviklet i Irland i siste halvdel av 800-tallet, da med en dekor på kulene som har gitt typen navnet "tistelringspenne" (Graham-Campbell 1995:34). Ringspenner med hule tistelkuler ble, ifølge Graham-Campbell, produsert fra begynnelsen av 900-tallet. Det tidligste eksempelet på en ringspenne med hule, *glatte* endekuler er fra et depotfunn fra Slemmedal, Aust-Agder, som er myntdatert til 915-920 e. Kr. (Blindheim 1982:7). Ifølge Sjøvold må dette kalles en norsk eller vestskandinavisk type (Sjøvold 1974:214). Den skal ifølge Skovmand ikke være funnet utenfor Norge i Skandinavia (Skovmand 1942:85-86). Ringspenner av denne "kuletypen" har blitt datert til 900-tallet, ofte første halvdel, gjennom funnkombinasjoner (Petersen

1928:194, Graham-Campbell 1995:35). Den har blitt regnet som en norsk type (Sjøvold 1974:214), men James Graham-Campbell har sammenlignet den med en av ringspennene (IL2) i depotet fra Skaill, Skottland, og mener bestemt at disse to er laget av samme håndverker. Han mener at slike spenner ble laget av norrøne håndverkere som virket på begge sider av Nordsjøen (J. Graham-Campbell, pers. med. 30.10.2004, Graham-Campbell 1995:240). Det blir dermed vanskelig å fastslå den som enten en norsk eller en insulær type.

Funnsted og funnomstendigheter: Funnet ble gjort i 1910 i forbindelse med rydding av jord. Gjenstandene lå under en stein i dyrket mark (kat. TMU). *Generell landskapsbeskrivelse:* Skagen er det sørligste av de tre nesene på Langøya på vestsiden av Hadsselfjorden, med utsikt til Hadseløya i sørvest, sjøen i sør og sørøst, og fjell i nord og nordvest. Selve neset er flatt og utgjør en del av strandflaten langs østsiden av Langøya. Nord for neset og noe høyere ligger et myrlandt område, mens man i nord-nordøst ser høydedragene Råvollberget, Hanshammarberget, Kallsbakken m. fl. Den ytterste delen av neset heter ytterstranda, mens området lenger inn kalles Bitterstadstranda. *Funnstedet:* Det var uklart hvor det nøyaktige funnstedet befinner seg, annet enn at det ligger i nærheten av flyplassen som er anlagt på Ytterstranda. Dette er altså ute på selve neset, som er et flatt område med god dyrkningsjord. Det er beskrevet at funnet er gjort under en stor stein på et jorde. *Endringer i landskapet:* Hvis det stemmer at funnet er gjort i nærheten av flyplassen, er det sannsynlig at området har blitt endevendt, slik at selve funnstedet ikke lenger eksisterer. Det er mulig at utplaneringen av flyplassen gir et litt feilaktig inntrykk av det opprinnelige terrenget. Området ligger også lavt over havet, så landhevingen kan ha hatt en viss betydning i forhold til nærhet til sjøen. *Andre fornminner:* Søk på "jernalder" i Hadsel gir 135 treff i Fornminneregisteret. De fleste registreringene er gjort på Hadseløya, men funnene på Langøya er mest relevante her. På Skagen er det bare gjort én registrering, ifølge Fornminneregisteret, av en gravhaug (81/17). Vest for Skagen, langs nordsiden av Langøysundet er det gjort registreringer på tre gårder, Rå, Hov og Sandnes (fra øst mot vest). På Rå er det registrert et felt med tretten gravhauger (tre fjernet), samt to nausttuffer (78/15) og en enkeltstående gravhaug på 78/4. På Sandnes lengst i vest er det kun registrert én gravhaug (76/uspes.), mens det på den midterste gården Hov er gjort en mengde registreringer. Samlet innenfor ett område på 77/10 er det innrapportert hele seksten gravhauger, en steinlegging, to hustuffer, tre nausttuffer, ett steingjerde, en kilde og et veifar av uviss datering. Her skal det også ha stått et såkalt "alter", som ikke er beskrevet nærmere. I tillegg ligger det en gårdshaug her, datert til middelalder. Ytterligere fem gravrøyser er registrert på Hov, på ulike bruksnummer. Også på sørvestsiden av Langøya er det registrert en stor mengde gravrøyser og -hauger, blant annet på Fleines (102/-). På østsiden av Langøya, ut mot Hadsselfjorden, ligger gårdene Gjerstad, Grytting, Haukenes og Skagen på rekke og rad, fra nord mot sør. På Gjerstad er det gjort funn av til sammen 12 gravhauger, fordelt som følger: 84/6: én gravhaug, 84/11,12: én gravhaug, 84/17: én gravhaug, 84/18: én gravhaug, 84/27: tre gravhauger, 84/ 8,39: fem gravhauger, hvorav én med bauta. På 84/17 er det også registrert to gammetuffer. På Grytting gård er følgende registrert: Funn av en spydspiss på 83/3, senere kastet. På Mølnbakken (83/25, 4): To gravhauger, to tuffer og ett funnsted, for en betalingsring av gull. Det finnes også opplysninger om at 2 armringer skal ha blitt funnet på Mølnbakkan. På 83/40,1 er det registrert en gravhaug og en rydningsrøys av uviss datering. Oppunder Gårdsfjellet på 83/3 er det registrert én gravhaug og åkerspor av usikker alder. På 83/44 er det også registrert én gårdshaug. Sør for Grytting ligger gården Haukenes, der det er registrert en gårdshaug fra middelalder, to gravhauger fra jernalderen, samt gjort to funn av spydspisser (82/27). Nok en gravhaug er registrert på 82/17. Et felt med tyve gravrøyser er registrert på to terrasser på sørsiden av Litlåsen (82/7,11). Søk på samisk jernalder ga ingen treff. Sjøvold gjengir en rekke funn fra Hadsel, mange av disse på Hadseløya. De funnene som ligger nærmest depotfunnet på Skagen, er funnene fra Rå, som ligger noe lenger vest på sørsiden av Langøya, mot Hadseløya. Her er det funnet diverse deler av våpen og redskaper, både som løsfunn og i graver (Sjøvold 1974:112-113). For utbredelse av norske og samiske fornminner i Vesterålen, se også kart hos Eline Holdø (2004, figurene 7, 9, 10, 12-17).

Litt.:

Nicolaissen 1911: Tromsø Museums Aarshefter 33 (1910), nr. 3, s. 21-22.

Grieg 1929: Vikingetidens skattefund, s. 261.
Sjøvold 1974: The Iron Age Settlement of Arctic Norway II, s. 113.

15. Ts. 3738: Skau, Røst (10/1)

Ts. 3738: Gullring. Ringen er flettet av fire gulltråder (avbildet hos Gjessing 1939, Pl. III:2). Vekt: 4,3 g. Datering og proveniens: Paralleller finnes blant annet på Gotland, Øland og i Øst-Sverige. Stenberger daterer funnene fra Gotland til sen vikingtid, tidlig middelalder (Stenberger 1958I:137). Også i de skotske edelmetalldepotene er det funnet flere lignende ringer av gull, gjerne flere sammen. Graham-Campbell daterer dem tilsynelatende også til 1000-1100-tallet (Graham-Campbell 1995:55-56, 228, Pl. 50 og 251, Pl. 73). Sjøvold oppgir at slike ringer er funnet i flere danske depotfunn, samt på Gotland, og at de har relativt sen datering, hovedsakelig 1000-1100-tallet. De blir aldri funnet i graver, og i depoter finnes de nesten alltid alene (unntatt i Skottland). Typen er vanlig i Øst-Europa, og Sjøvold ser det som sannsynlig at den kommer derfra (Sjøvold 1974:234, jf. Stenberger 1947:134ff, Fr. 1). Gjessing sammenligner den med et funn fra Tjora, Sola, Rogaland (Gjessing 1940:9).

Funnsted og funnomstendigheter: Funnet av Olga Andersen, datter av eieren Marselius Andersen, i 1935 under potetplukking. Ifølge Andersen ble den funnet der besteforeldrene i sin tid hadde bodd, et område som senere var omgjort til potetåker. *Generell landskapsbeskrivelse:* Røst er navnet på kommunen ytterst i Lofoten. Den består av mange øyer. Funnet er gjort på den største av dem, Røstlandet, som er 4 km² stor. Det er en flat øy som bare når 11 m.o.h. på det høyeste. Gårdshaugene på øya er derfor markerte trekk i terrenget (Kortner et al. 1988:11:632). Funnet er gjort på gården Skau, på den nordøstre enden av Røstlandet. Skau ligger på en tilnærmet halvøy, delvis delt fra resten av røstlandet av en fjord som kommer inn i sør. Øst for denne ligger neset Vangen. I nord ligger neset Bakkgjerdet, som bidrar til halvøyinntrykket. To moloer strekker seg ut fra disse nesene over Nesvågen til øyene Nessundskjæret og Demma i henholdsvis nord og sør. *Funnstedet:* Funnområdet er en gårdshaug, og selve funnstedet er en liten, flat haug på denne (B. Berg, pers. med. 15.06.2004). Fornminneregistreret opplyser at gårdshaugen er tydelig i terrenget, og godt markert. Den er orientert i retning øst-vest, lengde 40-50 m, bredde ca. 20 m. Kulturlagets tykkelse opptil 3-4 m. Povl Simonsen gjennomførte en utgravning her i 1957, og gjorde en rekke funn (Ts. 4541 a-mm Ts. 4542 a-fw Ts. 4671 a-ppp, Ts. 4672 a-gg, samt tilvekst 1965/23). *Endringer i landskapet:* Ukjent. *Andre fornminner:* Det ligger en stor gårdshaug ca. 100-150 m sør-sørøst for funnstedet, og noen hundre meter mot nordvest er det registrert en jernaldergrav. Skau skal ha vært bosatt siden ca. 850 e. Kr. (B. Berg, pers. med. 15.06.2004). Graver på Røstlandet er datert til dette tidsrommet (Kortner et al. 1988:11:632). Det er i tillegg gjort løsfunn og registrert en boplass fra steinalderen i nærheten av funnstedet. På øya Storfjellet er det registrert et gårdsanlegg fra vikingtid/middelalder (ibid.). Ifølge Fornminneregistreret er det registrert en rekke gårdshauger og hustufter fra middelalderen i kommunen. Søk på "jernalder" gir bare ett treff, en registrering av to graver på Nes Nedre (12/2 og 12/30).

Litt.:

Gjessing 1940: Tromsø Museums Årshefter, vol 63, nr. 1, s. 8-9.
Sjøvold 1974: The Iron Age Settlement of Arctic Norway II, s. 105, 234.

16. Ts. 3482 a-o: Bøstrand, Ballangen (59/1)

Ts. 3482 a: Armring. Armringen er av typen Rygh 721. Bøstrand-ringen har imotsetning til typeillustrasjonen ikke tverrbånd midt på ringen, men to innstemplede, tilnærmet runde felt. Den er båndformet og har et dypt innstemplett bølgemønster. Den smalner mot endene, og disse møtes ikke. Den er ganske grovt utført og har ikke ytterligere ornamentikk. Komplet, men brukket. Tverrmål 8,3 cm (kat. TMU). Datering og proveniens: Ifølge C. A. Nordman er dette en vanlig

form for armring i Skandinavia, først og fremst fra 900- og begynnelsen av 1000-tallet. Det er også gjort noen få funn av lignende armringer i Finland, blant annet i et depot fra Unnunkoski, Räisälä. Depotet inneholdt fragmenter av to halsringer og 8 armringer (Nordman 1924:120-121, fig. 99 og 100). Ifølge Jan Petersen er dette den vanligste typen armring i Norge i vikingtid (Petersen 1928:153). Den er imidlertid vanligst i gravfunn, og var på Petersens tid bare kjent fra ett depotfunn (ibid.:159). Flere av depotfunnene fra Gotland inneholder samme type ringer, men disse er mer nøyaktig utført og mer dekorert. Alle har tverrbånd (Stenberger 1947, Abb. 34:1-2, Abb. 38:4-5, Abb. 138:2-3, Abb. 142:5-8, Abb. 155:1, Abb.157:2, Abb. 207:3, Abb. 213:17-19, Abb. 218:2-3, Abb. 246:1, Abb. 263:2-9). Stenberger klassifiserer en lignende type som Typ Ab 3 under hovedtypen "Armbügel". Denne hovedtypen er den definitivt vanligste gjenstandstypen i de gotlandske depotfunnene (Stenberger 1958:104, Textabb. 14), men er så å si ikke kjent utenfor Gotland. I det øvrige Skandinavia forekommer i stedet armringer av typen som denne fra Bøstrand, som Stenberger regner som en vestsandinavisk eller norsk type (ibid.:110).

Ts. 3482 b: Armring. Armringen kan sammenlignes med R 711 (jf. Grieg 1929:258, Petersen 1928:159). Begge er laget av flate bånd, men imotsetning til R 711, har Bøstrand-ringen ingen lås, og den har stempeldekor med grupperte sirkler (fem, fire, tre og én), avgrenset til romber og trekanter med skråstilte streker. Det ene endestykket er dekorert med fem-seks tverrstreker, den andre med åtte-ni store prikker. Endene møtes ikke. Største tverrmål 7,8 cm (kat. TMU). Datering og proveniens: Både Rygh og Petersen daterer underforstått typen til yngre jernalder/vikingtid (Rygh 1999, Petersen 1928:159).

Ts. 3482 c: Armring. Armringen er båndformet, bredest midt på ringen og avsmalnet mot endene. Endene møtes ikke. Ringens utside er dekorert med tverrstriper, og et kryss og fire innstemplede sirkler på det bredeste partiet. Innsiden er glatt (sml. R 718). Med unntak av båndformen er det ikke mye som knytter den til R 711. Grieg velger allikevel å typedefinere dem som R 711 (Grieg 1929:258), sannsynligvis i mangel av bedre paralleller. Største tverrmål: 7,8 cm (kat. TMU). Datering og proveniens: Petersen nevner denne typen armringer blant vikingtidens smykker, men diskuterer ikke utbredelse eller proveniens (Petersen 1928:159). Vertikalstripene gjør at den kan minne noe om Kivikoski Abb. 751. Denne typen er ifølge Kivikoski vanlig på Gotland (Kivikoski 1973:103, Tafeln 85). James Graham-Campbell og Eileen Batey beskriver en type armringer som kalles "Hiberno-Viking". Typen beskrives som "...a broad thick band of silver, hammered out of an ingot; it is characteristically decorated with rows of massive punched ornament, most often with a diagonal cross at the centre, repeated towards both ends, although some rings were left plain ..." (Graham-Campbell og Batey 1998:235). Som eksempel vises det til depotet fra Raphoe, Co. Donegal (ibid. 235, 96, figur 6.2), som kan minne om Bøstrand-depotet i innhold (seks armringer av ulike typer som ligner de fra Bøstrand, fire støpeblokker - "ingots" - og en del av en stang bøyd til en liten ring). Graham-Campbell og Batey setter "Hiberno-Viking"-typen i sammenheng med den skandinaviske befolkningen i Irland (Graham-Campbell og Batey 1998:235). "Hiberno-Viking"-armringer er funnet både i Skottland og Irland, og kan dateres sikkert til perioden 850-950 (Graham-Campbell 1995:26). De finnes i over hundre eksemplarer, og påtreffes ofte i britiske og skandinaviske depoter. Distribusjonsmønsteret indikerer imidlertid at de fleste ble produsert i Irland, under skandinavisk innflytelse. Sheehan mener at "Hiberno-Viking"-typen er basert på en dansk prototype fra 800-tallet (Sheehan i Graham-Campbell 1995:26-27). Denne er smalere enn de irske, uten det markerte midtpartiet, og mye smalere mot endene, som nesten er spisse. Dekoren er enkel, med et kryss midt på og vertikale streker (Graham-Campbell 1995:27, Skovmand 1942, figur 2). Dette er imotsetning til de irske funnene som har mer variert dekor (Sheehan i Graham-Campbell 1995:26, eksemplarer fra skotsk edelmetalldepoter: Graham-Campbell 1995, Pl. 7). Et funn fra Blackerne, Krikcudbrightshire, er et unntak og regnes derfor som et dansk eksemplar eller en irsk kopi (Graham-Campbell 1995:27). Bøstrand-ringene er av den danske typen med enkel dekor og ikke utvidet midtstykke. Graham-Campbell regner Bøstrand-funnet som samtidig med Grimestad-funnet, selv om Bøstrand-funnet ikke inneholder mynter (Graham-Campbell 1995:27). Grimestad-funnet er myntdatert med tpq mai 921 (Skaare 1976:138, nr. 43).

Ts. 3482 d: Armring. Som over: Båndformet, åpen armring dekorert med tverrstriper, kors og innstemplede sirkler. Smalere enn 3482 c. Største tverrmål 7,6 cm (kat. TMU). Datering og proveniens: Se over.

Ts. 3482 e: Armring. Som over: Båndformet, åpen armring dekorert med tverrstriper, kors og innstemplede sirkler. Også smal. Største tverrmål: 8,7 cm (kat. TMU). Datering og proveniens: Se over.

Ts. 3482 f: Armring. Som over en båndformet åpen armring, men dekorert med to parallelle rekker av innstemplede polygoner, og innstemplede punkter. Litt bøyd. Største tverrmål 7,4 cm (kat. TMU). Datering og proveniens: Se over.

Ts. 3482 g: Armring. Armring av typen 709, men av sølv, et enkelt glatt ten med rundt tverrsnitt der endene er lagt over og surret rundt hverandre. Største tverrmål 7,4 cm (kat. TMU). Datering og proveniens: Ifølge Inga Serning er dette vanlige armringer i Skandinavia på 900- og 1000-tallet. De finnes i både sølv og bronse (Serning 1956:36, Petersen 1928:157-158). Mårten Stenberger skriver at enkle, tvunnede eller flettede armringer med sammenføyde ender (Stenberger 1958:96-97, Textabb. 8-11) er vanligere i det nordiske området enn noe annet sted, selv om de også forekommer hyppig i England. De finnes også i depotfunn fra Holland, Nord-Tyskland, Baltikum og nordlige og østlige deler av Russland, men er ikke vanlige i edelmetalldepoter fra de slaviske områdene sør for Østersjøen. Funn herfra regner Stenberger som import fra nordiske områder. Han sier at disse formene oppstår uten foranledning omkring 900, på samme tidspunkt som halsringene (Stenberger 1958:99). Hos Graham-Campbell kalles typen "single-rod arm-ring". John Sheehan bemerker at typen er vanlig i Skandinaviske vikingtidsdepoter, men uvanlig i "the western viking world" (Sheehan 1992 i Graham-Campbell 1995:38). Graham-Campbell påpeker at eksemplarer av en tidlig utgave av typen finnes i depoter både fra Norge og øyene i vest (Graham-Campbell 1995:38). Det finnes også et eksempel fra Merja, Finland (Aspelin 1877, nr. 1035). Bäcksbäcka skriver at dette er en sjelden type i Finland, selv om den er vanlig i resten av Skandinavia på 900- og 1000-tallet (Bäcksbäcka 1975:90).

Ts. 3482 h: Armring. Som over: Armring av typen 709. Denne er imidlertid dekorert med to parallelle rekker av innstemplede punkter, forbundet med hverandre med tverrgående streker. Komplet, men brukket. Største tverrmål 8,8 cm. Datering og proveniens: Se over. Jeg har ikke funnet nærmere paralleller.

Ts. 3482 i: Armring. Armring av sølv av én tykk glatt ten, med attekantet tverrsnitt, der endene er lagt over og tvunnet rundt hverandre (lik R 707, sml. Petersen 1928:158, fig. 192). Uornert. Største tverrmål 9,5 cm (kat. TMU). Datering og proveniens: Petersen synes å regne typen som norsk/skandinavisk og daterer den til sen vikingtid (Petersen 1928:157-158).

(Ts. 3482 j: Bokstaven er ikke oppført i kat. TMU)

Ts. 3482 k: Armring. Armring av én tykk glatt ten, med rombisk tverrsnitt, med avfattede vinkler. Lik R. 707. Endene tynnere, avskårne og møtes ikke. Største tverrmål: 8,7 cm (kat. TMU). Datering og proveniens: Denne enkle typen armringer, bestående av en enkel stang som er bøyd i rund form uten av endene møtes helt, kalles på engelsk "ring-money" – betalingsringer (Graham-Campbell og Batey 1998:235, Graham-Campbell 1995:38-39, Fig. 20. Grieg 1929:272). Som navnet tilsier, antas denne enkle "smykkeformen" å ha hatt en betalingsfunksjon. De er som regel ikke dekorert, og har (i Skottland) oftest et firesidig, rombeformet tverrsnitt (Graham-Campbell og Batey 1998:238). Disse opptrer i en tredjedel av de skotske "skandinaviske" depotene, og det er til sammen funnet mer enn nitti hele eksemplarer og et par hundre bruddstykker (ibid.:235, 238). De finnes i depoter med dateringer fra 950-970 (Skaill) til 1032-1040 (Caldale). Graham-Campbell og Batey antar at den opprinnelige formen er fra Irskesjø-området fra første del av 900-tallet. I dette området finnes eksempler på slike ringer med stempeldekor (også fire i Skaill-depotet). Senere eksemplarer har ingen dekor, med unntak av to (Skye og Burray) (ibid.:238, Graham-Campbell 1995:40, 57). Selv om ringene antas å ha oppstått i Irskesjø-regionen, har de etter alt å dømme gått ut av bruk her, sannsynligvis delvis på grunn av innføringen av mynt i Dublin på slutten av 900-tallet (ibid.:238-239). Betalingsringer av denne typen er sjeldne i Skandinavia, og Graham-Campbell nevner Bøstrand-funnet og depotet fra Grimestad, Stokke, Vestfold (avbildet i Skaare 1978:12), som de to viktigste unntakene. I likhet med Bøstrand-funnet, inneholdt Grimestad-funnet armringer av såkalt "Hiberno-Viking"-type (Graham-Campbell 1995:58-59, se Ts. 3482 c).

Betalingsringer er også funnet i gotlandske depotfunn (Stenberger 1947, Abb. 1, 23, 31, 131:7). Her finner man i tillegg slike ringer med stempelornamentikk (Stenberger 1947, bl.a. Abb. 9:2, 16:1, 19, 20, 21:1-4, 24, 25, 26:1-2, 36:1, 38:3, 39:8, 45). Det kan være vanskelig å avgjøre hvor grensen går mellom slike dekorerte betalingsringer og armringer av Stenbergers type Ab I, og noen av de ovennevnte eksemplene regnes av Stenberger som armringer av denne typen (Stenberger 1958:104ff, Textabb. 12).

Ts. 3482 l: Armring. Armringen er laget av en tykk, rund stang. Endene møtes såvidt og bøyes over hverandre. Største tverrmål 8,5 cm (kat. TMU). Grieg sammenligner den med Rygh 707. Jeg ser et av funnene fra Unna Saiva som en bedre parallell (Serning 1956, Pl. 15:3), selv om denne er åpen, mens Bøstrand-ringen har ender som møtes og går forbi hverandre. Datering og proveniens: Inga Serning sammenligner Unna Saiva-ringen med funn av bronsearmringer fra Gotland, som nettopp typisk har ender som er bøyd over hverandre. For øvrig sammenlignes Unna Saiva-ringen med en østlig type som dateres til 1000-1100-tallet (Serning 1956:36).

Ts. 3482 m: Hakkesølv. Avklippet stykke av armring. Har vært dekorert med et liggende kors med tverrribber og streker med tverrribber. Grieg sammenligner det med Rygh 717. Både R 717 og 718 er slike bruddstykker dekorert med tverrstriper og kryss, eller punktsirkler (Grieg 1929:260). Ser ut som del av en armring av "Hiberno-Viking"-typen (se over, Ts. 3482 c). Lengde: 8 cm (kat. TMU). Datering og proveniens: Se Ts. 3482 c. Hakkesølv er den vanligste bestanddelen i sørskandinaviske depoter, som derfor ofte skilles ut som en egen gruppe med benevnningen hakkesølvdepoter ("hack silver hoards" (Hårdh 1996:84), Hacksilberschätze (Stenberger 1958:25))

Ts. 3482 n: Hakkesølv. Avklippet stykke av armring. Uornert. Lengde: 8,4 cm (kat. TMU). Datering og proveniens: Helt glatte, båndformede ringer har ikke vært uvanlige på russisk område. Depotfunnet fra Musken, Tysfjord, inneholder en slik armring (Munch 1979:24, se under). Grieg sammenligner også dette funnet med Rygh 717 og 718, selv om begge disse typene er dekorert (Grieg 1929:260).

Ts. 3482 o: Hakkesølv. Ring av avklippet stykke av armring. Glatt bånd som er presset sammen til en liten ring. Det har noen tverrstriper på den ene enden. Ellers uornert. Tverrmål: 1,5 cm (kat. TMU). Datering og proveniens: I dette tilfellet er det ikke snakk om hakkesølv fra lett gjenkjennelige gjenstandstyper, og datering og proveniens lar seg derfor vanskelig bestemme.

Ts. 3482 p: Hakkesølv. Ring av avklippet sølvten, som er presset sammen til en liten ring. Fasettert. Største tverrmål: 2 cm (kat. TMU). I Inga Sernings oversikt over samiske offerplassfunn er det avbildet noen antatte fingerringe av samme enkle utforming (Serning 1956:122, Pl. 16:9, 10, 11). De består enkle sølvtråder som er bøyd sammen til en ring. De to sistnevnte bruddstykkene fra Bøstrand er imidlertid altfor små til å være fingerringe. Datering og proveniens: Se over.

Funnsted og funnomstendigheter: Funnet ble gjort i 1926, i forbindelse med veibygging. Gjenstandene lå under en ansamling av knyttenevestore stein. *Generell landskapsbeskrivelse:* Bøstrand ligger omtrent midt i Ofotfjorden, på sørsiden, litt nord for munningen til fjorden Ballangen. Funnområdet er et nes som stikker ut i Ofotfjorden mot nordøst. Nord for neset går det inn en bukt. Bøelva renner ut i denne bukta fra sørvest, og på den andre siden av bukta ligger neset Jektnes. På sørsiden er Ytterbø-neset ikke så markert, men området er avgrenset mot sør og sørøst av en høyde og et høydedrag, Kollholtet og Langholtet. Selve neset er relativt flatt, med en stigning på 10-12 m fra sjøkanten opp til funnstedet ved foten av neset (avstand ca. 250 m). Rett utenfor i sjøen mot øst ligger Bøholmen, og i nordvest, utenfor Jektnes, ligger Buskjæret. *Funnstedet:* Det har vært noe uenighet om hele funnet stammer fra dette stedet, eller om noen av ringene ble funnet i en gravhaug 75 m mot øst-nordøst. Veien ble lagt gjennom nordenden av denne gravhaugen, og det ble også hentet fyllmasse herfra til veibyggingen. Jeg velger å se bort fra dette, da jeg anser det som lite sannsynlig at sølv-gjenstandene kom fra to ulike funnsteder når sammensetningen i funnet er såpass homogen. To lokalkjente med tilknytning til gården, Pauline Spjelkevik Hansen og Gunvor Hoff Hansen, mente at funnet ble gjort på sørsiden av gårdsveien ned mot Ytterbø i forbindelse med utgravingen av tomten til huset Haga (59/86). ØK-kart og registrering peker på et punkt på nordsiden av denne veien. Det er ikke avgjørende hvilket av de to punktene som er det riktige, da terrenget er det samme på begge sider av veien, og det uansett er snakk om et avvik på maks 20 m. Jeg beskriver derfor bare det funnstedet som er markert på ØK-kartet. Funnstedet ligger ved foten av neset, som nevnt ca. 250 m fra spissen av dette, 10-12 m.o.h.. Området er altså

relativt flatt, men 20-30 m ovenfor, i sørvestlig retning, skråner terrenget oppover mot Langholtet. Området er i dag eng og beite. Jeg fikk ikke ytterligere informasjon om grunnforholdene, men neset ser ut til å ha en rygg som går fra sørvest mot nordøst, og funnstedet ligger på denne ryggen. *Endringer i landskapet*: Dersom funnstedet lå der huset Haga ligger i dag, er det naturligvis fjernet. Som sagt er det imidlertid liten forskjell på de to angitte punktene, med mindre det lå andre strukturer der huset ble bygget. Det finnes ingen informasjon som tyder på dette. *Andre fornminner*: Det er funnet mange ting i potetåkeren i sørøst, øst for Haga (jfr. informantene). Det er også registrert en nå fjernet gravhaug ca. 150 m nordvest for funnstedet. Noen kilometer lenger sør, ved Husvatnet, er det gravd ut en flatmarksgrav fra yngre jernalder (05659). I Fornminneregisteret er det registrert få funn fra jernalder i Ballangen. På Bø (59/1) er bare én gravhaug registrert, og heller ikke funnstedet for sølvdepotet er lagt inn i registeret. På Arnes (38/4), rett over Ballangsfjorden er det registrert en gravhaug, for øvrig ligger gårdene med registreringer ved innløpet til Ofotfjorden og langs sørsiden i den ytterste delen av fjorden. Skarstad som ligger helt ved innløpet, utmerker seg med en rekke funn, mest av graver (2/-). Søk på "samisk jernalder" gir bare ett treff, på Langvågen helt vest på halvøya. Her er det funnet én urgrav (6/6). På Langvågen (6/4,2) har det også blitt registrert funn av menneskebein, nagler, slagg m.m. fra en fjernet gravhaug, samt trespon og lignende fra et båtbyggeri, som på 1700-tallet ble opplyst å ha ligget der "for meget lenge siden". Ca. 130 m mot nordøst (lenger ned i hellingen mot sjøen), ligger Ytterbø på en gårdshaug der det blant annet er funnet kvernsteiner. For øvrig er det gjort flere funn av skifergjenstander og fiskesøkker både på Hekkelstrand i nord og Elvesletta sør for funnstedet, men ingen entydige jernalderfunn. To ovale spenner og en likearmet spenne, samt fire jernbiter som antas å være beslag fra en trekiste (Ts. 2234-7), stammer fra et gravfunn på Bø (59/14) (Sjøvold 1974:83). Ellers på halvøya er det funnet en ringspenne av bronse i Djupvik (Ts. 2150) og et kobber- eller bronseanheng i Kjeldebotn (Ts. 3766), begge lokaliteter nordvest for Bø/ Bøstrand. Et annet interessant funn er gjort på Nybø på østsiden av Ballangen: Åtte vekter av bronse og bronsejern-legeringer ble funnet sammen med en endeknopp av en ringspenne og en bronsebarre (Ts. 3068). Disse hadde vært deponert i en lærpung (ibid.:83). Lenger inne i Ofotfjorden, på Ankenes, ligger et gravfelt fra vikingtid/tidlig middelalder. Gravene beskrives som avlange forsengkinger. I flere av gravene hadde den døde hode vært dekket med et bronsekar (ibid.:82-83). Lignende funn er gjort på Haukøy, Skjervøy (Grieg 1967). En oversikt over funn fra vikingtid og tidlig middelalder i Ofoten finnes i Oddmund Andersens hovedoppgave *Ofohtagat. Samer og nordmenn i Ofoten* (Andersen 1992). Blant annet er det på nabogården Balsnes (57/14) funnet en ringspenne av bronse, en tutulusformet bronseknapp, en pinsett av bronse, en øks av jern, et ildstål av jern en kniv av jern (Ts. 6346) og en bronseørering (Tr. Mus. 1961/40) i en flatmarksgrav fra vikingtid (Andersen 1992:76, tabell 4.1a). Øreringen er av samme type som øreringene fra Musken og Haukøya (nr. 5, Haukøy, Skjervøy og nr. 18, Musken, Tysfjord) (Makarov 1991, Sjøvold 1974:83).

Litt.:

Grieg 1929: Vikingetidens skattefund, s. 258-260.

Gjessing 1933: Tromsø Museums Årshefter, vol 56, nr. 2, s. 21-23.

Sjøvold 1974: The Iron Age Settlement of Arctic Norway II, s. 84.

17. Ts. 2714, Ts. 2789: Kjøpsvik, Tysfjord

Ts. 2714: Relikviekors. Et stort relikviekors med kjede, gravert og innlagt med niello. Lengde: 8 cm. Bredde: 7 cm. Armenes ytterste bredde: 2,5 cm. Stammens bredde: 2,7 cm. Tykkelse: 1,4 cm (Nicolaisen 1922:17-18). Kjedes lengde: 78 cm (Ytreberg 1943:15). Datering og proveniens: Thor Kielland har datert relikviekorset til slutten av 1000-tallet eller begynnelsen av 1100-tallet, og mener det er et nordisk arbeide, sannsynligvis norsk (Kielland 1927:63). Olaus Nicolaisen antar at korset har blitt ført til Tysfjord fra Østersjøområdet via Finland av samer, siden det ikke var noen kirke i Tysfjord før et kapell ble bygget på 1600-tallet (Nicolaisen 1922:22). Korset ligner ikke på latinske kors, men på et såkalt St. Georgskors, på grunn av de svakt buede ytterlinjene, og den tilnærmet like lengden på stamme og tverrtre (Nicolaisen 1922:18). Også Kielland mener at særlig

Kristusfiguren har østlige, nærmere bestemt byzantinske, drag, men at den misforståtte Mariafiguren⁴ på baksiden av korset peker mot nordisk opprinnelse, etter hans mening norsk. Fragmenter av et lignende kors er funnet på Ringnes, Stange, Hedmark (Kielland 1927:63 og fotnote 18). To lignende relikviekors er funnet i et depot fra Rikala, Halikko, Finland (i tillegg til flere andre gjenstander). Dette funnet dateres til 1100-tallet (Kivikoski 1964:250-251). Formen på det ene relikviekorset med kjede er svært likt det fra Tysfjord, men dekoren på selve korset er noe ulik (Kivikoski 1964, bild 219, Kivikoski 1973:141, Abb. 1152, Tafel 128). Kjedetypen er vanlig i Skandinavia og Finland i vikingtid (Serning 1956:60-61) (se nr. 5, Haukøy, Skjervøy).

Ts. 2789: Kardinalhatt/rund spenne. Spennen består av en innfatning av flere perlede sølvtråder som er holdt sammen av klemmer på baksiden. Den innerste delen av innfatningen utgjør også veggen i et opphøyd midtparti. Midtpartiet er et rundt stykke dekorert med et vekstornament. På baksiden har spennen en nål. "Kardinalhatt" er et begrep som brukes i katalogen på Tromsø Museum, og det refererer til den spesielle hattelignende formen med "brem" og "pull" (jf. også Munch 1970:99ff). Det ble også funnet en riflet ring sammen med spennen. Denne har vært festet på baksiden av innfatningen (Munch 1970:103). Diameter: 8 cm. Høyde: 1,5 cm. Ytterkantens bredde: 0,5 cm. Den riflede ringen er 2 cm i diameter (Nicolaissen 1923:19-20). **Datering og proveniens:** C. A. Nordman velger å bruke "runde sølvspenner" som benevnelse på en hovedtype runde spenner med hvelvet midtskive, (som regel) med en hempe og en ring i nedkant av spennen og nål på baksiden (Nordman 1924:5). Runde spenner var en del av kvinnedrakten i Nord-Europa i tidlig middelalder (Blomquist i Zachrisson 1984:38-39). Runde sølvspenner kjennes fra Finland og ellers på begge sider av Østersjøen (Nordman 1924:5). Disse runde spennene ble, imotsetning til mange andre typer, båret enkeltvis (Nordman 1924:15). Spennene kunne også bæres parvis, forbundet av et kjede (Blomquist i Zachrisson 1984:38-39). Nålen på baksiden ble brukt for å holde sammen halslinningen, og ringen i nedkant av spennen ble brukt som oppheng for et kjede. Nordman nevner et gravfunn der bronsekjedet var så godt bevart at man kunne se hvordan det forbandt den runde midtspennen med den ovale spennen på den dodes høyre skulder. Han mener at dette var en vanlig anvendelse av spennene også i andre områder, på bakgrunn av funnene i edelmetalldepoter fra Sverige, der spennene aldri forekommer parvis, men er av ulike typer dersom flere finnes i samme depot (Nordman 1924:15). Nordman deler spennene inn i ulike undertyper ut fra ornamentikken (ibid.:28). Spennene fra Karelia har ikke den perlesnorinnfatningen som går igjen på de nordskandinaviske funnene. Jeg velger allikevel å bruke dem som paralleller på grunn av slående likheter i dekoren. Kjøpsvik-spenner kan sammenlignes med en relativt stor og homogen gruppe runde sølvspenner med kors eller korslignende figurer med palmetter (ibid.:45). Typen dateres omtrentlig til overgangen mellom 1100- og 1200-tallet (ibid.:46, 49), mens runde sølvspenner generelt dateres til perioden 1150-1250. Det utelukkes imidlertid ikke eldre og yngre dateringer (Nordman 1924:58). Zachrisson foreslår at spennene fra Skar, Kjøpsvik, Musken og Gråträsk kan representere en eldre type blant de nordskandinaviske eksemplarene, fordi bremmen på disse er satt sammen av flere perlesnorer, mens andre, muligens senere, eksemplarer har støpt innfatning (Zachrisson 1984:40). En lignende mindre spenne med støpt innfatning er funnet ved domkirken i Trondheim sammen med over 600 norske sølvmynter fra 1160-1205 (Kielland 1927, fig. 64, Zachrisson 1984:39). Dette er imidlertid en litt annen type med stor utbredelse som av Nordman dateres til 1000-tallet (Nordman 1924:62). Til tross for visse østlige trekk ved ornamentikken på spennene mener Nordman det er hevet over enhver tvil at spennene er nordiske arbeider. Han resonnerer seg fram til Gotland som det mest sannsynlige opphavsstedet, selv om han ikke kan utelukke de andre områdene rundt Østersjøen der runde sølvspenner er funnet (ibid.:61-68). Også på Gotland finner man altså hvelvede, runde spenner med innfatning, men disse innfatningene er ofte smalere og kan gjerne bestå av en eller bare noen få konsentriske (perle)tråder. Brakteatinnfatningene derimot består gjerne av mange flere (for eksempel Stenberger 1947, Abb. 174:8, 217:1, 227:1, 184:1, 211:2). Dette er allikevel ikke en regel uten unntak, også de

⁴ Misforståelsen består i at de opprinnelige byzantinske relikviegjemmene som regel avbildet en Mariafigur med armene utstrakt i bønn, "paa antik vis", på korsenes bakside. Med begrenset kjennskap til symbolbrukens bakgrunn har de nordiske smyksesmedene misforstått dette som en annen korsfestet figur i tillegg til Jesus på forsiden av korset. Feiltagelsen forekommer på nesten alle de nordiske korsene og er dermed en ganske sikker indikator for proveniensens (Kielland 1927:60-61).

runde spennene kan være omsluttet av flere rader med sølvtråder. Spennene fra Gotland har imidlertid en klart nordisk ornamentikk i form av båndformede dyrefigurer eller symmetriske båndornamenter utført i filigran og granulasjon, og ikke inngravert dekor som i Karelen (Stenberger 1958:32-33, for eksempel Stenberger 1947, Abb. 190:4, 195:1). Stenberger deler disse i to typer, Sp I og II, som begge består av *to* hvelvede sølvskiver (Stenberger 1958:33, 41). Hos Stenberger er det faktisk bare vist ett eksempel på en hvelvet sølvblikkspenne med innfatning, fra Lilla Vaståde, Hablingbo, Gotland (Stenberger 1947, Abb. 227:1, Nordman 1924:16, Fig. 2). Nordman nevner både denne og en lignende fra depotet fra Vaalse, Falster, Danmark, men synes å mene at begge disse er eksempler på forutgående typer til de "karelske" spennene han behandler, og daterer dem til henholdsvis sent og tidlig på 1000-tallet (Nordman 1924:15-16). Petersen mener også at Kjølsvik-spennen antagelig har kommet til Tysfjord fra Finland (Petersen 1928:149).

Funnsted og funnomstendigheter: Disse to funnene ble gjort i forbindelse med opprydding i et kalksteinsbrudd på Pesatoppen i Kjølsvik med åtte måneders mellomrom i 1921 og 1922. Siden de ble funnet på praktisk talt samme sted (jf. brev fra Nordland Portland Cementfabrik A/S av 24.05.1922, top.ark. TMU), regnes de allikevel som ett funn. *Generell landskapsbeskrivelse:* Kjølsvik ligger ved Kjølsviksundet, på nordvestsiden av munningen til Indre Tysfjorden. Hele Tysfjord-området er preget av særegne, glatte fjell med lite vegetasjon. Tettstedet ligger på Kjølspnes, mellom Storåsen i nord-nordøst og fjellet Vetten (*Vihitti*) i nordvest. I utkanten av tettstedet, ved den sørøstlige foten av Vetten, ligger kalksteinsfjellet Pesatoppen der funnet ble gjort. Det samiske navnet på Pesatoppen er *Bæsojtjåhkká*, som betyr et sted der man kommer seg frem i en ellers lukket plass (pers. med. B. M. Nystad 10.11.2004). *Funnstedet:* Funnet ble gjort på Pesatoppen like etter at kalksteinsbruddet der ble åpnet. Bruddet er nedlagt og har per i dag en radius på 50-100 m. Det er imidlertid grunn til å tro at funnet ble gjort i øst på toppen, siden det var i den enden de begynte å sprengte. Toppen ligger rett ovenfor Kjølsvik sentrum, fra bruddet er det utsikt til fjell og sjø i øst og sørøst. Ifølge Ersnt Skogvoll, som har arbeidet som ingeniør i bruddet, er kalksteinsfjell fulle av huler, sprekker og grotter. Man har blant annet funnet isbjørnbein i grotter i nærheten. Det er litt vanskelig å bedømme nå, men jeg mener at fjellet må ha vært ganske vanskelig tilgjengelig uten den veien som nå går opp til bruddet. *Endringer i landskapet:* Som sagt ble funnet på Pesatoppen gjort i forbindelse med oppstartingen av kalksteinsbruddet på fjellet. Et stort område er sprengt vekk, og det er også bygget vei opp til toppen/bruddet. I tillegg er selvfølgelig Kjølsvik sentrum utbygd, slik at landskapet både på funnstedet og i området rundt har endret seg betraktelig. Man kan allikevel slå fast at sølvdepotet ble plassert et godt stykke oppe på østsiden av Pesatoppen. Området rundt i øst og sør må kunne betegnes som et relativt flatt nes. *Andre fornminner:* ØK-kartet viser ikke andre registreringer i umiddelbar nærhet, med unntak av en nedlagt kirkegård fra nyere tid på Orneset sør for sentrum (06225). Min informant sa imidlertid at det stadig ble gjort funn under veibygging etc. Ifølge Fornminneregisteret er det gjort en del registreringer i ytre del av Tysfjord fra jernalder, hovedsakelig av graver. Ved Kjølsvik ligger den nærmeste registreringen tvers over Kjølsviksundet på Hulløya (47/6). Her ble det funnet et skjelett i en urgrav, skjelettet ble fraktet til Oslo av Schreiner. I sørøst, på Tørnes (35/4), er det også registrert en urgrav. Søk på "middelalder" gir syv treff, hvorav ingen i umiddelbar nærhet til Kjølsvik. Det nærmeste ligger på Tjårnes (39/3), på østsiden av innløpet til Grunnfjorden. Her er det innrapportert beliggenhet for to hustufter som nå er fjernet, og funn av ildsted og kokekar av stein, samt funn av et sølvkjede med kors og en sølvskje, nå tapt (Sandmo 1975, Ytreberg 1943). Skjeen tyder på at funnet er fra nyere tid. Dette var en vanlig måte å håndha sølv på 1600- og 1700-tallet. De andre registreringene fra middelalder i Tysfjord ligger enten helt inne i fjordbotnene eller helt ute ved innløpet til fjorden. På østsiden av Tysfjorden, noe nord for Kjølsviksundet, ligger Forsa, der en gårdshaug og en gammetuft er registrert (64/1). Gårdshaugen ser ut til å være registrert to ganger. Ytterst i fjorden, på Tysnes (80/1), skal det være gjort funn, men uklart hva slags. For øvrig kan det nevnes at det er gjort ett tilsynelatende norrønt funn på Kjølspnes i vikingtid, nemlig et sverd, Ts. 830. Det er også gjort gravfunn lenger ute i fjorden, på Hundholmen og på Leiknes (Sjøvold 1974:81-82). Ragnhild Myrstad har registrert tre bjørnegraver i Tysfjord (Myrstad 1996).

Litt.:

Grieg 1929: Vikingetidens skattefund, s. 261.
Nicolaissen 1922: Tromsø Museums Årshefter 44, nr. 6, s. 17-18.
Nicolaissen 1923: Tromsø Museums Årshefter 45, nr. 5, s. 19-20.
Kielland 1927: Norsk gullsmedkunst i middelalderen, s. 63
Ytreberg 1943: Tysfjord i fortid og nutid, s. 15.
Munch 1970: Viking, s. 101-104.

18. Ts. 7657 a-f: Musken, Tysfjord

Ts. 7657 a: Armbånd. Armringen er båndformet, med ender utformet som plastiske dyrehoder. Ører, øyenbryn, øyne og nese er markert på dyrehodene, på den ene også munnen (kat. TMU). Resten av båndet er ornert med en bladranke med to halvnaturalistiske dyrefigurer i hver ende. Dekoren er "punslet inn" (Stamsø Munch 1979), med en teknikk som kalles trambulering. Forsiden er svakt konkav (kat. TMU). Vekt: 58,567 g (kat. TMU). Datering og proveniens: Munch antyder at armringen kan være norsk, eller ihvertfall skandinavisk, og at den dateres til 1100-tallet (ibid.). En mulig parallell er en armring fra Wiidl, Olonets, Russland. Denne har også vekstornamentikk. Den stammer ifølge Nordman fra et ikke eksakt daterbart gravfunn fra sen jernalder (1924:166, fig. 147). Bäcksbäcka skriver at bøylearnbånd som smalner av mot avrundede ender, er vanlig i Finland, Øst-Baltikum og Ingermanland, men at typen er spredd over et større område, slik at det ikke er mulig å ha en bestemt oppfatning av opprinnelsesstedet (Bäcksbäcka 1975:95). Kivikoski skal ha datert dem til 1000-1100-tallet (Kivikoski 1973, for eksempel Abb. 750, jf. Bäcksbäcka 1975:95).

Ts. 7657 b: Armring. Armringen er tvunnet av tre stenger og tre tvunnede sølvtråder. Den smalner mot endene og har fasetterte endeknopper. Brist i to av stengene nær den ene enden. Diameter, utvendig: 7,6 cm, innvendig: 6,65 cm. Tykkelse: 0,92-0,3 cm. Vekt: 53,585 g (kat. TMU). Datering og proveniens: Armringen kan sees som en enklere utgave av en type i de gotlandske edelmetalldepotene, der endene kan være utformet som dyrehoder. De sistnevnte er ikke kjent utenfor Gotland (Stenberger 1958:101, Stenberger 1947, Abb. 242, 247:1, 250:30). Ifølge Stenberger har armringene med fasetterte endeknopper sannsynligvis også gotlandsk opphav, og kan dateres til 1000-tallet (Stenberger 1958:102, Stenberger 1947, Abb. 142:1⁵, 213:9⁶, 246:3, 262:9). (Stenberger viser også svært like paralleller fra Asia og Midt-Østen, visstnok fra 1900-tallet, blant annet fra Wadi 'Amd, Hadramaut, Yemen (Stenberger 1958:288, Abb. 102). I Spania er det gjort funn av sølvarmringer av samme fletteteknikk fra den gresk-klassiske perioden (Stenberger 1958:100, Abb. 101).) Armringen fra Musken har en parallell i depotfunnet fra Skar, Skjerstad (nr. 22, se under), som ifølge Munch har "en tilnærmet dobbeltkonisk knopp i hver ende" (Munch 1970:99).

Ts. 7657 c: Armring. Armringen er åpen, båndformet, glatt og helt uornamentert. Avsmalnet mot endene, noe utvidet ytterst. I den ene utvidelsen er det borret et hull fra forsiden, i den andre er et tilsvarende påbegynt. Forsiden er svakt konkav, baksiden er flat. Begge sider har en del riper. Brist ved den enden som har gjennomgående hull. Diameter, utvendig: 7,3 cm. Bredde: 2-0,35 cm. Tykkelse: 0,2-0,1 cm. Vekt: 24,532 g (kat. TMU). Datering og proveniens: Ifølge Munch er armringen vanskelig å tid- og stedfeste, men formen er ikke uvanlig på russisk område (Munch 1979:24). I de samiske offerfunnene er det to mulige paralleller, en fra Unna Saiva og en fra Vindelgransele, men begge disse er av bronseblekk (Serning 1956:35, pl. 16:1 a og b, pl. 56:9). Det er også funnet en slik glatt, noe konkav armring i et sølvdepot fra Vestris, Tingstäde, Gotland. Denne er imidlertid tykkere enn Musken-armringen. Stenberger antar at Vestris-funnet er nedlagt omkring 950 (Stenberger 1947:213-214, Abb. 35:1).

⁵ Denne er ikke nevnt i Stenbergers oversikt over typene, men etter min vurdering faller den i samme kategori. I dette tilfellet er imidlertid også fem fingerringe tredd inn på armringen, og det kan være grunnen til at Stenberger ikke behandler den sammen med de andre.

⁶ Denne kan være importert, ifølge Stenberger (1958:102).

Ts. 7657d: Ørering. Veskeformet ørering. Dråpeformet utskjæring i anhenget, avlang med krapp bue øverst. Bøylen er åpen. Midtpartiet og det meste av kanten rundt mangler (kat. TMU). Høyde: 5,5 cm. Bredder: 3,55 cm. Vekt: 5,473 g. Det antas at øreringen er av forsølvvet bronse (kat. TMU). Etter min oppfatning av Makarovs type 1 (jf. Makarov 1991:63). På den nedre delen av øreringen er det drevet ut tre buler fra baksiden. Omkretsen av disse er markert med innstemplede punkter. Slike punkter danner også en dobbelt linje langs det dråpeformede indre, åpne feltet i øreringen, linjer som går opp i en spiss mot bøyrefestene, og følger ytterkanten av øreringen ned igjen til bunnpartiet som nå er borte. Det går også dobbeltlinjer av prikker mellom den øvre dobbeltlinjen og den nå fjernede nedre delen, på hver side av og mellom de nevnte bulene (til sammen fire doble tverrlinjer). Der et midtparti av øreringen er fjernet, ses (rester av) ytterligere to buler som er drevet inn fra baksiden. Disse ligger inne i to trekanten av innstemplede prikker, og er som de ovenforstående omkranset av innstemplede prikker. Formen med bulen i en markert trekant kan sammenlignes med den såkalte ulvetanndekoren, som vanligvis ses som en innstemplett sirkel i en innstemplett trekant (Makarov 1991:63). Bøylen på øreringen er åpen på høyre side, sett forfra. Se for øvrig nr. 5, Haukøy, Skjervøy. Datering og proveniens: Jf. Makarov kan typen dateres til 1000-1100-tallet. Ulvetanndekoren sannsynliggjør Ladogasjøen, Beloozero eller Vaga-deltaet som opprinnelsessted (Makarov 1991:63). Sml. også med Makarov 1997, T. 145:10. Se for øvrig over, nr. 5. Haukøy, Skjervøy.

Ts. 7657 e: Brakteatinnfatning. Innfatningen består av fire konsentriske perlesnorer, holdt sammen av tverrbånd på baksiden. Hempe med ring festet i kanten av innfatningen. Ringen er av sølvtråd, endene er lagt over og tvunnet rundt hverandre. Midtpartiet mangler, det ser ut til å være skåret eller klippet bort. Ytre Diameter: 3,95 cm. Indre Diameter: 2,5 cm. Ringens Diameter: 1,3 cm. Vekt: 10,095 g (kat. TMU). Datering og proveniens: De to innfatningene fra Musken er mindre enn innfatningene til spennene fra Kjøpsvik og Skar, men i likhet med disse laget av perlede sølvtråder som er holdt sammen på baksiden av tverrgående klemmer. Det kan være at Musken-innfatningene bør sees som en variasjon av samme type som Kjøpsvik- og Skar-spennene. I så fall er en datering til 1100-1200-tallet mer sannsynlig, og de må knyttes til utbredelsen av slike spennere i Østersjø-området. (Se også over, nr. 17. Kjøpsvik, Tysfjord.) Innfatningene fra Musken omtales av Munch som brakteatinnfatninger. Smykkebrakteatene på Gotland varierer i størrelse fra ca. to til ca. fire cm (Stenberger 1958:53). Størrelsesmessig er det dermed ikke usannsynlig at Musken-innfatningene har omsluttet brakteater. De depotfunnene på Gotland som inneholder smykkebrakteater, stammer stort sett fra første halvdel og midten av 1000-tallet. Smykkebrakteater finnes så å si ikke i edelmetalldepoter i fastlands-Sverige (Stenberger 1958:56). I depoter på Gotland finnes blant annet E-brakteater (Gaimster 1998:273ff). E-brakteatene knyttes gjerne til kvinnedrakten, på grunn av forekomsten i kvinnegraver. De har blitt oppfattet som amuletter (ibid.:72).

Ts. 7657 f: Brakteatinnfatning. Innfatningen består av to konsentriske perlesnorer, holdt sammen av tverrbånd på baksiden. Den ytterste perlesnoren er grovere enn den innerste. Nålefeste på baksiden. Ytre Diameter: 3,5 cm. Indre Diameter: 2,5 cm. Vekt: 9,017 g (kat. TMU). Datering og proveniens: Også smykkebrakteater kan ha nålefeste, jamfør en beromt smykkebrakteat fra Lastrup, Oldenburg (Stenberger 1958:57). Se for øvrig over.

Funnsted og funnomstendigheter: Funnet ble gjort i 1978, på Andreas Andersens eiendom, da det ble gravet brønn der (Stamsø Munch 1979). Innlevert av Sven-Roald Nysto. Jeg har ikke hatt anledning til å beføre funnstedet. Generell landskapsbeskrivelse: Funnet er gjort i Indre Musken i Hellemofjorden. Denne fjorden går inn sørover fra Drag. Hellemofjorden er smal, med bratte sider. Musken ligger akkurat der fjorden gjør en knekk og svinger mot øst-nordøst et lite stykke, før den igjen fortsetter mot sørøst. Det samiske navnet på Musken er *Mässke*, som betegner et sted mellom to fjell og hav. Qvigstad forklarer navnet som en dal eller et terreng som er lukket for videre passasje (pers. med. B. M. Nystad 10.11.2004). Funnstedet: Funnet ble gjort 30 m sørvest for huset til Ivar Pedersen, i utmark, men helt i grensen til innmark. Gjenstandene lå under en stor, flat steinblokk (lulesamisk = *slappa*), ca. 6,5 m fra ei bratt steinur. Stedet heter *Stráddugiehtje* på samisk, noe som betyr "enden av fjæra/stranda", eller lignende, det vil si det punktet der det er slutt på steinfjæra og bratte svaberg/fjell overtar (pers. med. L. B. Myklevoll 26.11.2004). Endringer i landskapet: Ukjent. Andre fornminner: Ifølge fornminneregisteret er det gjort en del registreringer i

ytre del av Tysfjord fra jernalder, hovedsakelig av graver. På Drag (60/1), ved innløpet til Hellemofjorden der Musken ligger, er det registrert to gravrøyser og en rydningsrøys. På Indre Skjånes er det registrert et større antall gammetufter, et ildsted og et par jordkjellere. Funnstedet for depotet er ikke avmerket på ØK-kartet. Ved innløpet ligger også Hulløyneset (50/3), med funn av to barneskjeletter i en flatmarksgrav. Søk på "samisk jernalder" ga flere treff i nærområdene: I dalen sør for Musken ligger en gammel boplass som kalles Hedningejorda (57/uspes.). Registreringen inkluderer en etterreformatorisk gammetuft og noe som er beskrevet som en rektangulær gravrøys datert til middelalder. Sannsynligvis dreier det seg om en urgrav. Her er det også registrert en offerstein, *Ruoppisgiergge* (Rødsteinen) (rettskriving og betydning, pers. med. B. M. Nystad 10.11.2004). Søk på "middelalder" i Tysfjord kommune ga syv treff, blant annet på Tjårnes (39/3), på østsiden av innløpet til Grunnfjorden. Her er det innrapportert beliggenhet for to hustufter som nå er fjernet, og funn av ildsted og kokekar av stein, samt funn av et sølvkjede med kors og en sølvskje, nå tapt (Sandmo 1975, Ytreberg 1943). Skjeen kan antyde at dette er et noe yngre funn enn de som behandles i denne oppgaven. De andre registreringene fra middelalder i Tysfjord ligger enten helt inne i fjordbotnene eller helt ute ved innløpet til fjorden. I Hellemobotn (53/uspes.) finnes nok en rektangulær gravrøys. I nabofjorden i Grunnfjordbotn (44/uspes.) er det registrert to hustufter og ti rydningsrøyser fra middelalder. På østsiden av Tysfjorden, noe nord for Kjøpsvikundet, ligger Forsa, der en gårdshaug og en gammetuft er registrert (64/1). Gårdshaugen ser ut til å være registrert to ganger. Ytterst i fjorden, på Tysnes (80/1), skal det være gjort funn, men uklart hva slags. Ragnhild Myrstad har registrert tre bjørnegraver i Tysfjord, blant annet en i ytre Hellemofjord, i Tømmervika (Myrstad 1996:41). På Drag har det ifølge Sjøvold blitt gjort funn av et bronseanhang av samme østlige type som de man gjerne finner i de samiske offerdepotene i Nord-Sverige (triangelformet med gjennomhullet flettedekor, Ts. 3301) (Sjøvold 1974:81, Pl. 49b). Det kan være verdt å merke seg at det er gjort smykkefunn på både Kjårnes, Kjøpsvik og Helland (bronse), som også var de tre største samiske gårdene på 1500-tallet (siida-gårder) (pers. med. L. B. Myklevoll 20.09.2004, Nielszen 1990:175ff, 186). Det er mulig at funnet Sjøvold plasserer på Drag, og funnet fra Helland er identiske (jf. Nielszen 1990:186).

Litt.:

Stamsø Munch 1979: Ottar nr 115, s. 23-25.

19. C. 2555-2557: Skottestad, Hamarøy (66/2)

C. 2555: Halsring. Halsringen er tvunnet av to stenger og to doble tvunnede sølvtråder. Triangulære endeplater (Hårdhs type 3). Lås: Hekte og løkke (Hårdhs type b). Vekt: 97,64 g (Hårdh 1996). **Datering og proveniens:** Triangulære endeplater er den vanligste typen i Norge (Hårdh 1996:47) (se 3. Lathari, Alta). Halsringer dateres vanligvis til vikingtid (for eksempel Hårdh 1996, Rygh 1999, Stenberger 1958). De norske ringene dateres til 900-tallet (Marstrander 1953:6, Hårdh 1996:48, 66-68). Imotsetning til de aller fleste halsringene i Nord-Norge, som har låser bestående av to hekte (Hårdhs type a), har Skottestad-halsringen en låsemekanisme bestående av en hekte og en løkke (Hårdhs type b). Ifølge Hårdh er dette en hovedsakelig østsvensk tradisjon (ibid.:51).

C. 2556: Halsring. Halsringen er tvunnet av to stenger. Triangulære plater med avrundet omriss (Hårdhs type 3). Stempeldekor med trekanter og sirkler. Lås: Hekte (Hårdhs type a). Vekt: 62,18 g. (Hårdh 1996). **Datering og proveniens:** Ifølge Hårdh har også flere finske halsringer endeplater som er bredest innenfor den ytterste tredjedelen av platen, og som dermed faller inn under hennes type 3, triangulære endeplater. De finske endeplatene avviker imidlertid ved å ha mer avrundede kanter (Hårdh 1996:47). Dette kan peke mot østlig opprinnelse for denne halsringen. Østlige ringer har blitt funnet i kontekster datert til mellom 1030 og helt opp til 1300-tallet (Bäcksbacka 1975:85-86, Stenberger 1958:85, 87, Abb. 48). Generelt dateres de finske gjenstandsdepotene til mellom 1050 og 1150 (Kivikoski 1964:289, Sarvas 1986:136, jf. også Hårdh 1996:68).

C. 2557: Ringspenne. Ringspennen er avbildet som type 677 hos Rygh. Det er en hestekospenne i sølv, en fasettert ring med opprullede ender. Den er ornert med punkter langs

ytterkanten, riller langs eggen på deler av ringen, og trekanter fylt med opphøyde sirkler på nålefestet og de opprullede endene. Vekt: 2 L. 1 Kv. (kat. TMU), 32,9 g (Rygh 1999:35). Datering og proveniens: Dette er en velkjent finsk-ugrisk type, ifølge Gjessing, som mener den kan dateres til vikingtid (Gjessing 1927:24-26). Den er av Rygh datert til yngre jernalder (Rygh 1999). (Se også under 5. Haukøy, Skjervøy.)

Funnsted og funnomstendigheter: Funnet ble gjort rundt 1860. Det lå under en stor stein, og kom opp sammen med jorden under denne da den ble fjernet. Oluf Rygh oppgir at depotet stammer fra Salten, *muligens* fra Skottestad. I søkebasen til Oldsaksamlingen er funnet oppgitt med "uten funnsted", men i katalogen står det Skottestad, jf. brev fra fogd Holst av 07.05.1861. Gjenstandene lå ca. en halv alen ned i jorden (Holst 1861). *Generell landskapsbeskrivelse*: Skottestad ligger på østsiden av Hamarøya, nord for Røsviksundet og øst for Hamarøyskaflet. Nord-nordvest for gården ligger Hansbakktinden og Eldridtinden. Gården ligger på et flatere området ca. 45 m.o.h. Herfra skråner det ganske bratt ned mot sjøen i sør og sørøst. *Funnstedet*: Meget uklart hvor funnet ble gjort. Det bor bare tre-fire personer i området i dag, så det var vanskelig å få tak i informanter. Historielaget hadde heller ingen kjennskap til funnet. *Endringer i landskapet*: Ukjent. *Andre fornminner*: I Hamarøy kommune er det gjort 104 registreringer fra jernalder, ifølge Fornminneregisteret. På Skottestad er ikke sølvfunnet registrert, men en enkelt gravrøys (uspes./uspes.). For øvrig er det seks andre gårder med registreringer på denne sørøstlige delen av halvøya. De andre registreringene i kommunen ligger enten innover i Sagfjorden, på østsiden av Lilandspollen, eller nord og vest på Hamarøya, relativt langt unna Skottestad. De nærmeste registreringene omfatter en gravrøys på Finnset (63/1), en gravhaug på Nordvåg (61/2), og til sammen tre gravrøyer på Sørvåg (60/4). Alle disse gårdene ligger innerst i Røssviksundet. Sør for disse, ut mot Økssundet, ligger Steinsland med seks registrerte gravrøyer (58/1), samt en gravhaug registrert på Steinslandfjell (57/4), og Rørvika, der det er registrert en gravhaug og to gravrøyer (55/10). Ytterst på neset i sørøst ligger gården Nes, med registreringer av hele fem gravhauger og en gravrøys på 59/1, samt to ganger to gravhauger på henholdsvis 59/3 og 59/13. De andre registreringene i kommunen omfatter i all hovedsak graver, og konsentrerer seg altså til den nordvestlige delen av Hamarøya. På midten og den sørvestlige delen av øya er det ingen registrerte fornminner. I Presteidfjorden, øst for området med flest registreringer, finner vi den eneste registrering datert til samisk jernalder, en offerstein på Gunnarboren, Finnvika (11/2). Ifølge tradisjonen er dette en offerstein, men ikke samisk. Sjøvold skriver at det i øst, på den andre siden av høyledraget Klubben, er registrert en gårdshaug på Røsvik (64/3) og det har blitt funnet en jernøk på Solstad (gnr. 64/6). Det er ikke gjort registreringer eller funn i umiddelbar nærhet til Skottestad. Rundt Kaldvåg fjorden er det gjort ett funn på Uteid (en folkevandringsgrav og en yngre jernaldergravleggelse i samme haug, B. 780-90) (Sjøvold 1974:80), og en rekke løsfunn og gravfunn på Finnøy (ibid.:76-77) og Nes (ibid.:78). På sistnevnte sted har det blant annet blitt gjort et meget rikt gravfunn, med bl.a. våpen, smedredskaper, spillebrikker og terninger (B. 5161) (ibid.).

Litt.:

Rygh 1877: Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie, s. 133.

Nicolaysen: Norske Fornlevninger, s. 675 (jf. Grieg 1929:158).

Grieg 1929: Vikingetidens skattefund, s. 258.

Sjøvold 1974: The Iron Age Settlement of Arctic Norway II, s. 84.

20. Ts. 2223-2224: Slettnes, Fauske (50/1)

Ts. 2223: Spiralring av gull. Spiralringen består av en tynn stang eller tråd som er tvunnet til en spiral med tre og en halv omdreining. Den har to parallelle rekker med innstemlede ovaler/ rektangler (ujevne) mellom første og tredje omdreining. Vekt: 5 g (kat. TMU). Datering og proveniens: Denne gjenstandstypen har ikke vært beskrevet spesielt i mine kilder.

Ts. 2224: Armring. Armring av sølv. Bare én av armringene fra Slettnes er bevart, og det er uklart om det opprinnelig var tre eller fire. Armringene skal alle ha vært av typen Rygh 721, det vil

si lik armringen som er beskrevet i Bøstrand-funnet. Den bevarte armringen er av denne typen, men mindre og mer nøyaktig utført en Bøstrand-ringen. Fauske-ringen har et tredelt tverrbånd over det bredeste partiet. Diameter: 7 cm. Vekt: 72 g (kat. TMU). Datering og proveniens: Som nevnt under beskrivelsen av Bøstrand-funnet er dette en vanlig form for armring i Skandinavia, først og fremst fra 900- og begynnelsen av 1000-tallet (Nordman 1924:120-121). Ifølge Jan Petersen er dette den vanligste typen armring i Norge i vikingtid (Petersen 1928:153). Den er imidlertid vanligst i gravfunn, og var på Petersens tid bare kjent fra ett depotfunn (ibid.:159). Se for øvrig nr. 16, Bøstrand, Ballangen.

Tapt: Armring. Armring av sølv. Bare én av armringene fra Slettnes er bevart, og det er uklart om det opprinnelig var tre eller fire. Armringene skal alle ha vært av typen Rygh 721. Se over. Datering og proveniens: Se over.

Tapt: Armring. Armring av sølv. Bare én av armringene fra Slettnes er bevart, og det er uklart om det opprinnelig var tre eller fire. Armringene skal alle ha vært av typen Rygh 721. Se over. Datering og proveniens: Se over.

Usikkert funn, evt. tapt: Armring. Armring av sølv. Bare én av armringene fra Slettnes er bevart, og det er uklart om det opprinnelig var tre eller fire. Armringene skal alle ha vært av typen Rygh 721. Se over. Datering og proveniens: Se over.

Funnsted og funnomstendigheter: Funnet ble gjort før 1913, ved fjerning av en mindre steinrøys i innmarka. De ble levert til Bergens Museum i 1913 sammen med gjenstander fra en merovingerggrav som ble funnet i 1909. *Generell landskapsbeskrivelse:* Slettnes ligger på en halvøy som går ut fra fastlandet i retning øst-vest, med Skjerstadfjorden i sør og Valnesfjorden i nord. Halvøya og fastlandet innenfor i øst er flatt og lite kupert. Det aktuelle området ligger midt på halvøya, mot sør. Området er avgrenset av bergknatter i øst og et høydedrag i vest (Alvenesheia), og det går en bukt inn sør-sørøst for eiendommen. Man har utsikt til fjellene Åsen, Storlia og Skrokken i øst, og mot fjorden i sør. *Funnstedet:* Funnstedet ligger ca. 200 m fra bygningsmassen på gården i sørøstlig retning. Området er i dag eng, og skråner ned mot bukta Storvika og Skjerstadfjorden i sør. *Endringer i landskapet:* Selve røysa der funnet ble gjort, er fjernet. *Andre fornminner:* Flatmarksgraven fra merovingertid, rett ved siden av røysa der funnet er gjort, inneholdt en forgylt bronsespenne, en øks og en spydspiss av jern. Nordvest for depotfunnstedet ligger gårdshaugen der det tidligere fellestunet på Nes lå. Bygningsmassen på Slettnes (50/1) ligger fremdeles på den vestre delen av denne gårdshaugen. Ifølge Fornminneregisteret er det gjort i alt tyve jernalderregistreringer i Fauske. Det er en konsentrasjon av registreringer på halvøya der sølvfunnet er gjort, særlig langs nordsiden. Her er det registrert flere gravhauger, og to gårdshauger der de gamle fellestunene Stemland og Stokland lå. Rett ved siden av Slettnes på samme gårdsnummer i sørvest ligger Lundbakk, som har to registrerte gravhauger (50/2). På Stemland, i nordøst, er det også registrert en gravhaug (52/2). På samme gårdsnummer er det registrert tre gravhauger på Steinland (52/3) og en på Brårud (52/5). De andre registreringene ligger lenger øst, innover langs nordsiden av Skjerstadfjorden. Det dreier seg hovedsakelig om graver, med unntak av en registrert offerplass (to store steiner, opprinnelig med en mur rundt) på Leivset Søndre (84/1) øst for Fauskevika. Det er åtte registreringer fra Fauske i Fornminneregisteret som er datert til samisk jernalder, for det meste urgraver. Ett funn av en ski som antas å være fra samisk jernalder, er den eneste registreringen ved ytre del av Skjerstadfjorden (Utheim 78/2). Ellers er registreringene gjort i den østlige delen av kommunen og i innlandet. Ifølge Sjøvold er det også gjort et løsfunn på Nes av en forgylt bronsebrose, to fragmenter av en spydspiss og en øks (B. 6721 a-c) (Sjøvold 1974:60). På Stemland er det gjort et løsfunn av et sverd (1961/4) (ibid.), mens det på Stokkland også er funnet et sverd m.m. i en grav da denne ble jevnet ut (Ts. 4955 a-b) (ibid.:60-61).

Litt.:

Nicolaissen 1913: Tromsø Museums Aarshefter 35-36 (1912-1913), nr. 2, s. 159.

Grieg 1929: Vikingetidens skattefund, s. 257.

Sjøvold 1974: The Iron Age Settlement of Arctic Norway II, s. 84.

21. Ts. 2556-2569: Rønvika, Bodø (Brattskaret)

Ts. 2556: Ringspenne. Ringspenne, ligner R 680, det vil si lignende ringspenner fra Skagen (se nr. 14, Skagen, Hadsel). Denne typen ringspenner kalles "kuletypen" av Jan Petersen (Petersen 1928:174). James Graham-Campbell har imidlertid studert ringspenner av denne typen nærmere, og setter Rønvika-spennen i en annen gruppe enn Skagen-spennen (J. Graham-Campbell, pers. med. 30.10.2004). Diameter: 17,5/19,5 cm. Nåll: 46 cm. Vekt: 710 g (kat. TMU). Datering og proveniens: Ringspenner av denne "kuletypen" har blitt datert til 900-tallet, ofte første halvdel, gjennom funnkombinasjoner (Petersen 1928:194, Graham-Campbell 1995:35). Petersen diskuterer ikke proveniensen, men synes å regne den som en norsk type. James Graham-Campbell mener at Rønvika-spennen er laget i Norge (J. Graham-Campbell, pers. med. 30.10.2004). Se også nr. 14, Skagen, Hadsel.

Ts. 2557: Halsring. Halsring tvunnet av tre stenger og tre doble tvunnede sølvtråder. Den har parallelle endeplater (Hårdhs type 4), og stempeldekor med sirkler. En plate brukket. Lås: Hekte/hull (Hårdhs type c). Vekt: 90 g (Hårdh 1996). Lik R. 703. Diameter: 10,5/12 cm (kat. TMU). Datering og proveniens: Parallelle endeplater er vanligst på komplette halsringer i Norge, mens fragmentariske endeplater av denne typen også er funnet i Vest-Sverige og Danmark (Hårdh 1996:48). Hårdh har ikke beskrevet låstypen nærmere (jf. Hårdh 1996:51). Halsringer dateres vanligvis til vikingtid (for eksempel Hårdh 1996, Rygh 1999, Stenberger 1958). De norske ringene dateres til 900-tallet (Marstrander 1953:6, Hårdh 1996:48, 66-68).

Ts. 2558: Halsring. Halsringen er tvunnet av tre stenger. Den har romboide endeplater (Hårdhs type 2), og spiralformede kroker. Ringen var fragmentert og klemt sammen da den ble funnet (1929:208). Diameteren er 9 cm (Nicolaisen 1920a:18). Grieg (1929:208) regner den som en armring. Hårdh regner dette som en halsring (Hårdh 1996:196), til tross for at hun ellers har et krav om en minimumsdiameter på ti cm (Hårdh 1996:42). Jeg er tilbøyelig til å være enig med henne i at dette er en liten halsring på grunn av hektene. Slike opptrer så vidt meg bekjent ikke på andre armringer. Diameter: 9 cm (Nicolaisen 1920a:18). Vekt: 60 g (kat. TMU). Datering og proveniens: Romboide endeplater er særlig utbredt i det vestslavonske området, men også i Sør- og Øst-Sverige og i Danmark (Hårdh 1996:45-47). Halsringer dateres vanligvis til vikingtid (for eksempel Hårdh 1996, Rygh 1999, Stenberger 1958), men funnene med romboide endeplater har en noe senere datering i Sør-Skandinavia, og regnes som en yngre type (Hårdh 1996:66, Stenberger 1958:86). I så måte er det spesielt at denne halsringen er funnet sammen med mynter fra 900-tallet.

Ts. 2559: Ringspenne. Ringspenner er uten nåll, av typen R 686. Den er ikke ornert, og endene er mindre utvidet enn på typeeksemplaret. Diameter: 13 cm. Vekt: 110 g (kat. TMU). Datering og proveniens: Det avbildede eksemplaret hos Rygh stammer fra Rendalen. Det kommenteres av Petersen (1928:190), men diskuteres ikke med hensyn til datering og proveniens. Dette ser ut som en helt enkel ringspenne, men fra Skottland finnes det eksempler på at slike enkle ringe har nåler med kulehode (Graham-Campbell 1995, Pl. 17, 22, 75). Den andre muligheten er at nålen har vært festet til ringen ved at den øverste delen er banket til en plate som er bøyd rundt ringkroppen (ibid., Pl. 23, Hårdh 1976, Taf. 49:I-8). De nærmeste parallellene synes altså å være fra øyene i vest og fra Sør-Sverige, og jeg regner dermed dette som en vestlig type, selv om lignende former også er å finne på Gotland (Stenberger 1947, Abb. 39, 167-169). Stenberger skiller mellom ringspenner og ringnåler, med ringnåler som smykker der nålen er så lang at minst en tredjedel av den går utover ringkroppen. Slike ringnåler skal være en vanlig foreteelse i edelmetalldepoter på Gotland og i visse deler av fastlands-Sverige. Stenberger kjenner ingen funn av sølvringnåler i gotlandske graver (Stenberger 1958:74). Ringspenner/ringnåler fra Rønvika kan kanskje tilsvare Stenbergers type Rn I, en relativt enkel type med lite dekor som også er kjent fra fastlands-Sverige (Stenberger 1958:75, Textabb. 5). Uten nålen er det imidlertid vanskelig å avgjøre hvilken type Rønvika-spennen kan defineres som.

Ts. 2560: Halsring. Halsringen består av én stang, med kvadratisk tverrsnitt. Lås: Hekte (Hårdhs type a). Diameter: 11 cm. Vekt: 50 g (kat. TMU). Datering og proveniens: Halsringer av bare én stang er mer uvanlig enn tvunnede og flettede halsringer (Hårdh 1996:41). Se for øvrig nr. 8, Flatvollen, Lyngen.

Ts. 2561 a: Sølvring. Glatt sølvring. For stor til å være fingerring (iflg. kat. TMU). Ringen er åpen (Nicolaissen 1920a:18), dette synes ikke på de bildene jeg har tilgjengelig (foto fra Nordlandsmuseet og Nicolaissen 1920c, fig. 6 a). Diameter: 2,5 cm. Vekt: 7 g (Nicolaissen 1920c). Datering og proveniens: Ringen har ikke kjennetegn som gjør det mulig å sted- eller tidfeste den utover relasjonen til resten av Rønvika-depotet. Større eller mindre ringer av sølvtenner er ikke uvanlig i depotfunn. Lignende ringer er funnet i russiske graver fra perioden 1000-1300 (Makarov 1997, figur 127:1, 2, 4, 5).

Ts. 2561 b: Sølvring. Ring av to tvunnede sølvtråder. For liten til fingerring (kat. TMU). Åpen (Nicolaissen 1920a:18), dette synes ikke på de bildene jeg har tilgjengelig (foto fra Nordlandsmuseet og Nicolaissen 1920c, fig. 6 a). Diameter: 1,5 cm. Ts. 2561 b, c og d har en samlet vekt på 5 g (Nicolaissen 1920c). Datering og proveniens: Se over.

Ts. 2561 c: Sølvring. Glatt sølvring. For liten til å være fingerring (iflg. kat. TMU). Åpen (Nicolaissen 1920a:18). Ts. 2561 b, c og d har en samlet vekt på 5 g (Nicolaissen 1920c). Datering og proveniens: Se over.

Ts. 2562 d: Sølvring. Ring av tynn ten. En sølvtråd er tvunnet rundt halve ringen. For liten til fingerring (kat. TMU). Diameter: 1,5 cm. Lukket. Ts. 2561 b, c og d har en samlet vekt på 5 g (Nicolaissen 1920c). Datering og proveniens: Se over.

Ts. 2562 (i kat. TMU 2362): Sølvbarre. Barren har triangulært tverrsnitt (sml. R 484). Den ene enden er avrundet, mens den andre tydeligvis har blitt kuttet av. Vekt: 60 g (kat. TMU). Lengde: 6,8 cm. Bredde: 1,5 cm. Tykkelse: 0,7 cm (Nicolaissen 1920c). Datering og proveniens: Sølvbarrer er ikke uvanlig i de nordeuropeiske edelmetalldepotene og forekommer i relativt store mengder i gotlandske depotfunn (Stenberger 1958:226) og i latviske og litauiske funn. Barrene kan ha ulik utforming. Det har blitt påvist en viss standardisering av vekten (Hårdh 1996:142-144). Det er vanskelig å datere barrene ut fra typologi. De forekommer i depoter allerede fra 800-tallet (i Russland) og kan ha vært i bruk helt opp til 1300-tallet (ibid., Stenberger 1958:229). Barrer/støpeblokker utgjorde også en del av det store sølvdepotet fra Skaill. Sandwick. Orknøyene. Flere av disse barrene har triangulært tverrsnitt (Graham-Campbell 1995:108ff. Pl. 47-49).

Ts. 2563: Sølvbarre. Barren har avrundede ender og et halvsirkulært tverrsnitt. Vekt: 20 g (kat. TMU). Lengde: 3,7 cm. Bredde: 0,8 cm (jf. Nicolaissen 1920c). Datering og proveniens: Se over.

Ts. 2564: Hakkesølv. 14 stykker hakkesølv, i form av firkantede og flate tener. De tre lengste er 3,5 cm lange, den korteste er 1,3 cm lang (kat. TMU). Samlet vekt: 50 g (Nicolaissen 1920c). Datering og proveniens: Hakkesølv er den vanligste bestanddelen i sorskandinaviske depoter, som derfor ofte skiller ut som en egen gruppe med benevnningen hakkesølvdepoter ("hack silver hoards" (Hårdh 1996:84), Hacksilberschätze (Stenberger 1958:25)). I dette tilfellet er det ikke snakk om hakkesølv fra lett gjenkjennelige gjenstandstyper, og datering og proveniens lar seg derfor vanskelig bestemme. Se også nr. 16, Bøstrand Ballangen, og kapittel 6 av oppgavens hoveddel.

Ts. 2564: (Ts. 2565 hoppet over i kat.) Hakkesølv. 14 stykker hakkesølv, i form av rund sølvten. Samlet vekt: 30 g (kat. TMU). Samlet vekt: 30 g (Nicolaissen 1920c). Datering og proveniens: Se over.

Ts. 2566: Mynter. To angelsaksiske mynter, tre bruddstykker. Mynterre: Eadmund (941-946). Myntmester: h.h.v. Adelmund og Osulf, (kat. TMU). Datering og proveniens: Myntene er angelsaksiske og slått for Eadmund, som regjerte i tidsrommet 941-946. Kolbjørn Skaare daterer disse myntene til 924/939-946/955. Angelsaksiske mynter er ellers ikke belagt i Norge fra første halvdel av 900-tallet, Rønvika-depotet er eneste unntak. Skaare mener imidlertid at disse angelsaksiske myntene antagelig ikke ble innført til Norge før etter 950 (Skaare 1976:54-55, katalog nr. 171). Ifølge M. Dolley kan disse myntene knyttes til den norske tilstedeværelsen rundt Irskesjøen (Dolley i Skaare 1976:55).

Ts. 2567: Mynt. Én kufisk mynt. År 927. Kalif al Muktadir billah, emir Nasr ibn Ahmad. Datering og proveniens: Kufiske mynter har fått navnet fordi de har innskrifter med en spesiell form for arabiske skriftegn som igjen har navn etter byen Kufah i Irak (Nicolaissen 1920a:33, Skaare 1976:40). Hartmann kaller dem også "gammelarabiske" (Hartmann 1918:3). Betegnelsen "kufisk" omfatter mynter som er preget i flere ulike områder, fra Spania til Afghanistan (Skaare 1976:49), til ulike tider. I Norge er de aller fleste kufiske myntene samanidiske dirhemer (sølvmynter, imotsetning til "dinarer" av gull). De største funnene er gjort i Oslofjord-området, og i

de nordlige fjelltraktene. Med unntak av Rogaland har Vestlandet få funn av kufiske mynter (Holst 1943:57-58). Det nordligste funnet er av en samanidisk dirhem fra Bleik, Andenes, Nordland (ibid.:99, nr. 130, Skaare 1976:174, nr. 175). At akkurat de samanidiske myntene er de vanligste, er ikke så merkelig, siden arabiske kilder oppgir at sølvproduksjonen under det samanidiske styret var så stor at tallene faktisk overgår 1500-tallets verdensproduksjon (Skaare 1976:40). Kufiske mynter finnes i det norske myntmaterialet fra begynnelsen av vikingtid til midten av 1000-tallet, men ifølge Kolbjørn Skaare ser de ut til å ha blitt mindre sentrale i siste tredjedel av 900-tallet. Etter 990 har ingen depoter så mye som 10 % kufiske mynter (ibid.:52). I Rønvika-depotet er altså overvekten fremdeles av kufiske mynter. Skaare kan fastslå at depotet må være lagt ned etter 1. juli 949. Den hele mynten er preget i 927 (i Fergiana, under kalif al MuktaDIR billah og emir Nasr ibn Ahmad), mens bruddstykkene er datert mellom 792/3 og 949/50 (Nicolaissen 1920a:34, Skaare 1976:173, nr. 171).

Ts. 2568 a: Mynt. Ett bruddstykke av kufisk mynt. Datering og proveniens: Se over.

Ts. 2568 b: Mynt. Ett bruddstykke av kufisk mynt. Datering og proveniens: Se over.

Ts. 2568 c: Mynt. Ett bruddstykke av kufisk mynt. Datering og proveniens: Se over.

Ts. 2568 d: Mynt. Ett bruddstykke av kufisk mynt. Datering og proveniens: Se over.

Ts. 2569: Mynter. 38 bruddstykker av kufiske mynter, mindre enn en fjerdedel. Datering og proveniens: Se over.

Funnsted og funnomstendigheter: Funnet ble gjort av Johan Henriksen Lagaard i 1919 ved uttak av stein fra ei ur i Brattskaret nedenfor Likjbrattinden. Sakene ble funnet på to steder. Det første funnet var innpakket i opprevet never, og finneren fulgte spor av never oppover i ura, og fant resten av gjenstandene der (brev fra lensmannen av 05.09.1919, top.ark. TMU). *Generell landskapsbeskrivelse:* Brattskaret strekker seg i retning nordøst-sørvest mellom Kvalvika og Skivika. Umiddelbart i nordvest, ut mot Landegodefjorden, ligger Bratten, den er som navnet tilsier er veldig bratt, men ikke spesielt høy. Høyeste punkt er 145 m.o.h. Herfra går den krapt ned mot en terrasse i øst-sørøst, som også er opparbeidet med vei med mer. På den sørøstlige randen av denne terrassen står det noen karakteristiske knauser som kalles Likjbrattind. Herfra går det igjen bratt ned mot bunnen av skaret. På den andre siden av skaret ligger Rønvikfjellet. *Funnstedet:* Ved innleveringen skriver lensmannen i brev til Tromsø Museum at funnet ble gjort under noen steiner i ura nedenfor en liten tind (Likjbrattind). Det ble først bare funnet noen gjenstander med rester av en neverinnpakning, og finneren fulgte neverspor oppover ura og fant de siste gjenstandene helt oppunder tinden (brev av 05.09.1919, top.ark. TMU). Funnet ble altså gjort på nordvestsiden av Brattskaret, ikke i sørøst, slik det er avmerket på ØK-kartet (jf. også kopi av avisutklipp med intervju med finnerens sønn (ukjent avis) 04.10.1988, top.ark. TMU). *Endringer i landskapet:* Skaret er svært endret: Det ble tatt ut stein fra ura ved begynnelsen av århundret, og sikkert både før og senere. Veien som i dag går gjennom skaret (R81), har også ført til store inngrep. Det har også vært stor aktivitet i området bak Likjbrattind og nordover i skaret, der det blant annet har ligget en søppelplass nærmere sjøen (G. Davidsen, pers. med. 18.04.2005). Selve Likjbrattinden og Storbrattinden har nok allikevel hatt den samme særpregede formen som i dag. Endringene gjelder i størst grad bunnen av skaret og terrassen mellom Likjbrattind og selve Bratten. *Andre fornminner:* I Bodø kommune er det gjort 197 registreringer fra jernalder, ifølge Fornminneregisteret. Registreringene er spredt relativt jevnt utover rundt Saltfjorden (med noe større frekvens på nordsiden, men da dette området i dag utgjør Bodø by, kan det delvis ha med utbyggingen å gjøre), og langs østsiden av Landegodefjorden, fra Bodø by og nordover. Det er også registreringer innover i ytre del av Skjerstadvikfjorden, og rundt Straumøya/Saltstraumen/Fjellvika/Svefjorden. Det er ingen opplagt måte å avgrense området rundt funnstedet for depotet (Brattskaret) på, men jeg gjengir de registreringene som er gjort i området ut mot Landegodefjorden nord til Myklebostad (Nordstranda). De andre registreringene oppsummeres kort. Sør for Brattskaret ligger bydelen Rønvika, der det er registrert en liten gravhaug (uspes. gnr/bnr.), to flatmarksgraver (32/uspes. og 31-32/uspes.), og en stor gravhaug datert til yngre jernalder (32/207). Noe lenger øst i Rønvika ligger Dølle volden, der nok en flatmarksgrav er innrapportert (30/164). Nord for Brattskaret er de nærmeste registreringene fra Løpsmarka, gården Løp og Myklebostad. Løpsmarka (el. Løpsmark) er nærmest funnstedet, men ikke i umiddelbar nærhet. Her, på gårdsnummer 29, er det registrert tolv gravhauger fordelt på bruksnumrene 1, 70 og

et uspesifisert. Nord for det lille neset Brømnes ligger Løpsvika, med gården Løp. Registreringene her omfatter seks gravrøyser på, to nausttuffer, tre gravhauger og en hustuft på 28/2, to gravrøyser på 28/3, 4, tre gravrøyser på 28/8,10 og to gravhauger på ikke spesifisert bruksnummer. Den nordligste gården jeg tar med i denne omgang, er Myklebostad, der registreringene innbefatter en gravrøys og en gravhaug på 26/1, to gravrøyser på 26/1, 30, to gravrøyser og et funnsted for et sverd på 26/2, 3, en gravrøys, en gravhaug og en hustuft på 26/8. Området sør for byen, der Bodø Lufthavn ligger i dag, er et nes som heter Hernesskagen (*Hiergenjargga*). Området er i dag militært, så det er lite opplysninger på kartet, men Hernes-gårdene lå på østsiden av neset. Tunanlegget Harald Egenæs Lund har registrert der, er sannsynligvis en feilregistrering (G. Davidsen, pers. med. 26.02.2004). På Hernes-gårdene er det gjort registreringer på flere av bruksnumrene. På Hernes Indre (35/uspes.) er det funnet en flatmarksgrav og registrert to gravhauger som senere er fjernet, hvorav den ene ble kalt "Kjempehaugen". På Hernes Søndre er det registrert to gravhauger og to gravrøyser (35/5). På Hernes Ytre (34/uspes.) er det gjort registreringer av to nausttuffer, tre gravrøyser, tre gravhauger, en samling av minimum fem bautasteiner som nå er fjernet, og et tunanlegg som det ikke lenger finnes spor av (se over). Noe lenger nordøst ligger Alstad, med én registrert gravrøys (39/2). Sørvest for Brattskaret ligger Hjartøya, der ett funnsted er registrert, for en enkelt blå glassperle. For øvrig er det altså en rekke graver og andre jernalderregistreringer i kommunen. Søk på "samisk jernalder" gir tre treff, hvorav to omhandler urgraver i Straumen. Det siste treffet gjelder en grav i Rønvik Øvre (31/818), oppdaget under arbeid i steinbrudd. Funnstedet ligger et stykke øst for Brattskaret, sør for Rønvikfjellet. Bein og en beinkam ble funnet i en hule under en heller. Også hos Sjøvold er det nevnt en rekke funn under Rønvika, flest flatmarksgraver (seks-syv stykker) med gravgods som sverd, øks etc., og ett løsfunn (spydspiss, C. 20912) (Sjøvold 1974:50-52). Han beskriver også gravfunnet som skal være gjort i et steinbrudd (Ts. 5200, et mannsskjelett). Det kan ha kommet fra en haug som har sklidd ned i steinbruddet. Det eneste gravgodset som ble funnet, var deler av en beinkam (Sjøvold 1974:52).

Litt.:

- Nicolaissen 1920a: Tromsø Museums Aarshefter 42 (1919), nr. 1.
Nicolaissen 1920b: Tromsø Museums Årshefter 42 (1919), nr. 2, s. 17-19.
Nicolaissen 1920c: <http://www.saltenmuseum.no/artikler/solvfundet.htm>
Grieg 1929: Vikingetidens skattefund, s. 208-209.
Sjøvold 1974: The Iron Age Settlement of Arctic Norway II, s. 52.

22. Ts. 5708 a-l: Skar, Skjerstad (25/1)

Birgit Arrhenius har gjennomført analyser av legeringen i seks av gjenstandene i dette depotet (Arrhenius 1970). Det er verdt å merke seg at prøvene som ble analysert, ble skåret ut av gjenstandenes overflate, ikke dypere enn 1 mm. Arrhenius påpeker at man kunne se ved prøvetagningen at overflaten i noen tilfeller hadde svært mye høyere sølvinnhold enn underliggende lag (ibid.:107). Dette kan ha sammenheng med en reaksjon mellom de ulike bestanddelene når legeringen korroderer. Reaksjonen skyldes spenningsrekken. Ett metall "ofrer" seg for et annet, og korroderer fortere. Innsiden "spises" fortest, derfor vil det ofte være mer sølv på utsiden av legeringen, enn i dybden (C. Nordby, pers. med. 04.02.2004).

Ts. 5708 a: Kardinalhatt/rund spenne. Spennen er brukket i to deler. Den består av en innfatning av perlede sølvtråder som er heftet sammen med klemmer på baksiden, og et opphøyet midtstykke med en rund plate. Formen har gitt spennen kallenavnet "kardinalhatt", der sølvtrådene danner en "brem" og det opphøyde midtstykket en "pull". Som beskrevet for Kjøsvisvik-spenner, er dette en vanlig smykkeform i Nord-Europa i tidlig middelalder. Skar-spenner har ikke nål eller ring, men fire hull i innfatningen er restene etter nålefester. Pullen er dekorert med en løvefigur og andre ben-, hale- eller plantemotiver, alt av dobbeltlinjer av prikker eller korte streker. Diameter: 7,5 cm (Munch 1970). Legeringen har blitt analysert, og viste at spennens pull hadde en sølvinnhold på 74,4 % og tetthet på 10,17, mens bremsen inneholdt 87,4 % sølv. Tettheten på

bremmen ble ikke målt, siden denne er laget av filigranstråd. Tettheten og sølvinnholdet på pullen tyder på at legeringen foruten kobber inneholder bly (Arrhenius 1970:108). Datering og proveniens: Nordman behandler denne typen spenner i "Karelska järnålderstudier" (1924). På bakgrunn av ornamentikken blir denne undertypen av "runde sølvspenner" kalt "løvetypen" (ibid.:28). Løven på spennen fra Skar har de elementene Nordman mener er karakteristiske; hevet framlabb, dobbel konturlinje og bladformet hale (ibid.:30). Løven er ifølge Nordman en variant av "det store dyret", som skal ha fått innpass i nordisk stil ved slutten av 900-tallet under innflytelse fra England (Nordman 1924:29). Han mener imidlertid at de runde spennene med denne ornamentikken bør dateres til 1100-tallet (ibid.:31-33). Se også nr. 17, Kjøpsvik, Tysfjord.

Ts. 5708 b: Ringspenne. Ringspenne med nål. Ringen er lukket og riflet. Diameter: 1,9 cm (Munch 1970). Legeringens tetthet i ringen: 10,28 (Arrhenius 1970:108). Datering og proveniens: Petersen nevner to eksempler på slike ringspenner i Norge, en fra en "samegrav" (urgrav?) i Troms, og en fra Sør-Trøndelag (Petersen 1928:190). Munch tilføyer en lik spenne av bronse fra Arstad, Beiarn, Nordland (Munch 1970:101). Paralleller finnes også i Nord-Sverige fra 1000- og 1100-tallet, blant annet fra Gråträsk-funnet. Serning mener denne typen er svensk, ut fra utbredelsen (Serning 1956:30, Pl. 38:18). Eksemplaret fra Gråträsk har ingen nål, og et eksemplar fra Gotland (Stenberger 1947, Abb. 257) er dermed nærmeste parallell.

Ts. 5708 c: Ringspenne. Ringspenne med nål, tvunnet av fem ganger to sølvtråder. Ringen er lukket. Ringene smalner og møtes der nålen er festet. Diameter: 2,3 cm (Munch 1970). Legeringens tetthet i ringen: 8,42 (Arrhenius 1970:108). Datering og proveniens: Jeg har ikke funnet paralleller til denne formen for ringspenne (jf. også Munch 1970:101), men fletteteknikken er som sagt kjent fra hals- og armringer.

Ts. 5708 d: Ringspenne. Ringspenne uten nål. Den er lukket, så nær som en liten åpning i det smalere partiet der nålen har vært festet. Selve nålen mangler. Flat underside, rygget overside. Diameter: 4,7 cm (Munch 1970). Legeringens tetthet i ringen: 10,28 (Arrhenius 1970:108). Datering og proveniens: Jeg har ikke funnet noen entydige paralleller til denne ringspennen, men enkelte funn hos Kivikoski er tilnæringsvis like. Kivikoski bestemmer ihvertfall den ene (Ab. 1047) som en middelaldersk nordeuropeisk form (Kivikoski 1973:132, Abb. 1047, 1048 og 1050, jf. også Munch 1970:101).

Ts. 5708 e: Armring. Armringen er tvunnet av tre stenger med tre doble tvunnede sølvtråd. Diameter: ca. 7,5 cm (Munch 1970). Endeknoppene er, ifølge Munch, "tilnærmet dobbeltkonisk[e]" (Munch 1970:99). Etter min mening har den en parallell i den tvunnede armringen fra Musken-funnet. Datering og proveniens: Se nr. 18, Musken, Tysfjord.

Ts. 5708 f: Armring. Båndformet armring med langsgående ribber, stempeldekor med prikker, trekanter og sirkler. Diameter: ca. 6 cm (Munch 1970). Legeringens tetthet: 6,83. Sølvinnhold: 54 % i kjernen (Arrhenius 1970:108)? Det er uklart hvilke resultater som gjelder for hvilken av de to båndformede armringene. Datering og proveniens: Munch sammenligner armringene fra Skar med to finske eksempler hos Kivikoski (1951, Abb. 693 og 1021). Kivikoski sier at formen er relativt vanlig i Finland, og viser ytterligere ett eksemplar i en senere utgave av "Eisenzeit Finnlands" (Kivikoski 1973:103, Abb. 750). Alle eksemplene er av bronse, men de forekommer også ofte i sølv (Kivikoski 1951:8, nr. 693). De dateres til 1000-1100-tallet (Kivikoski 1973:103, Abb. 750).

Ts. 5708 g: Armring. Båndformet armring med langsgående ribber, stempeldekor med prikker og trekanter. ca. 5 x 6 cm (Munch 1970). Legeringens tetthet: 7,88 Sølvinnhold: 83,4 % i overflaten (Arrhenius 1970:108)? Det er uklart hvilke resultater som gjelder for hvilken av de to båndformede armringene. Datering og proveniens: Se over.

Ts. 5708 h: Signetring. Signetring med høyt profilert midtstykke. Midtstykket er hult, og dekorert med vertikale streker. Toppen, selve signetdelen, har et inngravert symbol med korsform. Dekorert med vertikale streker på sokkelen, streker i tilnærmet patriarkkors på ytterflaten. Overgang mellom midtstykke og ringkroppen er en plate med strekdekor. Skar-ringen har vært reparert eller utvidet ved å feste en indre bøyle til den opprinnelige med fire sølvnagler. Diameter: 1,8 cm (Munch 1970). Legeringens tetthet: 5,12 (Arrhenius 1970:108). Datering og proveniens: Alf Hammervold definerer denne ringtypen som GR. IIA3, og daterer dem til 1200-1300-tallet (Hammervold 1997:42, 47, sml. Hammervolds Kat. nr. 64). En lignende ring fra Mikkeli, Visulahti, Finland, er avbildet hos Kivikoski (1973, Abb. 1097). Dette er også en av Munchs

paralleller, men ingen av dem oppgir noen datering for Mikkeli-ringen. Munch oppgir også en upublisert ring fra Bryggen i Bergen som parallell, og denne skal visstnok være datert til 1200-tallet (Munch 1970:100-101).

Ts. 5708 j: Fingerring. Fingerringen er båndformet. Den smalner mot endene, som er lagt over og rundt hverandre ("spiralsammenslutning"). Ringen har stempeldekor med punktlinjer og opphøyde trekanter/polygoner/sirkler. Diameter: vel 2 cm (Munch 1970). Legeringens tetthet: 6,69. Sølvinnhold: 55,5 % (Arrhenius 1970:108). Datering og proveniens: Stenberger definerer glatte ringer av denne typen som type Fr 2, og sier at den forekommer i en rekke depoter fra 900-tallet (Stenberger 1958:134, Textabb. 21). Jeg har ikke funnet noen nærmere parallell (jf. også Munch 1970:100), men båndformede fingerringe er ikke uvanlig.

Ts. 5708 k: Fingerring. Fingerringen er båndformet. Den smalner mot endene, men imotsetning til Ts. 5708 j er disse bare lagt over hverandre. Ringen har en langsgående uthevet midtribbe, og er dekorert med innstemplede trekanter/romber og punkter. Diameter: 2,1 cm (Munch 1970). Legeringens tetthet: 10,28 (Arrhenius 1970:108). Datering og proveniens: Den nærmeste parallellen til denne ringen er fra offerplassen Unna Saiva i Nord-Sverige (Serning 1956:39, Pl. 16:16a-b). Serning sammenligner Unna Saiva-ringen med lignende ringer fra Gotland, Stenbergers type Fr 2 (ibid., Stenberger 1958:135, Textabb. 22), men disse er generelt bredere og bedre utført, med mer dekor (Stenberger 1947, Abb. 102:1 og 262:2-4, 6). Stenberger daterer dem til 1000-tallet (Stenberger 1958:135).

Ts. 5708 l: Fingerring. Fingerring tvunnet av to tråder og to doble tvunnede sølvtråder, samme teknikk som for halsringene. Smalner mot endene, som er smeltet og banket sammen. Diameter: 2,6 cm (Munch 1970). Legeringens tetthet: 9,88 (Arrhenius 1970:108)? Det er uklart hvilke resultater som gjelder for hvilken av de to "snodde" fingerringene. Datering og proveniens: Ringen har paralleller i flere funn i Skottland, men alle disse er av gull (se over, nr. 15, Skau, Røst). I Norge har den blant annet en parallell i en ring fra Tune, Østfold (Petersen 1928:162, Fig. 195). Ifølge Petersen er fingerringe relativt sjeldne i de norske vikingtidsfunnene (i forhold til armringer). Han kjente til 39 stykker i 1928 (Petersen 1928:159-160), og i depotfunnene fra vikingtid var det i 1929 kjent bare seks fingerringe av sølv og syv av gull (Grieg 1929:280). Petersen omtaler seks funn av snodde fingerringe, hvorav to gravfunn fra Nord-Norge, fra området Nesseby-Jacobselv, Finnmark og Urvika, Tysfjord, Nordland (Petersen 1928:162). Petersen mener det er rimelig å datere disse til 1000-tallet, men som nevnt (under nr. 15, Skau, Røst) dateres parallellene i gull også til tidlig middelalder (Graham-Campbell 1995:55-56, Stenberger 1958I:137). Bedre paralleller er nok allikevel å finne i materialet fra de samiske offerplassene (Serning 1956:36ff, Pl. 8:5-6 og 16:7), og et gotlandsk depotfunn fra Hejlsund, Havdem⁷ (Stenberger 1947, Abb. 250:29, Stenberger 1958:134). Fingerringen tilsvare hans type Fr 1 (Stenberger 1958:135, Textabb. 20). Ut fra en armring i Hejlsund-funnet daterer Stenberger den aktuelle nedleggelsen til ca. 1075. En ring tvunnet av to tråder fra Vladimir, Gnesdilovo, er avbildet hos Aspelin (1877, nr. 1045).

Ts. 5708 m: Fingerring. Fingerringen er massiv, med tilnærmet firkantet tverrsnitt og riller som etterligner tvinning. Diameterer: 2,3 cm (Munch 1970). Legeringens tetthet: 8,27? Det er uklart hvilke resultater som gjelder for hvilken av de to båndformede armringer. Datering og proveniens: Serning antar at dette er en senere utvikling av de tvunnede fingerringene (Serning 1956:37-38). Ifølge Birger Nerman skjedde denne utviklingen i Østbaltikum, Russland og Sverige (Nerman i Serning 1956:38). Ringene dateres av Serning hovedsakelig til 1100-tallet, basert på finske og østbaltiske funn (Serning 1956:38). En lignende av gull er avbildet hos Stenberger (1947, Abb. 100), og regnes av ham som tilhørende samme type som de tvunnede fingerringene (type Fr 1, jf. Stenberger 1958:135, Textabb. 20). Den er aller vanligst i Sørvest- og Midt-Russland, men finnes også i Skandinavia, på de Britiske Øyer og i Baltikum. Stenberger regner dette for en samnordisk form, men mener allikevel at eksemplarene fra Finland og Baltikum er laget etter nordiske forbilder (Stenberger 1958:137-138, jf. Bäcksbäcka 1975:99). Serning mener at den store utbredelsen av slike ringer av sølv og bronse i øst har å gjøre med at funnene er fra en epoke da

⁷ Det er flere eksempler på lignende ringer fra Gotland, men disse er av gull, og med ett unntak funnet enkeltvis, altså ikke i sammensatte skatter (Stenberger 1958:137).

man ikke lenger la ned gravgaver i Skandinavia. For øvrig mener hun at ringene i likhet med hals- og armingene har et østlig opphav (Serning 1956:36-38).

Ikke registrert: Fragmenter. Fragmenter av sølv, sannsynligvis fra Ts. 5708 a. Oppbevares i plastboks sammen de øvrige gjenstandene.

Funnsted og funnomstendigheter: Funnet ble gjort i 1968 av Johan Paaske Pedersen, i forbindelse med graving av en grøft for en strømkabel. Da gjenstandene ble gravd opp, lå de små spennene og ringene oppi den store runde spennen. Et fiolettfarvet pulver ble av finneren antatt å være restene etter en skinnpose eller et skrin. *Generell landskapsbeskrivelse:* Skar ligger i innlandet mellom høydedragene Urihaugen/Skarslia i øst og Skarsåsen i vest. Ca. 2-300 m i sør og 25 m lavere ligger Skarsvatnet. Omgivelsene er preget av granskog og lave topper. Sør for Skarsvatnet ligger et større flatt område, Brekkengslett. Gården Skar er delt i flere bruk, men bygningsmassen ligger samlet på ett sted i skaret. Funnet er gjort ved våningshuset på Oppegård, som ligger øverst og lengst øst av brukene, opp mot Skarslia. *Funnstedet:* Funnstedet ble påvist med stor nøyaktighet av Per Johan Pedersen, sønnen til finneren. Det er også avmerket på ØK-kart; opplysningene stemmer overens. Stedet er i dag utplanert plen, men var tidligere en slak skråning med kjøkkenhage ned mot skaret i vest-sørvest. Gjenstandene ble funnet 50 cm ned i jorden i gulbrun sand. Over sanden lå et lag på 25-30 cm med "mulljord". Det var ingen stein over eller rundt funnet. Mye tyder på at huset Oppegård står på en gårdshaug/middelalderbosetting (Munch 1969). Siden gjenstandene lå relativt grunt i jorden, antar jeg at de har blitt gravd ned i gårdshaugen etter at den var dannet. *Endringer i landskapet:* Selve funnstedet er som sagt utplanert plen i dag, men har altså før vært en slak skråning. Det lå tidligere en kjøkkenhage i denne skråningen, men jeg antar at opparbeidelsen av denne ikke har medført noen store inngrep i terrenget, siden depotet ikke ble funnet før. Gårdshaugen må nødvendigvis være dannet over tid. Skaret og området rundt Skarsvannet har blitt opparbeidet med vei (R812, "Svenskevegen"). I dag drives det skogbruk i området, det vil si at en del av granskogen er plantet. *Andre fornminner:* Ved graving av kjeller under huset på Oppegård ble det funnet klebergjenstander og andre funn som tyder på at huset og funnstedet ligger på en gårdshaug. Det ligger et klebersteinsbrudd i Skarslia vel en kilometer mot øst. På den andre siden av Skarsvatnet, på Brekke, er det funnet kulturlag og gjenstander som sannsynligvis er fra middelalder, blant annet en uidentifiserbar gjenstand av bronselegering. I Vestvatnlia noen kilometer lenger mot sørvest ligger en steinblokk som ifølge registrering skal ha vært kalt Preikestolen. Dette kan være en samisk offerstein. Ifølge informantene på gården og lederen for "Kulturveiprojektet" i kommunen ligger det også flere gammetufter og "samegraver" i området, men disse kan være av nyere dato. Det eneste jernalderfunnet som er nevnt av Sjøvold i umiddelbar nærhet, er et funn av en flatmarksgrav på Høgset på vestsiden innerst i Misværffjorden. Graven inneholdt et sverd og et spyd, men ikke noe skjelett (Ts. 2529-30). Følgende opplysninger er hentet fra Fornminneregisteret ved søk på "jernalder" i Skjerstad kommune: Ved sørenden av Misværffjorden ligger M.o.h.us, der det er registrert minst seks gravhauger (12/1). I umiddelbar nærhet til Skar er det bare gjort én registrering som dateres til jernalderen, nemlig klebersteinsbruddet på Stolpe (24/2). For øvrig er registreringene gjort utover langs vestsiden av fjorden, men unntak av en registrering av en gravhaug på selve Skjerstad (35/1) som ligger på østsiden, helt ute ved innløpet. Søk på "samisk jernalder" ga ingen treff. Ved søk på "middelalder" vises tre registreringer i innlandet: Kulturlag på henholdsvis Skar (25/3) og Brekke (23/2), og hustuftene på Vestvatnet Øvre (17/8). For øvrig vises funn av hustufter og gårdshauger/kulturlag på begge sider av Misværffjorden. En av tuftene på Vestvatn ble gravd ut av Gerd Stamsø Munch i 1964. Funnene beskrives i en artikkel i Viking sammen med funn fra en lignende boplass i Beiarn som ble gravd ut i 1966 (Munch 1967). Funnene innbefattet en rekke gjenstander samt osteologisk materiale, som fikk Stamsø Munch til å trekke konklusjonen at dette var norske bosettinger fra vikingtid-tidlig middelalder med "tydelig samisk infiltrasjon". Hun har senere revurdert denne oppfatningen (G. Stamsø Munch, pers. med. 20.03.2003) (se også diskusjon av disse funnene i kapittel 6 i oppgavens hoveddel).

Munch 1970: Viking.

Arrhenius 1970: Viking.

23. Ts. 4378 a-c: Vågenga, Rødøy (64/5)

Ts. 4378 a: Halsring. Halsringen er tvunnet av to stenger. Tilnærmet triangulære endeplater (Hårdhs type 3), stempeldekor med linjer på den ene. Lås: Hekter (Hårdhs type a). Vekt: 56,4 g (Hårdh 1996). Diameter: 11 cm (kat. TMU). Datering og proveniens: Ringkropper av bare to stenger er vanligst i Sør-Skandinavia, men forekommer også i Vest-Norge (ibid., tab. 7). Triangulære endeplater er den vanligste typen i Norge (Hårdh 1996:47) (se nr. 3, Lathari, Alta). Halsringer dateres vanligvis til vikingtid (for eksempel Hårdh 1996, Rygh 1999, Stenberger 1958). De norske ringene dateres til 900-tallet (Marstrander 1953:6, Hårdh 1996:48, 66-68). I Danmark, Skåne og Vest-Sverige er hele halsringer stort sett funnet i depoter datert til midten eller slutten av 900-tallet (Hårdh 1996:66).

Ts. 4378 b: Halsring. Halsringen er laget av en enkel stang, med smalt rektangulært tverrsnitt. Endene er bøyd tilbake og former ingen lås av de typene Hårdh beskriver (1996). Diameter: ca. 10 cm. Vekt: 42 g (kat. TMU). Datering og proveniens: Halsringer av bare én stang er mer uvanlig enn tvunnede og flettede halsringer (Hårdh 1996:41). Se nr. 8, Flatvollen, Lyngen.

Ts. 4378 c: Fingerring. Fingerring av en glatt sølvtråd som er banket noe flat og bøyd til en spiral med tre omdreininger. Jevn bredde, men smalner av mot endene slik at disse er spisse. Diameter: 2,5 cm. Vekt: 9 g. Datering og proveniens: Dette er en enkel form, men det er tydeligvis lagt noe arbeid i den; den er ikke bare bøyd sammen slik en del hakkesølv er. Det sistnevnte finnes det mange eksempler på, men jeg har ikke funnet eksakte paralleller til den mer forseggjorte Vågenga-ringen. En lignende ring fra en russisk grav fra perioden 1000-1300 er avbildet hos Nikolaj Makarov (Makarov 1997, figur 132:18).

Funnsted og funnomstendigheter: Funnet ble gjort i 1948. Magnus Wåtvik skulle planere tomten nedenfor funnstedet, og tok i den forbindelse ut grus fra skråningen det lå i. Han fjernet først en bjørk og et tykt lag med jord, deretter en stor, tung steinhelle. Under denne lå depotet (brev fra Klara Havnø av 26.05.1948, top.ark. TMU). Finneren selv beskriver kort i et brev til Tromsø museum at han har funnet sakene ved kjellergraving (brev fra Magnus Wåtvik av 18.05.1948, top.ark. TMU). Havnøs beskrivelse er mer utførlig, men gjengitt etter finnerens egen forklaring. *Generell landskapsbeskrivelse:* Vågenga ligger i en vik ytterst på halvøya mellom Skarsfjorden i nord og Tjongsfjorden i sør. Sjøen i vest heter Oterværffjorden. På fastlandet innenfor halvøya i øst ligger Svartisen og relativt høye fjell, men det umiddelbare landskapet rundt Vågenga er preget av avrundede høydedrag og små vik. *Funnstedet:* Funnstedet er avmerket på ØK-kart. Det ligger rett bak bolighuset innerst i en vik som kommer inn fra vest. Fra øst renner en elv ut i viken, og funnet er gjort rett sør for et lite utstikk ved elveutløpet. Sør for funnstedet går høydedraget Strandåsen retning øst-vest. Dette danner et nes ut mot sjøen i vest. Sørvest for dette går et større nes ut som kalles Likhammaren. Funnstedet ligger altså i skråningen mot nord som er ganske bratt, men ikke utilgjengelig, med en del større, overgrodde stein. Jordsmonnet er tynt over grunnfjellet nederst i skråningen. Det ligger runde, lave berg i umiddelbar nærhet, og man har utsikt til høye, spisse fjell i øst-nordøst og nordvest. Ferskvann og saltvann møtes i elveutløpet 20-30 m nordøst for funnstedet. *Endringer i landskapet:* Neset bolighuset ligger på er planert ut i forbindelse med opparbeiding av eiendommen, men også naturlig flatt. Funnstedet ligger så lavt at landhevingen kan ha hatt stor betydning. *Andre fornminner:* Ifølge Fornminneregisteret er det registrert 114 fornminner fra jernalder i Rødøy. I umiddelbar nærhet til funnstedet er det bare gjort ett funn, nemlig av et vevsverd av hvalbein på Våga (65/7). Registreringene er ellers jevnt fordelt i kommunen, men på Tjongsfjordhalvøya (på nordsiden av Tjongsfjorden) ligger de med relativt stor tetthet. Seks av gårdene her har registrerte fornminner. Fem av gårdene ligger på sørsiden av halvøya, Sleipnes ligger på den ytterste delen av neset og omfatter både nordsiden og sørsiden. Registreringene omfatter en flatmarksgrav (funnsted for menneskebein i skjellsand) og en gravrøys (66/3), seks gravrøys (66/13, 23), en gravrøys (66/19), og en gravrøys og en gravhaug på ikke spesifiserte bruksnumre. Inne ved selve Tjongsfjorden ligger Seglfor, der det skal ha ligget noen gravhauger som i dag er fjernet (63/6). Lenger øst ligger Esvik med tre registrerte gravrøys (62/7), og Kila med én registrert gravhaug (61/uspes.). Lengst øst av de seks gårdene ligger Tjong. På Tjong Øvre er det registrert to gravrøys (60/uspes.), mens det på Tjong Nedre er registrert seks nå fjernede gravhauger på 59/2 og en gravrøys på 59/1. Selv om det er gjort registreringer på flere

av gårdene på Tjongsfjordhalvøya, er fornminnetettheten større på øyene vest i kommunen (det er her flere registreringer per gårdsnummer). Det er i all hovedsak snakk om graver. Søk på "samisk jernalder" i kommunen gir ett treff, identisk med et av treffene ved søk på jernalder, nemlig funnet av menneskebein i skjellsand (flatmarksgrav) på Sleipnes (66/3). I E. Havnøs arkiv oppgis det flere funn av steinredskaper på Vågenga, samt et messing- eller bronseskaff til "finere spisestell", og en spydspiss av jern (Havnøs katalog, top.ark. TMU), antagelig identisk med den som er avmerket på ØK-kartet (00320). 100 m øst-sørøst for funnstedet for depotet er det funnet et spinnehjul (00327). Vel 1 km i nord-nordvest, på den andre siden av bukten, er det registrert en gårdshaug (00326). Sjøvold oppgir også funn av en lang spydspiss fra sen merovinger- eller tidlig vikingtid på Vågenga (løsfunn, Ts. 3457), antagelig identisk med ovenfornevnte 00320 på ØK-kartet (Sjøvold 1974:39).

Litt.:

Sjøvold 1952: Oldsaksamlingens tilvekst 1940-9. Acta Borealia. B. Humaniora no. 1, Tromsø, s. 65-66.

Sjøvold 1974: The Iron Age Settlement of Arctic Norway II, s. 39.

24. T. 3501-3502: Sandnessjøen, Alstahaug

T. 3501: Armring med perle. Armring av én stang med rundt tverrsnitt. Smalner mot endene som er hamret flate. I katalogen (kat.Vit.) står det at endene var sammenboyde ved innsendelsen, men det blir bemerket at man tror dette har skjedd etter at den ble gjenfunnet. I dag ser den ut til å være rekonstruert ved at endene bare er lagt over hverandre og kittet sammen. Diameter: 5,5 cm. Største tykkelse: 3 mm. Vekt: 9,3 g (kat. Vit.). En liten mørkeblå perle er tredd inn på ringen. Denne er knapt 8 mm. i tverrmål (kat. Vit.). Datering og proveniens: Typen regnes som nordisk, og fra vikingtid (se nr. 1, Neiden, Alta). Jeg har ikke sett noen andre eksempler på at perler har blitt tredd på sølvringene. Derimot er det ikke uvanlig at mindre sølvringer tres på (for eksempel Stenberger 1947, Abb. 142:1 og 210:3). Som eksempel på denne typen armring nevner Petersen et annet eksemplar som er funnet sammen med åtte glassperler. Dette funnet er fra Følstad, Nord-Trøndelag (Petersen 1928:155).

T. 3502: Perler. Fem glassperler. Én av klart glass, rund, over 2 cm i tverrmål (kat. Vit.). Én fioleblå med lysere "flammer" og grønne flekker, noe flatklemt, én tonneformet grønn og blå, med hvite og røde felt, én mørkeblå med hvite og røde buede striper, én liten gul perle. Datering og proveniens: Det er funnet store mengder perler fra vikingtiden, særlig i kvinnegraver. Det dreier seg for det meste om glassperler, både ensfarvede, og flerfarvede mosaikkperler. Petersen beskriver en type mosaikkperler med rutemønster som en vanlig eldre type (fra begynnelsen av vikingtid). Den tønneformede perlen fra Sandnessjøen kan være av denne typen, selv om den ikke stemmer helt overens med illustrasjonen (Petersen 1928:162-164, fargeplansje 1). Perlen som er beskrevet som en klar glassperle, kan eventuelt være en bergkrystallperle av kulerund type (jf. Petersen 1928:166). Glassperler er også funnet i andre edelmetalldepoter, blant andre i det store gullfunnet fra Hon, Eiker, Buskerud (Grieg 1929:186-187, samt tabell side 280).

Funnsted og funnomstendigheter: Funnet ble gjort i 1886. Det er ingen nærmere beskrivelse av funnomstendighetene (top.ark. Vit.). Ifølge Sjøvold kan det dreie seg om et gravfunn. Han sammenligner det med funnet fra Øvregården, Bjarkøy (se nr. 11). *Generell landskapsbeskrivelse:* Sandnessjøen er i dag et relativt tett bebygget område nordvest på øya Alsten. Botnfjorden skiller denne delen av øya fra den østre/ sørøstre, der fjellene De Syv Søstre preger landskapet. Den vestre/ nordvestre "armen" på øya er flat og noe myrlendt, med gode dyrkningsmuligheter. *Funnstedet:* Det er oppgitt at funnet ble gjort ved en elv, men jeg fikk ikke klarlagt hvilken elv det var snakk om. Det kan dreie seg om Sandnesbekken, som renner ut i Sandnesvågen nordøst i byen. Det må tas forbehold om at man i 1886 kan ha angitt Sandnessjøen som en omtrentelig stedsbestemmelse. *Endringer i landskapet:* Som sagt har det vært store forandringer i området siden funnet ble gjort i 1886, med sterk utbygging av boligstrøk, infrastruktur og industri. *Andre fornminner:* Sjøvold nevner ingen andre funn i umiddelbar nærhet av Sandnessjøen (Sjøvold 1974). Søk på "jernalder" i Alstahaug kommune i Fornminneregisteret viser at den registreringen som er

gjort nærmest det som i dag er byen Sandnessjøen, gjelder en liten rund gravrøys på Horvnes (39/4). Lenger sør, inne i Botnfjorden, er det registrert en gravhaug på Strandåsen (31/10), og tre-fire hauger på Botn (29/15). Ellers ligger de registrerte fornminnene på Alsten på vest- og sørsiden av øya. På vestsiden ligger Novika nærmest Sandnessjøen, her er det registrert en gravhaug på 34/7 og fem gravhauger og en rydningsrøys på 34/2. Noe lenger sør på Stokka er det også registrert én gravhaug (16/1). For andre deler av Alstahaug, se under (nr. 25, Herten og 26, Offersøya, Alstahaug). Søk på "samisk jernalder" gir ingen treff.

Litt.:

Grieg 1929: Vikingetidens skattefund, s. 257.

Sjøvold 1974: The Iron Age Settlement of Arctic Norway II, s. 21.

25. Videnskabselskabets Myntsamling (Trondheim): Herten, Alstahaug (vei utskilt fra gårdsnr. 8)

VM: Mynter. 18 arabiske mynter, 896/7-913/42 (Skaare 1976:173, nr. 169). Datering og proveniens: Skaare daterer myntene til mellom 896/7 og 913/42, og konkluderer med at funnet er nedlagt tidligst etter 7. august 913 (Skaare 1976:173, nr. 169). Se for øvrig nr. 21, Rønvika, Bodø.

VM: Sølvbarre. Én liten sølvbarre. Vekt: 7,02 g (Skaare 1976:173, nr. 169). Datering og proveniens: Se over, og nr. 21, Rønvika, Bodø.

Funnsted og funnomstendigheter: Funnet ble gjort i 1913 like ved en elv, i forbindelse med veibygging ved en bro over Herteneelva. Myntene og sølvbarren kom opp i et spadekast (Hartmann 1914:4-5). Det skal ha vært rester av tre rundt myntene, noe som kan tyde på at de ble deponert i en boks eller annen beholder av tre (Sjøvold 1974:20). Funnet oppbevares ved Videnskabselskabets Myntsamling i Trondheim, men har ikke fått katalog- eller aksjonsnummer. Det ble kjøpt 15.10.1913, og innlevert 30.12.1913. Da det først ble innlevert ble det kalt Søvikfunnet. *Generell landskapsbeskrivelse:* Herten ligger på sørvestsiden av øya Alsten, innerst i bukten Søvik. I tillegg til Botnfjorden og Alstahaugvågen, er Søvik ett av tre større "innhogg" i øya Alsten. Den markerer avgrensingen av den nordvestlige delen av øya mot sør, og setter bare igjen en smal stripe flatt og dyrkbart land ved foten av De Syv Søstre. *Funnstedet:* Funnet ble gjort ved arbeidet med en vei i tilknytning til en bro over Herteneelva. Ifølge lokale informanter var det snakk om den samme broen som står der i dag. Denne ligger der Herteneelva renner ut i Søvik. Ifølge tidligere informasjon ble funnet gjort "der kooperativbutikken" sto, ved Herten- og Åringselva (Lund 1961). Butikken er revet. Jeg tar imidlertid utgangspunkt i at de andre opplysningene stemmer, altså at funnet er gjort ved Herten-elva. Elva kommer ned fra nordøst, bukten ligger mot vest/sørvest. Gjenstandene skal ha ligget i leirblandet jord (Hartmann 1918:3). De ble funnet samlet, ca. en halv m under terrengoverflaten, og 5 m over middels vannstand i sjøen. *Endringer i landskapet:* Vei- og brobyggingen har ført til inngrep i landskapet. *Andre fornminner:* Ifølge en lokal informant er det blant annet funnet en jernøks på Skjeggenes, og spinnehjul på Brovoll. Søk på "jernalder" i Alstahaug kommune i Fornminneregisteret viser at det er registrert én gravhaug på gården Gårdvik (13/2) og og til sammen syv på Søvik (seks på 8/3 og én på 8/1). Det er registrert én gravhaug på Alstahaug (4/1). Flest registreringer er gjort på Skei, sør på Alsten, ved Hamnesleira, med til sammen 14 gravhauger, fem gravrøysar og en nausttuft (alle på 3/1). I en av gravrøysene på Søvik, er det funnet et bronsebeslag og fire-fem perler. Det er også gjort et løsfunn av en øks på Skei (Sjøvold 1974:21). Søk på "samisk jernalder" gir ingen treff.

Litt.:

Grieg 1929: Vikingetidens skattefund, s. 227-228.

Hartmann 1914: Det Kgl. Norske Videnskabers Selskabs Skrifter 1913, nr. 4, s. 3-5.

Hartmann 1918: Det Kgl. Norske Videnskabers Selskabs Skrifter 1916, nr. 9, s. 3-30.

Holst 1943: Nordisk numismatisk årsskrift, s. 98.

Skaare 1974: Mynt i Norge, s. 173.

26. Tapt: Offersøya, Alstahaug

Dette funnet kan ifølge Hans Holst være identisk med et myntfunn fra et uspesifisert funnsted i Helgeland politidistrikt (Holst 1943:99, nr. 131, 132 og 133). Også Skaare nevner at funnet fra Helgeland (en enkelt mynt) kan være forbundet med enten dette funnet eller Mindnes-funnet (Skaare 1976, nr. 170). Det er ikke funnet opplysninger om Offersøya-funnet i arkivet på Vitenskapsmuseet i Trondheim.

Tapt: Mynter. Myntene er tapt. De skal ha vært engelske. **Datering og proveniens:** At myntene omtales som "engelsk mynt", fastslår proveniensen, men det er ikke mulig å fastslå noen datering for myntene, for så vidt heller ikke at de er fra vikingtid/tidlig middelalder (Skaare 1976:173). Dersom mynten fra det ikke stedfestede myntfunnet (se over) stammer fra dette funnet, kan det dateres omtrentlig til tiden etter Ethelred IIs regjeringstid, 979-1016.

Funnsted og funnomstendigheter: Funnet skal ha blitt gjort tidlig på 1800-tallet. Utover dette har det ikke vært mulig å frembringe ytterligere opplysninger om funnet, funnstedet eller funnomstendighetene. På grunn av det dårlige informasjonsgrunnlaget har jeg ikke gjort noen grundig befaring på øya. **Generell landskapsbeskrivelse:** Offersøya er en flat øy på 6,7 km², som i sin helhet ligger på strandflaten. Den strekker seg i retning nordvest-sørøst, og forbinder Alsten i nord med Tjøtta i sør. Navnet på øya kommer av det norrøne Órfyrisøy. Órfyris betyr "or fjæra", tørrlagt ved fjære sjø (Kortner et al. 1988:10:459). **Funnstedet:** Funnstedet kunne som sagt ikke defineres nærmere enn til øya generelt. **Endringer i landskapet:** Navnet på øya kan tyde på at den har ligget enda lavere i jernalderen. Landhevingen kan ha ført til endringer i landskapet. **Andre fornminner:** Sjøvold nevner bare ett annet funn herfra, en del av en jernøks (T. 18378) (Sjøvold 1974:15). Søk i Fornminneregisteret på "jernalder" i Alstahaug kommune gir ett treff for Offersøya, en enkelt gravhaug på gården Åsen (85/29), sørøst på øya.

Litt.:

Holst 1943: Nordisk numismatisk årsskrift, s. 99.

Skaare 1974: Mynt i Norge, s. 173.

27. Tapt: Mindnes, Alstahaug (82/1,3)

Dette funnet kan ifølge Hans Holst være identisk med et myntfunn fra et uspesifisert funnsted i Helgeland politidistrikt (Holst 1943:99, nr. 131, 132 og 133, se nr. 26, Offersøya, Alstahaug). Også Skaare nevner at funnet fra Helgeland (en enkelt mynt) kan være forbundet med enten dette funnet eller Offersøya-funnet (Skaare 1976, nr. 170).

Tapt: Mynter. Myntene er tapt. Det skal ha vært mange, og noen av dem var slått for Ethelred. **Datering og proveniens:** Skaare daterer Ethelred-myntene til 978/1016.

Tapt: Sølvringer. Sølvringene er tapt. De er ikke nærmere beskrevet. Det kan være snakk om halsringer. **Datering og proveniens:** Kan ikke avgjøres.

Tapt: Sølvgjenstander. Gjenstandene er tapt. De er ikke beskrevet nærmere. **Datering og proveniens:** Kan ikke avgjøres.

Funnsted og funnomstendigheter: Funnet ble gjort i 1770-1780, av en jente som gjette kyr. Hun fant tingene i en sandbanke. Da G. P. Blom skrev sin beretning fra Nord-Norge i 1832, eide sorenskriver Holst og krigsråd Coldevin noen myntene. De andre hadde forsvunnet, og ringene og de andre sølvsakene hadde blitt smeltet om (Blom 1830:348). **Generell landskapsbeskrivelse:** Mindnes ligger på øya Mindlandet, sørøst for Tjøtta og sørvest for Rødøya/ Trolandet. Det er en relativt stor øy, noe kupert, men med store dyrkbare områder. **Funnstedet:** Etter at jeg hadde opplyst om at funnet skulle være gjort i en sandbanke av en jente som gjette kveg, pekte Eivind Johnsen, bonden på Mindnes, ut et område på eiendommen: Sør for gårdsbebyggelsen ligger et eide bestående av nettopp en sandbanke. Det dyrkes i dag gress på denne. I sør-sørvest ligger en halvøy, den sørligste delen av Mindlandet, som brukes som beiteområdet. I dag skilles denne delen av øya fra de dyrkede områdene i nord med et gjerde, men ifølge Johnsen var det vanlig i tidligere tider at gjeterne holdt dyra på halvøya i sør. Gjeterne oppholdt seg akkurat ved eidet fordi det var et smalt

område som var lett å kontrollere. Johnsen viste meg også en heller som hadde vært i bruk av gjetterne som oppholdssted. Jeg tar utgangspunkt i at dette eidet er funnstedet. Eidet kalles Valan på kartet. I sør er det avgrenset av Jektåsen, i nord av Hagåsen, og både fra øst og vest går det altså inn bukter som ikke er navngitt. Disse angis å være grunne. På begge sider av Hagåsen ligger det flatt, dyrkbart land. *Endringer i landskapet*: Ifølge min informant Johnsen, som har vokst opp på Mindnes, har eidet blitt bredere bare i løpet av den tiden han har levd (han var ca. 60 år). Han så dette som et resultat av at det ikke lenger går kyr og beiter i området, dermed blir ikke vegetasjonen som fyller bunnen av de to buktene i øst og vest holdt nede. *Andre fornminner*: Rett sørvest for eidet er det registrert en gravhaug, og en eller flere gravrøyser. Disse står avmerket på ØK-kartet. Johnsen pekte også ut holmen Vomma, tidligere Vambarholm, der Magnus Berrføtt ifølge sagaen førte i land og hengte motstanderne Tore og Egil etter at de hadde plyndret og brent Bjarkøy (*Magnus Berrføtt's saga* 1999:556-557). Sjøvold presenterer ikke andre funn fra Mindnes, men rett i nærheten ligger Tjøtta, som jo er et velkjent jernaldersentrum (Berglund 1995, Sjøvold 1974:15-19). For øvrig sier tradisjonen at Hårek på Tjøtta gravde ned en sølvskatt på nordvestsiden av Mindlandet, i Ervika. Denne skal det ha blitt gravd flittig etter i tidligere tider, uten at noen noen gang fant den (Lund 1950). Ifølge G. P. Blom (1832) var også Mindnes gården til Grankjell og sønnen Åsmund, som Hårek på Tjøtta har en disputt med i Olav den helliges saga. Den ender med at Åsmund dreper Hårek (*Snorres kongesagaer*, s. 363-364, 393-394, 461).

Litt.:

Blom 1830: Reise i Nordlandene, s. 348.

Grieg 1929: Vikingetidens skattefund, s. 228.

Holst 1943: Nordisk numismatisk årsskrift, s. 99.

Skaare 1974: Mynt i Norge, s. 173.

28. Tapt: Skarsås, Brønnøy (107/1)

Tapt: Halsring. Halsringen er tapt. Den hadde en Diameter på ca. 12 cm (6'), og var omtrent så tykk som en finger. Datering og proveniens: Halsringer dateres generelt til vikingtid (for eksempel Hårdh 1996, Rygh 1999, Stenberger 1958). De norske ringene dateres vanligvis til 900-tallet (Marstrander 1953:6, Hårdh 1996:48, 66-68).

Tapt: Halsring. Halsringen er tapt. Den hadde en Diameter på ca. 12 cm (6'), og var omtrent så tykk som en finger. Datering og proveniens: Se over.

Tapt: Halsring. Halsringen er tapt. Den hadde en Diameter på ca. 12 cm (6'), og var omtrent så tykk som en finger. Datering og proveniens: Se over.

Funnsted og funnomstendigheter: Funnet ble gjort i ca. 1798, ved uttak av dynn. Uttaket ble gjort relativt dypt. Selv om sølvet var dårlig, ble det smeltet om til skjær. *Generell landskapsbeskrivelse*: Skarsås ligger nord for Brønnøysund, nordvest på øya Sømna. Gården har fått sitt navn etter bergene Stor-Skardsåsen og Less-Skardsåsen i øst. Den sørligste enden av disse åsene heter Kamman. I nord heter høydedraget Havlarstuva. Vest for disse ligger en rekke lavere åser i retning sør-nord, Røytåsen med Mårgjerdshågjen, Brenna, Åsan og Seljegjerdsåsen. Vest for disse igjen ligger et flatt jordbruksområde med gårdsbosetning. I nord sees Mosfjell/ Mosaksla. *Funnstedet*: Det er noe uklart hvor funnet ble gjort, og om Skarsås(-en) refererer til høydedraget eller til gården. Lossius opplyser at Nordhus antyder Skarsås som funnsted, mens Lossius selv har satt opp funnet under Mosseim (Mosheim) (Lossius 1883:69). Funnet er gjort i forbindelse med uttak av "dynd", en sandblandet masse. På Skarsås kunne beboerne opplyse at de har forbud mot å ta ut sand i et spesielt område, men de var ikke sikre på hvorfor. De mente området lå ved skytebanen nord for Selgjerdsåsen. En historieinteressert nabo kunne opplyse at det lå en gravrøys i det området, og at "300-metern" for skytebanen tidligere hadde stått nærmest oppi denne. Det eneste sanduttaket han kjente til, var på østsiden av åsen. Der hadde hans bestefar tatt ut støpesand til huset på 30-tallet. Han kunne vise meg sandtypen i noen støperester, den inneholdt smågrus og flintfliser. Ellers er grunnen i området mest kalksand og leire. Dessverre visste han ikke akkurat hvor uttaket var gjort, men han foreslo sørøstenden eller østsiden av Brenna. Området i sør er

drenert og dyrket opp med gress. I øst er det myr og kratt. Østsiden av selve åsen ser ut som skogkledd fjellgrunn for meg, kunne ikke se noe sted egnet for uttak av sand. Lossius opplyser at Nordhus antyder Skarsås som funnsted, mens Lossius selv har satt opp opplysningene under Mosseim (Mosheim). Dette er hovedgården, som Skarsås er et bruk under (Lossius 1883:69). Dette var jeg ikke informert om da jeg foretok befaringen, jeg fikk derfor ikke snakket med noen med tilknytning til dagens Mosheim. *Endringer i landskapet*: Området sør for Brenna er som sagt drenert og dyrket opp, har tidligere vært myr. *Andre fornminner*: Foruten gravrøysen ved Seljegjerdsåsen, er det på ØK-kartet avmerket et funn på Indre Leitåsen i nordvest, og flere ved gården Vassåsen. I Fornminneregisteret er imidlertid bare en gravrøys oppgitt som fremdeles fredet på dette gårdsnummeret. For øvrig er funnstedet registrert, samt et område med fjernede flatmarksgraver. Det geografisk nærmeste funnet registrert i Fornminneregisteret, er en bøylespenne av bronse, en glassperle og to skålspenner av bronse fra Tilrem. Det siste funnet (T. 13604) gjengis også av Sjøvold (Sjøvold 1974:10). Noe lenger nord på øya, på gården Mo, er det funnet en båtgrav (T. 15203 a-p) (Sjøvold 1974:9). Søk i Fornminneregisteret på "jernalder" i Brønnøy kommune ga i alt 82 treff, de fleste gravhauger.

Litt.:

Grieg 1929: Vikingetidens skattefund, s. 257.

Lossius 1883: Det Kgl. Norske Videnskabers Selskabs Skrifter, s. 69.

Rygh 1877: Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie, s. 245

29. Uspesifiserte funn, Nordland

a) **B. 5886: Ringspenne**, svært lik R 682. Dette er en ringnål med relativt liten ring, og en lang, delvis flat, nål. Den flate delen av nålen på B. 5886 er dekorert med to rekker av innstemplede figurer. Disse består av to små trekkanter som møtes ved spissen og har et opphøyet punkt i bunnen. På det smaleste stykket av nålen, mot spissen, er det bare én rekke. Nålen er 18,8 cm. lang. Ringen er etter beskrivelsen å dømme lukket, endene er "forenet ved en dobbelt knude". Den er stempeldekorert, delvis med samme stempel som nålen, delvis med et lignende "noget simplere" stempel. Ringen er litt oval, og har største tverrmål 3,7 cm (kat. BM). Datering og proveniens: Ringnålen antas å være fra vikingtid (kat. BM). Funnsted og funnomstendigheter: Ringnålen skal ifølge katalogen på Bergen Museum ha kommet fra en gravhaug i Nordland, men Sigurd Grieg mener at funnopplysningene er så usikre at den like gjerne kan være "enkeltfunnet" (Grieg 1929:261). Den tilhørte Dekkes privatsamling, og ble sjenket til Bergen Museum av enkefru Dekke, Bergen (kat. BM).

b) **Mynter**: Depot av mange mynter, blant dem 1 anglosaksisk for Ethelred II (979-1016). Myntsted: Lincolne (Lincoln). Myntmester: Grim. Funnet muligens identisk med Mindnes eller Offersøya (Holst 1943, se nr. 26, Offersøya, og nr. 27, Mindnes, Alstahaug).

c) **Mynter**: Åtte norske pennier (1065-80), (Sjøvold 1974). Henviser til Holst 1943:99, nr. 134, men her nevnes kun tre penninger (Harald Hardråde og/ eller hans sønner), og det er usikkert om disse er funnet sammen. Skaare mener disse myntene stammer fra minst to ulike funn (Skaare 1976:174, nr. 176).

d) **Mynter**: Syv norske pennier 1065-1110, sannsynligvis fra to funn, (Sjøvold 1974). Henviser til Holst 1943:100, nr. 135, men her nevnes 12 penninger (Harald Hardråde og/ eller hans sønner). Også her usikkert hvor mange av myntene som er funnet sammen (se også Skaare 1976:175, nr. 177).

30. Funn av enkeltmynt (fra nord til sør, etter Skaare 1976):

- a) Rydning, Tussøy, Tromsø: Én norsk penning, ca. 1065/80. Fragmentert (Skaare 1976, nr. 178).
- b) Bleik, Andenes, Andøy: Én kufisk dirhem, samanidisk, 906/7 (Skaare 1976, nr. 175).

- c) Børøya, Hadsel: Én kufisk dirhem, samanidisk, 903/4 (Skaare 1976, nr. 173).
- d) Steigen kirke, Steigen: Én norsk penning, ca. 1065/80 (Skaare 1976, nr. 172).
- e) Uspesifisert, Helgeland: Én anglosaksisk penny, ca. 997/1003. Denne mynten kan i følge Skaare være forbundet med Mindnes- eller Offersøya-funnet (Skaare 1976, nr. 170).

31. Andre funn av sølv

Følgende funn er blant dem som kommer opp ved søk på "sølv" i nettversjonen av Tromsø Museums tilvekstkatalog⁸. Funnene er ikke tidligere regnet som sølvdepoter fra vikingtid/tidlig middelalder. Med forbehold om opplysninger om datering og funnomstendigheter som ikke finnes i katalogen, foreslår jeg at de vurderes nærmere som depoter ved en eventuell senere gjennomgang.

Ts. 1018: Sølvkjede til relikvieregjemme. Endestykkene er formet som dyrehoder ("gabende ormehoveder"). Korset ble skilt fra kjedet og solgt til en russisk skipper. Kjedet er 1 m langt, og dateres til middelalder. Det ble innkjøpt i Jarfjorden i Finnmark. Formen på endestykkene kan tyde på at kjedet er fra tidlig middelalder.

Ts. 1193: Ring. Ringen er av sølv, sterkt forgyldt. Den er lagt i spiral to og en kvart omgang. Nederste ende er formet som et ormehodet, og den andre enden som ormens hale. Den er funnet i en torvmyr på Bergsfjord, Loppa, Finnmark (Troms?). I katalogen sies at den muligens kan tilhøre middelalderen. Den høres imidlertid ut til å kunne være eldre. Den ble innlevert av handelsmann Buch, Bergsfjord.

Ts. 1450: Ringformet spenne av sølv, med nål av samme metall. Ring og nål er flate, hver har en håndformet avslutning som griper om den andres avslutning. 7 cm i Diameter. Skal være av karelsk type og ligne fig. 241 i "Finska fornminnesföreningens tidskrift" (1893. tekst side 2). Spennen ble funnet i jorden på "Haakøen i Tromsøsundets prestegjeld" (Håkøya, Tromsø).

Ts. 1573: Lite stykke av ornamentert sølv-gjenstand. Funnet på Ytterstad i Lødingen. Ingen nærmere opplysninger.

Ts. 1792 b: Ringspenne av sølv med nål. Brukket i to deler. Nål og ring er flate, og ligner ovennevnte Ts. 1450 (samme litteraturhenvisning). Ringen er 8 cm i Diameter. Funnet er gjort på Prostneset i Tromsø, og antas å stamme fra middelalderen.

Ts. 3076: Armring av sølv, av et flatt sølvbånd, 0,3-0,5 cm bredt. Endene møtes og er snodd sammen. Diameter: 6 cm. Vekt: 11,3 g. Armringen er funnet av Harald Korsaksel, Våg, på ca. to fots dyp (ca. 1 m) i den såkalte "Dugmålshaugen" på Steigen prestegård. Nordland, ved uttak av sand. Det avklares ikke i katalogen om dette er en gravhaug.

Ts. 3208: Ring av forgyldt sølv. I en sterkt fortykket innfatningsramme sitter en oval, rød fiolett stein, fastholdt ved fire opphøyde "ri". Innvendig Diameter 2 cm. Funnet av Oskar Karlsen, Statens Havnevesen, ved graving av grøft i Merket, ca. 3 km fra Andenes, Andøy. Nordland. Innsendt av H. Fjelldal. Datert i katalogen til middelalder.

Ts. 6514 a: Fingerring av gull, båndformet med avsmalnede ender. 1.1 cm er uornert. Resten av ringen har spisse vertikale rygninger med ujevnt innstemplede trekanten langs begge sider. Avstanden mellom rygningene er 2,5-3,5 mm. Skjøten vises avrundet innvendig. Hovedtype som Kungl. Vitterhets Historie og Antikvitetsakadem. Årsbok 1933-35, s. CXIII, fig. 8, og M. Strömberg, Järnaldersguld i Skåne, Lund, 1963, bild 38a. Innvendig Diameter: 1,9-2 cm. Vekt:

⁸ Per september 2004 var nettversjonen av Tromsø Museums tilvekstkatalog oppdatert fram til ca. kat. nr. Ts. 8000, av i alt rundt 12000 poster (pers. med. A. Ahlquist, 15.09.2004).

6,35 g. Fra felt 30 i utgravingen av hustuffer på Arstad (49/8), Beiarn i 1971. Rapport i top.ark. TMU. Datert til vikingtid.

Ts. 6514 a: Båndformet sølvstykke. Dekorert med sammenhengende korte streker 1 mm fra hver langside. Innenfor disse er det innstempelt trekanter med 12 mm avstand, med spissene rett overfor hverandre. 1,3 cm fra den ene enden avsluttes mønsteret innerst av to loddrette linjer, ytterst av to skrå linjer, alle dannet av tettstående korte streker. Båndet er bøyd til en uregelmessig åpen ring, og er antagelig kuttet av i begge ender. Et brudd på midten er limt. Lengde: 6,1 cm. Bredder: 0,8-0,9 cm. Vekt: 3,9 g (ink. lim). Funnet i "svart flekk", i samme utgravingen som ovenfornevnte Ts. 6514 a.

Ts. 8867 am: Sølvkule (R39). Liten kule av sølv med anhenget avbrutt. Bitemerker i kulen. Diameter: 13 mm. Funnet ved utgraving av hus 44 i Sortvik Indre, Porsanger, Finnmark, i 1988. Ikke oppgitt datering i katalogen (kat. TMU).

I tillegg til disse eksemplene fra katalogen, kan også nevnes to funn som oppgis som mulige depoter hos Sigurd Grieg, begge fra Senja. Det ene er av en sølvarmring fra en "høgh", det andre gjelder en gullring og en og en halv rihnsk gylden som ble funnet i jorden. Begge ble innrapportert som inntekt til Bergens kongsgård i 1520, og er nå tapt (Grieg 1929:264).

6,7 cm langt	0,7 cm i diam.
5 cm langt	0,4 cm i diam.
3,3 cm langt	0,1 cm i diam.
1,8 cm langt	0,1 cm i diam.
4 cm langt	0,1 cm i diam.
2 cm langt	0,2 cm i diam.
4,5 cm langt	0,2 cm i diam.
2,5 cm langt	0,2 cm i diam.
3 cm langt	0,2 cm i diam.
4,5 cm langt	0,2 cm i diam.
2,5 cm langt	0,2 cm i diam.
3 cm langt	0,2 cm i diam.
2,5 cm langt	0,2 cm i diam.
1,8 cm langt	0,2 cm i diam.

3,5 cm langt	0,6 cm bredt	0,3 cm tykt
3,6 cm langt	0,6 cm bredt	0,6 cm tykt
2 cm langt	0,5 cm bredt	0,4 cm tykt
3,2 cm langt	0,5 cm bredt	0,4 cm tykt
2 cm langt	0,8 cm bredt	0,1 cm tykt
3,5 cm langt	0,5 cm bredt	0,1 cm tykt
3 cm langt	0,3 cm bredt	0,2 cm tykt
2,3 cm langt	0,5 cm bredt	0,2 cm tykt
2,5 cm langt	0,4 cm bredt	0,2 cm tykt
2 cm langt	0,4 cm bredt	0,3 cm tykt
2,5 cm langt	0,5 cm bredt	0,1 cm tykt

Tabell 2 a og b: Hakkesølv fra Rønsvika. Mål for 14 stykker hakkesølv med henholdsvis rundt (Ts. 2565) og kvadratisk tverrsnitt (Ts. 2564) (etter Nicolaissen 1920c, fig. 8 a og b).

Ad tabell 3 (se neste side): Endeplater: 1=oval, 2=romboid, 3=triangulær, 4=parallell, 5=omvendt triangulær, 6=endestang. Låser: a=hekte, b=hekte/løkke, c=hekte/hull, d=hekte/skår, e=trådhekte, f=hull/hull. Dekor: stemplet, inngravert, "tremolierstich", opphøyet midtstykke. Ringkropp: I=2stenger, II=3 eller flere stenger, III=2xX stenger, IV=flettet, V=enkel stang. Der det ikke er mulig å bestemme typen, er det ikke krysset av i tabellen.

	Endeplater, type:						Låser, type:						Dekor:				Ringkropp, type:					Platefeste:			Vekt
	1	2	3	4	5	6	a	b	c	d	e	f	Stemp.	Inngr.	Trem.	Midtst.	I	II	III	IV	V	Sokkel	Direkte	M/ ring	
Neiden, Sør-Varanger																									
Ts. 4331	X												X						X			X		X	
Latteri, Alta																									
Ts. 4024		X					X						X			X							X		
Lille Borras, Alta																									
Ts. 11090		X																	X			X			
Haukøy, Skjervøy																									
Tapt																			X			X			
Ukjent, Skjervøy																									
B. 4526 a			X					X					X				X						X		
B. 4526 b			X					X												X		X			
Indreidet, Nordreisa																									
Ts. 4400 b		X						X					X			X						X			
Ts. 4400 c		X											X						X				X		
Ts. 4400 d													X							X			X		
Flatvollen, Lyngen																									
Ts. 730		X						X					X						X			X			
Ts. 731																			X						
Ts. 732																					X				
Fagerengv., Tromsø																									
Ts. 5479		X						X					X			X							X		
Botnhamn, Lenvik																									
Ts. 1649	X								X				X	runer					X				X		
Ts. 1650	X							X					X	X					X				X		
Grytting, Sortland																									
C. 9992			X										X			X						X			
C. 9993			X					X					X			X						X			
Skottestad, Hamarøy																									
C. 2555		X						X					X						X				X		
C. 2556		X							X										X				X		
Rønvika, Bodø																									
Ts. 2557			X					X					X						X			X			
Ts. 2558	X								X				X						X			X			
Ts. 2560																					X				
Vågenga, Rødøy																									
Ts. 4378 a		X						X					X									X			
Ts. 4378 b																					X				
Mindnes, Alstahaug																									
Tapt																									
Tapt																									
Skarsås, Brønnøy																									
Tapt																									
Tapt																									
Tapt																									

Tabell 3: Typeinndeling av de nordnorske halsringene, jf. Hårdhs typer (1996). Se tegnforklaring over.

	Datering	Begrunnelse
1. Neiden, Sor-Varanger	ca. 1100	Halsringen er østlig med endeplater med sokkelfeste. Utfra de sene dateringene av disse ringene i Finland (tidligst 1030/1050, vanligvis 1050-1150), er det plausibelt at en norsk ring må dateres minst like sent.
2. Vestre Eikvik, Lebesby	ca. 600	Funnet er vanskelig å datere, men jeg tar utgangspunkt i sannsynliggjoringen av at sølvringen kan stamme fra 600, noe som heller ikke gjør avstanden til gullringene fra folkevandringstid så stor.
3. Latteri, Alta	900-tallet	Dette er en halsring av den klassiske norske typen som Hårdh beskriver som store, tunge, godt utførte halsringer med triangulære endestykker med opphøyet midtstykke. Det er ikke andre holdepunkter for datering, og den bør derfor dateres til 900-tallet, i likhet med tilsvarende norske ringer.
4. Lille Borras, Alta	ca. 1100	Halsringen er østlig med endeplater med sokkelfeste. Utfra de sene dateringene av disse ringene i Finland (tidligst 1030/1050, vanligvis 1050-1150), er det plausibelt at en norsk ring må dateres minst like sent.
5. Haukøy, Skjervøy	ca. 1100	Inneholdt blant annet en halsring med sokkelfester, som i likhet med de ovenstående bør dateres minst like sent som de finske eksemplarene. De andre gjenstandene peker mot 1000-tallet, mens de østlige øreringene mot siste halvdel av 1000-tallet, eller første halvdel av 1100-tallet.
6. Ukjent, Skjervøy	900-tallet	I likhet med Latteri-ringen er disse beskrevet som typiske eksemplarer av norske halsringer fra 900-tallet.
7. Indreidet, Nordreisa	ca. 1100	Også Indreidet-funnet inneholder en halsring med sokkelfester, som bør dateres som de finske eksemplarene. I tillegg er det økseformede anhenget datert til sent på 1000-tallet eller tidlig på 1100-tallet.
8. Flatvollen, Lyngen	1100-tallet	Flatvollen-funnet inneholder en halsring med sokkelfester og et kors-/firkloverformet anheng som antas å ha en datering til sent på 1000-tallet eller tidlig på 1100-tallet. Skjoldbulespennen har en enda senere datering i sitt kjerneområde, til tidligst 1100-tallet. Dette blir derfor dateringen av Flatvollen-funnet.
9. Fagerengv., Tromsø	900-tallet	Funnet er sekundært. Halsringen kan ha blitt funnet hvor som helst. Endeplatene er av samme norske type som beskrevet over, og ringen dateres derfor til 900-tallet.
10. Botnhamn, Lenvik	1000-tallet	Halsringene er av en type som vanligvis dateres til 900-tallet. Runene på den ene har imidlertid blitt anslått å stamme fra første halvdel av 1000-tallet. Også det kors-/firkloverformede anhenget dateres til sent på 1000-tallet eller tidlig på 1100-tallet. Det samme gjelder krusifikset i funnet. Det dateres som helhet til 1000-tallet på grunn av sammensetningen av tidlige halsringer og andre gjenstander som <i>kan</i> dateres til dette århundret.
11. Øvergården, Bjarkøy	Udatert	Armringen har antageligvis opprinnelig vært en halsring, som i så fall antagelig faller innunder dateringene til 900-tallet. Den har imidlertid åpenbart vært i sirkulasjon, muligens både som halsring og armring, og deponeringen er dermed vanskelig å tidfeste.
12. Vinje, Øksnes	Udatert	Det finnes for få opplysninger til å datere dette funnet.
13. Grytting, Hadsel	900-tallet	Endeplatene på ringene er av samme norske type som beskrevet over. De dateres derfor til 900-tallet.
14. Skagen, Hadsel	900-tallet	Ringspennen av "kuletypen" har blitt datert til 900-tallet av Jan Petersen og James Graham-Campbell.
15. Skau, Røst	ca. 1100	Fingerringen av denne typen dateres til sen vikingtid/ tidlig middelalder (1000-1100-tallet) på Gotland og i Skottland.
16. Bostrand, Ballangen	ca. 1000	Armringerne i dette funnet er gjennomgående av typer som kan dateres til 900-/ 1000-tallet.
17. Kjøpsvik, Tysfjord	ca. 1200	Relikviekorset har paralleller i Finland som dateres til 1100-tallet, mens kardinalhatten/ den runde spennen dateres til overgangen mellom 11- og 1200-tallet.
18. Musken, Tysfjord	1100-tallet	Øreringen i funnet dateres til sent på 1000-tallet og tidlig på 1100-tallet. Armringen med rankemotiv har en russisk parallell som dateres til "sen jernalder". Munch mener denne kan dateres til 1100-tallet.
19. Skottestad, Hamarøy	ca. 1100	Den ene halsringen har avrundede triangulære endeplater, noe som er et østlig fornuttrykk. Samtidig er den tvunnet av to stenger, noe som er vanligst i Sor-Skandinavia, men som også forekommer i de østlige regionene. Hesteko-ringspennen i funnet er en velkjent østlig type som også er funnet i depoter i Nord-Finland. Jeg velger å gi funnet en datering som samsvarer med denne østlige tilknytningen.
20. Slettnes, Fauske	ca. 1000	Armringtonypen var vanlig på 900-tallet og begynnelsen av 1000-tallet.
21. Rønвика, Bodo	900-tallet	Både ringspennene og myntene i funnet peker mot en datering til 900-tallet.
22. Skar, Skjerstad	ca. 1300	Signetringen dateres til 12-1300-tallet.
23. Vågenga, Rodøy	900-tallet	Halsringen er av en type som er vanligst i Sor-Skandinavia, der den er funnet i depoter med datering til 900-tallet.
24. Sandnessjøen, Alstahaug	Vikingtid	Både perlene og armringen dateres vanligvis til vikingtid.
25. Herten, Alstahaug	900-tallet	Myntene antyder en datering til 900-tallet.
26. Offerøy, Alstahaug	Udatert	Det finnes for få opplysninger til å datere dette funnet.
27. Mindnes, Alstahaug	1000-tallet	Myntene antyder en datering til 1000-tallet. De andre gjenstandene er ikke beskrevet.
28. Skarsås, Brønnøy	Vikingtid	Halsringer dateres oftest til vikingtid, og siden disse ikke er nærmere beskrevet er det ikke mulig å gi dem en mer presis datering.

Tabell 4: Dateringer av de nordnorske edelmetalldepotene og begrunnelse for disse

	Umiddelbare funnomstendigheter						Grunnforhold									
	Ingen opplysninger	Under stein/helle	fjellformasjon	I ur	Under flatmark	I roys	Dynn	Sand	blandet jord	Grus	blandet jord	Torv	Sjø-grunn	Fjell	Gårdshaug	Aker
1. Neiden, Sor-Varanger	X															
2. Vestre Eikvik, Lebesby		X			X						X					
3. Latteri, Alta					X					X						
4. Lille Borras, Alta		X	X											X		
5. Haukøy, Skjervøy				X												
6. Ukjent, Skjervøy	X															
7. Hamneidet, Nordreisa		X	X	X												
8. Flatvollen, Lyngen					X							X				
9. Fagerengv., Tromsø	Sek.				Sek.									X		
10. Botnhamn, Lenvik				X												
11. Øvergården, Bjarkøy						X										
12. Vinje, Øksnes	X															
13. Grytting, Hadsel	X															
14. Skagen, Hadsel		X			X											X
15. Skau, Røst					X										X	
16. Bøstrand, Ballangen					X											
17. Kjøpsvik, Tysfjord													X			
18. Musken, Tysfjord			X													
19. Skottestad, Hamarøy		X														
20. Slettnes, Fauske						X										X
21. Rønvika, Bodo			X	X									X			
22. Skar, Skjerstad					X					X					X	
23. Vågenga, Rødøy		X							X							
24. Sandnessjøen, Alstahaug	X															
25. Herten, Alstahaug					X			X								
26. Offerøy, Alstahaug	X															
27. Mindnes, Alstahaug								X								
28. Skarsås, Brønnøy							X									
SUM	7	6	4	4	8	2	1	1	1	1	2	1	1	4	2	2

	Innmark/ utmark og andre grenser					Topografi										
	Grensen innmark/ utmark	Nybrutt åker	Drenert mark	Ved veifar	Ved skar	Ved elv	Furumo	Slette	Vik	Ved eide	Fjell	halvøy	I skrent	Ved ur	Ved stup	
1. Neiden, Sor-Varanger																
2. Vestre Eikvik, Lebesby		X								X						
3. Latteri, Alta				X			X				X					
4. Lille Borras, Alta				X							X					X
5. Haukøy, Skjervøy				X									X			
6. Ukjent, Skjervøy																
7. Hamneidet, Nordreisa										X	X					
8. Flatvollen, Lyngen			X					X	X	X		X				
9. Fagerengv., Tromsø																
10. Botnhamn, Lenvik				X												
11. Øvergården, Bjarkøy																
12. Vinje, Øksnes																
13. Grytting, Hadsel																
14. Skagen, Hadsel																
15. Skau, Røst		X														
16. Bøstrand, Ballangen				X								X				
17. Kjøpsvik, Tysfjord											X					
18. Musken, Tysfjord	X													X		
19. Skottestad, Hamarøy																
20. Slettnes, Fauske				X								X				
21. Rønvika, Bodo				X	X					X	X					
22. Skar, Skjerstad					X											
23. Vågenga, Rødøy									X			X	X			
24. Sandnessjøen, Alstahaug																
25. Herten, Alstahaug				X		X			X							
26. Offerøy, Alstahaug																
27. Mindnes, Alstahaug																
28. Skarsås, Brønnøy																
SUM	1	2	1	8	2	1	1	1	3	4	4	5	2	1	1	

Tabell 5: Registrerte funnomstendigheter for edelmetaldepotene i Nord-Norge.

APPENDIKS 2: FUNN FRA NÆRLIGGENDE OMRÅDER

Edelmetalldepotene i Nord-Norge kan ikke sees uavhengig av de andre edelmetalldepotene som er funnet i resten av Europa. Denne appendiksen inneholder mer utfyllende opplysninger om edelmetalldepoter i områder med tilknytning til Nord-Norge. Opplysningene er ikke like detaljerte som for de nordnorske funnene, men utdyper bakgrunnen for mine vurderinger i oppgaven av likheter og sammenhenger mellom edelmetalldepotene i Nord-Norge og i andre områder. Opplysningene er hentet fra tilgjengelig litteratur.

2.1. Edelmetalldepoter i Trøndelag

Sverre Marstrander inkluderer 18 depoter i sin oversikt over trønderske depotfunn fra vikingtid. I Nord-Trøndelag, og altså geografisk nærmest Nord-Norge, er det gjort åtte depotfunn. Det er funnet en halsring på Garstad, Nærøy, Vikna, som nå er tapt. På Kaldal, Ås, Beitstad, er det funnet et stor depot av bruddsølv om mynter, deriblant et stykke av et arabisk sverdskjedebeslag og 260 kufiske, frankiske, angelsaksiske og tyske mynter, samt Hedeby-brakteater. Denne antas å være nedlagt rundt 1025. På Grøtmo, Beitstad er det funnet en ringspenne, datert til 900-tallet. På Hustad, Inderøy, er det funnet 10-12 sølvstenger, ant. sølvbarrer, som nå er tapt. På Sand, Stiklestad er det funnet et myntdepot (kufiske, engelske, irske, tyske, en svensk) som antas å være datert til omkring 1020. På Minsås, Meldal, skal det ha blitt funnet "penger og sølvstenger", som har kommet bort. Fra Hove, Åsen har vi nok et myntfunn, av kufiske engelske og tyske mynter, nedlagt en gang etter 1024. Lengst sør i Nord-Trøndelag ligger funnstedet Hammer, Nedre Stjørdal, der det er funnet to små sølvbarrer som nå er tapt, og en kufisk mynt. Depotet må være nedlagt etter 911. Fra Sør-Trøndelag gjengir Marstrander 10 funn, fra nord til sør som følger: Gresli, Tyldal (hakkessølv av smykker, ringer og kjeder og 2600 norske og tyske mynter, datert omkring 1068), Torgård, Tiller (sølvten, jernredskap og 8 kufiske mynter, datert til omkring 900), Vulu, Malvik (armringer av sølv og gull, halsringer og ringspenne av sølv, antagelig fra 900-tallet), Trondheim by (to krusifikser, hakkessølv og 933 mynter, kufiske, svenske, danske, irske, angelsaksiske, tyske, bøhmiske, frankiske, datert til omkring 1040), Høstad, Byneset (to halsringer, bruddsølv, to kufiske mynter, antagelig fra mellom 950 og 1000), Toftaker, Oppdal (en stor ringspenne og en mindre uten nål, antagelig fra 900-tallet), Holtan, Orkdal (64 kufiske mynter, antagelig fra 950-1000), Vitsø, Hemne (30 mynter, kufisk, angelsaksiske, tyske, svenske, og hakkessølv, datert til omkring 1020-1030), Hemnskjel, Hemne (armring av gull og stor halsring av sølv, antagelig fra 900-tallet), og Ørlandet (fem armringer, hvorav en bevart, antagelig fra 900-tallet) (Marstrander 1952:35-36). Bengta Ryste er i ferd med å skrive en hovedoppgave om edelmetalldepotene i Vest-Norge, der hun også har laget en katalog over samtlige vikingtids depotfunn fra trykte tilvekster i Norge. Her inkluderer hun ytterligere to funn fra Trøndelag, ett fra Vold, Rennebu, Sør-Trøndelag (Rystes kat. nr. 200), og ett fra Verdal, Nord-Trøndelag (Rystes kat. nr. 210) (Ryste under utarb., jf. pers. med. B. Ryste 14.03.2005).

2.2. Edelmetalldepoter i Sør-Norge

Bengta Ryste regner 57 vikingtidsfunn som depoter på Vestlandet (pers. med. B. Ryste 14.03.2005), mens Julie K. Øhre Askjem har inkludert 42 funn fra Østlandet i sin oversikt over vikingtidsdepoter med datering eldre enn 1065. Av de sistnevnte inneholder 17 mynter, fire er rene myntdepoter. Hakkessølv er vanlig i de østnorske depotene, men svært mange inneholder også hele og fragmenterte smykker (pers. med. J. K. Øhre Askjem 16.03.2005). For mer detaljert informasjon om materialet i disse områdene viser jeg til de ovennevntes hovedoppgaver (Ryste under utarb. og Øhre Askjem under utarb.).

2.3. Edelmetalldepoter i Nord-Finland og Nord-Sverige

Det er gjort til sammen syv depotfunn i Nord-Finland, og ett i Nord-Sverige (Kivikoski 1964:287, Zachrisson 1984:102, Ojanlatva 2003). Blant disse blir gjerne depotfunnene fra Lämsä og Tavajärvi⁹ i Kuusamo trukket frem i diskusjoner av det nordnorske materialet, siden disse to depotene inneholder samme type økseformede anheng som de fire depotene i Troms (for eksempel Zachrisson 1984:102). Dette er store depoter: Det fra Lämsä inneholdt fire halsringer, et økseformet anheng med flettet kjede, tre hesteskoformede ringspenner og to armringer. Depotet fra Tavajärvi inneholdt seks halsringer, syv hesteskoformede ringspenner, en skjoldformet spenne, fire armringer og to økseformede anheng med flettede kjeder (Ojanlatva 2003:117-118). Tavajärvi-funnet er på grunn av stedsnavnene i området blitt oppfattet som et offerfunn. Funnstedet Ukonlahti ligger ved foten av fjellet Ukonvaara. Ukko er den finske himmelguden (Kivikoski 1964:288).

I september 2003 ble det funnet nok et depot i Finland med økseformede anheng. Dette funnet ble gjort på neset Ninguniemi på sørsiden av Inarisjøen, og er dermed nærmest de nordnorske funnene geografisk sett. De tre økseformede anhengene var festet til en av de fire halsringene i depotet (Ojanlatva 2003). Dette har ikke blitt observert noen andre steder. Aspelin avbilder imidlertid en ring som ligner en permisk ring, og som har seks anheng, hver med tre ledd og tre anheng festet til disse igjen. Anhengene er festet tre på hver side av låsen, imotsetning til på Ninguniemi-ringen, der de er festet på motsatt side av ringen (Aspelin 1877:351, nr. 1900). Også en halsklave fra Latvia (Livonie.Serben. Kever) har anheng (Aspelin:392. nr. 2147). Depotet ved Ninguniemi lå oppå to stykker bjørkebark som senere er datert ved C₁₄-datert til 855±35 BP (Hela-746)/ 810±40 BP (Hela-747) (jf. pers. med. M. Torvinen, 03.06.2004). Dette tilsvarer kalibrerte dateringer mellom 1120 og 1280 (pers. med. J. Henriksen, 13.04.2005).

Det er også gjort funn av sølvdepoter i Puutteenkylä i Kuusamo (kun mynt), Aatservainen⁸ i Salla (mynter, smykker og andre sølvgenstander)¹⁰, Lohijärvi i Övertorneå (en halsring og en åpen ringspenne), og Termusvaara i Kemijärvi (tapt) (Kivikoski 1964:287, Zachrisson 1984:102). Puutteenkylä-depotets funnsted ligger ved sjøen Pyhäjärvi, og den tapte Termusvaara-depotet har blitt satt i sammenheng med en kultplass for den samiske tordenguden Tiermes (Kivikoski 1964:288). Sluttmynten fra Puutteenkylä har dateringen 1065. Aatservainen-myntene er fra begynnelsen av 1100-tallet. Lämsä og Tavajärvi kan likeledes dateres til korstogstid. De nordfinske depotfunnene dateres vanligvis til mellom 1050 og 1150 (Kivikoski 1964:289, Sarvas 1986:136 jf. også Hårdh 1996:68). Tuuka Talvio påpeker at dateringen av de nordfinske funnene er basert på myntdateringen av de to nordfinske myntfunnene fra Pyhälähti (tpq 1065 (Talvio 2002:164, nr. 144)) og Aatservainen (tpq 1120) (Talvio 2002:65-66), men denne er nå også sannsynliggjort av C₁₄-dateringen fra Ninguniemi.

Inger Zachrisson regner i tillegg en rekke enkeltfunn som sølvdepoter: En sølvhalsring fra Koveroforsen, Utajärvi, Midtre Österbotten, en hesteskoformet ringspenne fra Oikarainen, Rovaniemi, Österbotten, og en ringspenne av samme type fra Nipajoki. Inari. Finsk Lappland (altså nær funnet fra 2003). Fra Nord-Sverige nevner hun ett funn, av en sølvhalsring fra Idivuoma, Karesuando, Svensk Lappland (Zachrisson 1984:102, Fig. 53).

Tuuka Talvio mener at den økende forekomsten av smykker i de finske funnene har sammenheng med import av mynter som etter hvert ble smeltet om til smykker. Han nevner at man

⁹ Aatservainen og Tavajärvi ligger i det området som etter 2. verdenskrig ble tildelt Russland. De blir allikevel ofte omtalt sammen med de andre finske depotfunnene i finsk litteratur. Jeg har valgt å gjøre det samme her.

¹⁰ Dette funnet ble tidlig blandet sammen med to andre, men Christina Bäcksbacka mener å ha sortert ut følgende som tilhørende Aatservainen-skatten: 174 mynter, en sølvhalsring, to armringer, en "brisk", en vekt med vektskåler, elleve bronselodd, en knapp, tre deler av beslag, to biter sølvten, åtte forgyldte messingenker og jernringer (Bäcksbacka 1975:41-42). Tuuka Talvio er ikke helt enig i denne bestemmelsen av Aatservainen-funnet, og mener at det bare kan slås sikkert fast at det inneholdt en vekt, tolv lodd, en halsring, to armringer, en rund spenne (med spørsmålsteget), to biter av tvunnet sølvtråd og tre andre biter sølv (Talvio 2002:210-211)

har forsøkt å spore opprinnelsesstedet for myntene som har blitt brukt i smykkeproduksjonen ved hjelp av metallanalyser, men han er ikke overbevist om holdbarheten i disse resultatene (ibid.:66).

2.4. Edelmetalldepoter i det øvrige Finland og Karelen

Om det øvrige Finland skriver Ella Kivikoski at sølv er sjelden i landet fram til 1000-tallet. Fra 1000-tallet er det funnet flere depoter både i Sørvest-Finland og Karelen. Disse består hovedsakelig av vestlig mynt, men også bysantiske og arabiske mynter, sølvsmykker og hakkesølv (Kivikoski 1964:218). De vestfinske depotfunnene kan dateres til perioden 1020-1100 (ibid.:219). Funnene er gjort i på den finske vestkysten og i den tavastlandske sjøregionen, men ikke i Vakka-Finland og Kumodalen. Sammensetningen av myntene har blitt tolket dithen at myntene har kommet fra Gotland (ibid.:220).

Fra Karelen nevner Kivikoski fire depotfunn fra slutten av 1000-tallet, fra Kurkijoki, Heinjoki og to fra Rautu. Det ene funnet fra Rautu inneholder både mynt og smykker, mens de andre består av utelukkende mynt (Kivikoski 1964:264). Fra korstogstiden er det funnet depoter med sølvsmykker i Tiuri i Räisälä, Kilponsaari i Hiitola, Sipilänmäki i Sakkola og Rantue i Sordavala (Kivikoski 1964:267).

Fra Åland er bare rene myntdepoter kjent (Talvio 2002:58), og flesteparten av de finske funnene fra 800- og 900-tallet er gjort på denne øya (ibid.:119). Det er imidlertid typisk for alle de finske depotfunnene fra disse århundrene at de består utelukkende av mynt (ibid.:58).

Blandede funn er bare kjent fra fastlands-Finland, og dateres til 1000-tallet (ibid.:58). Tuuka Talvio nevner fem fra Egentlige Finland, elleve fra Tavastland, og ett fra Savo (ibid.:59-61). Alle disse inneholder mynter. Depoter helt uten mynt er relativt sjelden i Finland. Fra Åland er bare ett lite funn kjent. I Egentlige Finland er slike funn ikke kjent før 1100-tallet, muligens med ett unntak. Fra Tavastia er tre funn uten mynt kjent. Også enkelte av de ovennevnte blendede depotene fra Tavastia og Savo bør ifølge Talvio regnes som smykkedepoter siden myntene stort sett har vært brukt som anheng (ibid.:65).

2.5. Edelmetalldepoter i Nord-Russland

I Nord-Russland er det blant annet funnet et depot ved munningen av elven Varzuga (Kivikoski 1964:289, se også Jasinski og Ovsyannikov 1998, plansje 40). Dette er det samme som tidligere er stedfestet til Kem' ved Kvitesejøen (blant annet Tallgren 1931:112-113). Den består av en permisk halsring og en arming med tilbakebøyde ender, av skandinavisk type. Kivikoski mener den ikke kan være yngre enn vikingtid (Kivikoski 1964:289).

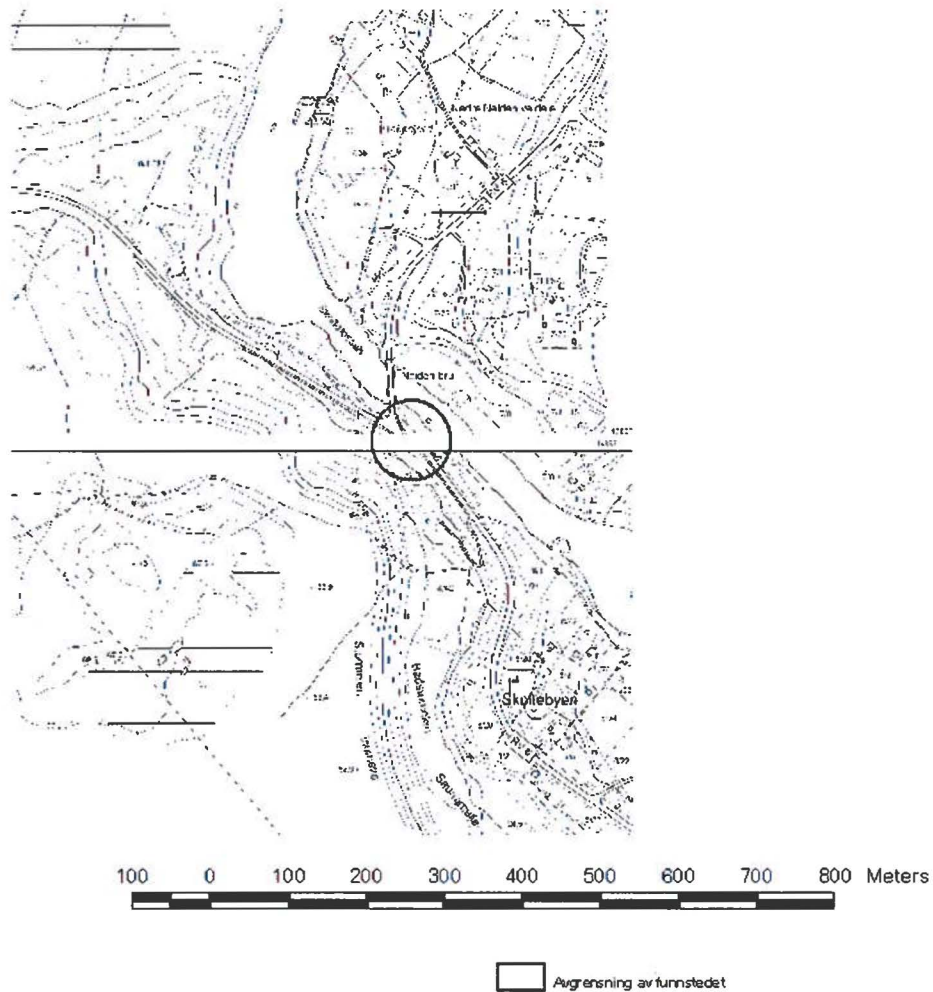
Det er også gjort et større depotfunn ved Arkhangelsk så sent som i 1989 (Nosov et al. 1992, se også Jasinski og Ovsyannikov 1998, plansje 41 og 42). Funnet ble gjort ved gårdsarbeid ved en liten elv som renner ut i den større elva Vikhtui (Nosov et al. 1992:3). Innholdet består av nesten 2000 mynter, mesteparten europeiske, deriblant tre norske (ibid.:18). Det inneholder imidlertid også en rekke ulike smykker, deler av smykker og annet hakkesølv (ibid.:3ff). Blant smykkene er et stort økseformet anheng av sølv, og deler av flettede kjeder av samme type som de som er funnet i nordnorske sølvdepoter (ibid.:8). Funnet dateres til 1100-tallet (ibid.:10). Marstrander skriver at depotfunnene i den nordvestligste delen av Russland henger nær sammen med de nordiske. Noe lenger øst og sørøst i Russland består depotene fra 900- og 1000-tallet for det meste av mynt (Marstrander 1953:30, se også Nosov et al. 1992, fig. 14). I åtte tilfeller inneholder russiske depotfunn norske mynter. Disse depotene dateres til siste halvdel av 1000-tallet eller første halvdel av 1100-tallet (Stalsberg 2003:90, og pers. med. 21.10.2004).

Som nevnt over (se fotnote 8) er funnene fra Aatservainen og Tavajärvi gjort i et område som i dag tilhører Russland. De er allikevel omtalt sammen med de nordfinske funnene (se 2.3.).

APPENDIX 3: KART OVER FUNNSTEDER

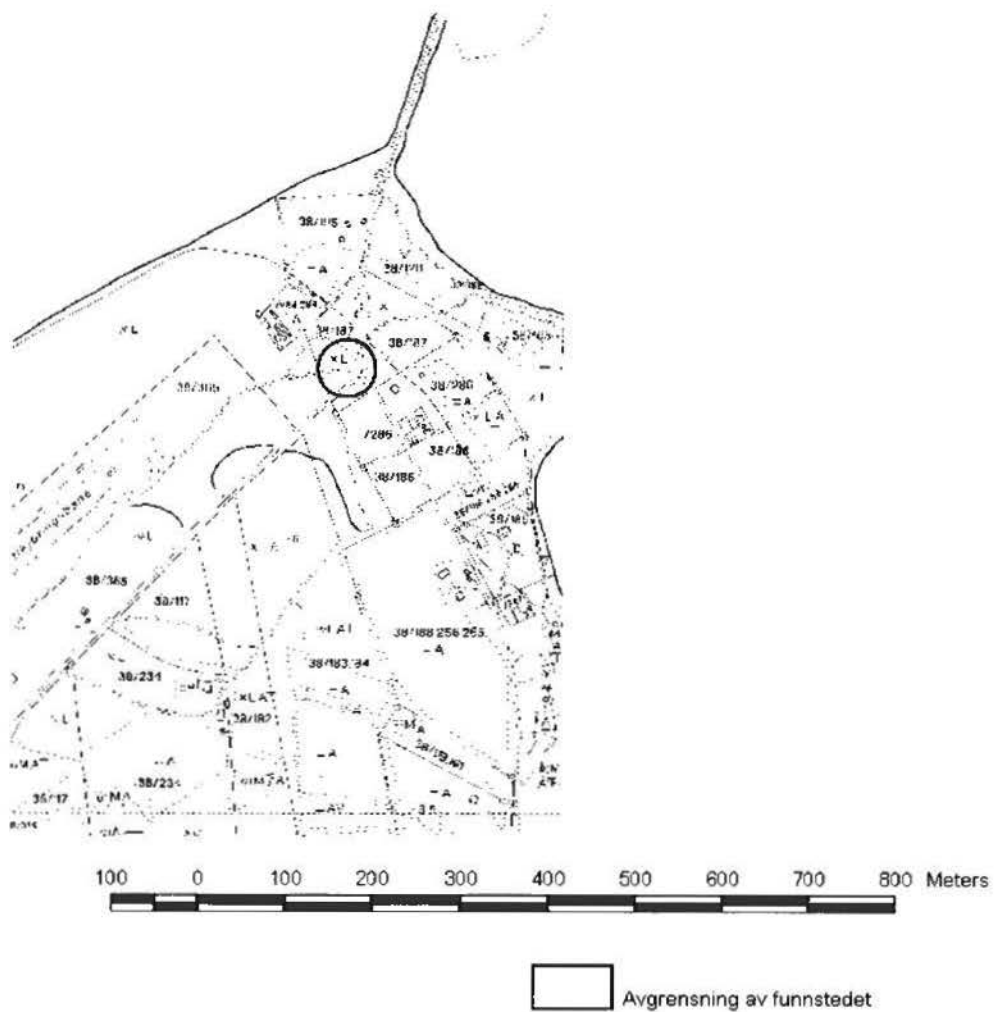
Under følger digitale kart med avmerkninger av de ulike funnstedene/funnområdene med den utstrekningen jeg mener er mest sannsynlig. Jeg fikk dessverre ikke fremskaffe digitalt kartgrunnlag for nr. 2 Vestre Eikvik, Lebesby, nr. 4, Lille Borras, Alta og nr. 13, Grytting, Sortland.

1. Neiden, Sør-Varanger

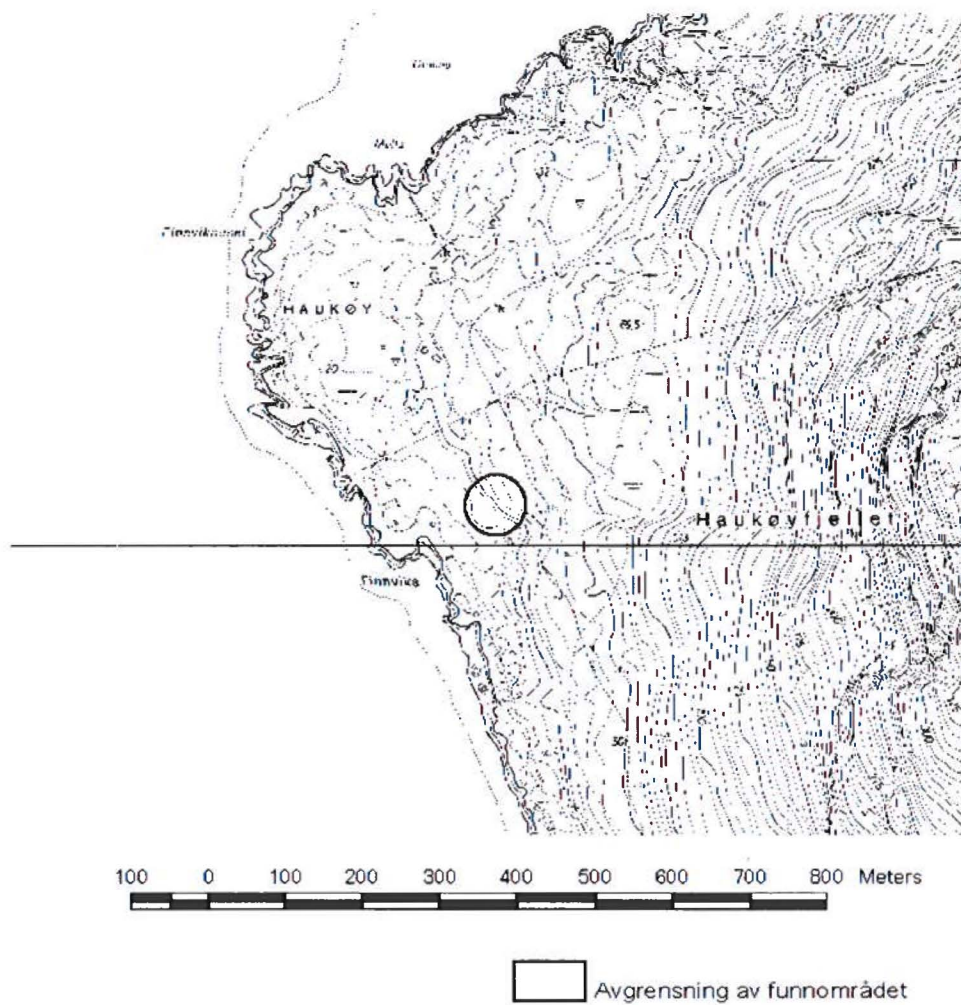

3. Lathari, Alta

5. Haukøya, Skjervøy

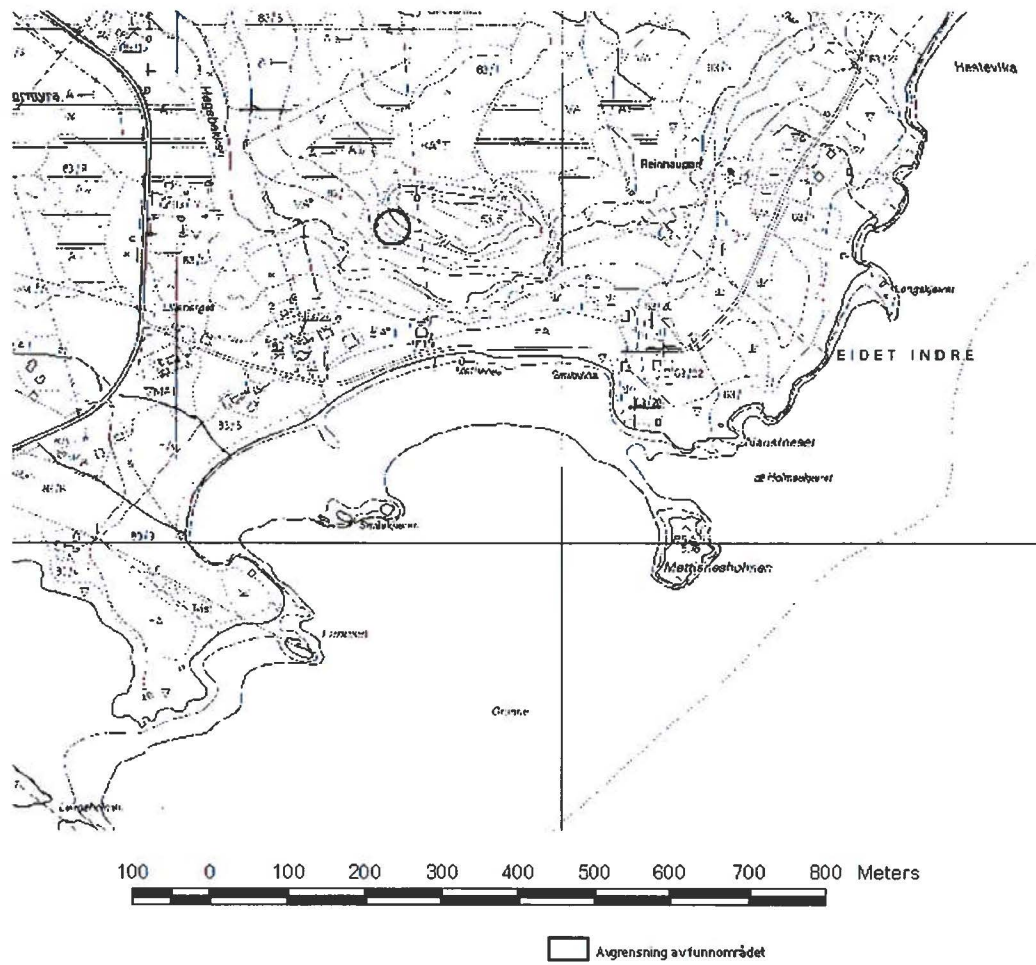
6. Skjervøy

Funnstedet har ikke nærmere spesifisert beliggenhet.

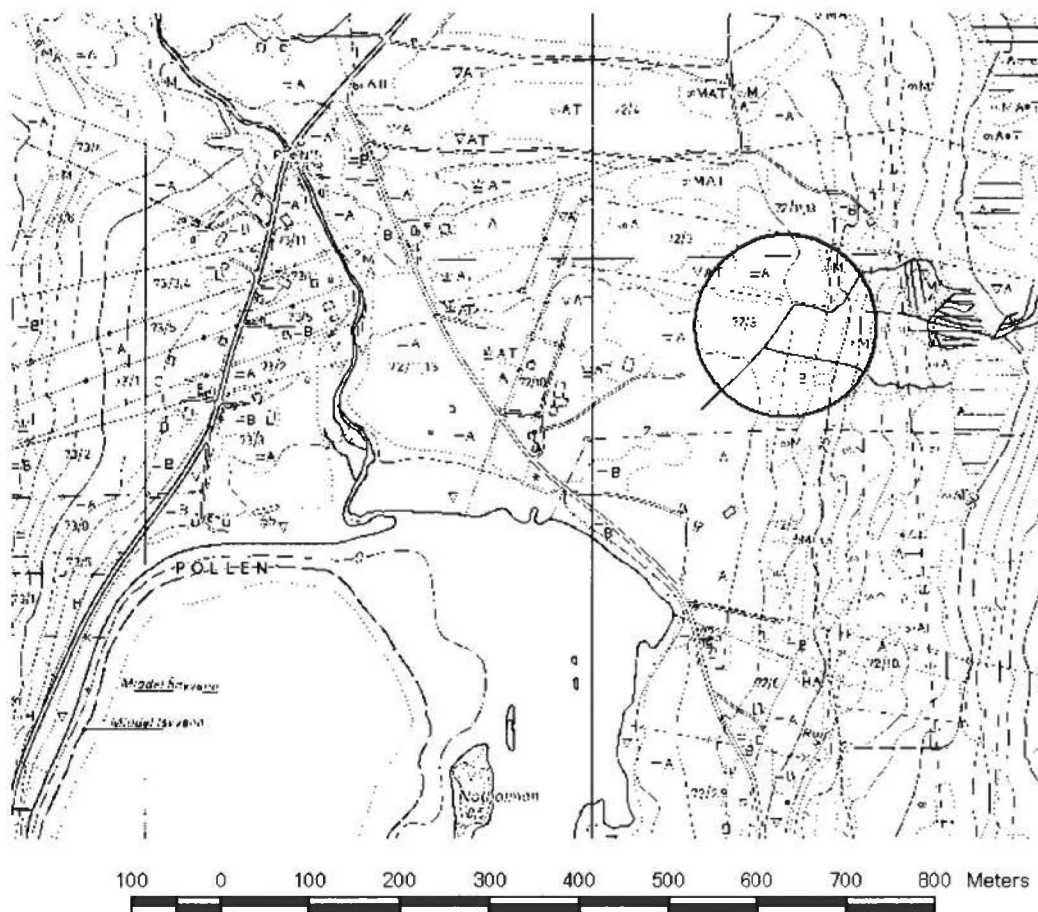
Skjervøy, 1:50 000, etter Geonorge, statkart.no

7. Indereidet, Nordreisa

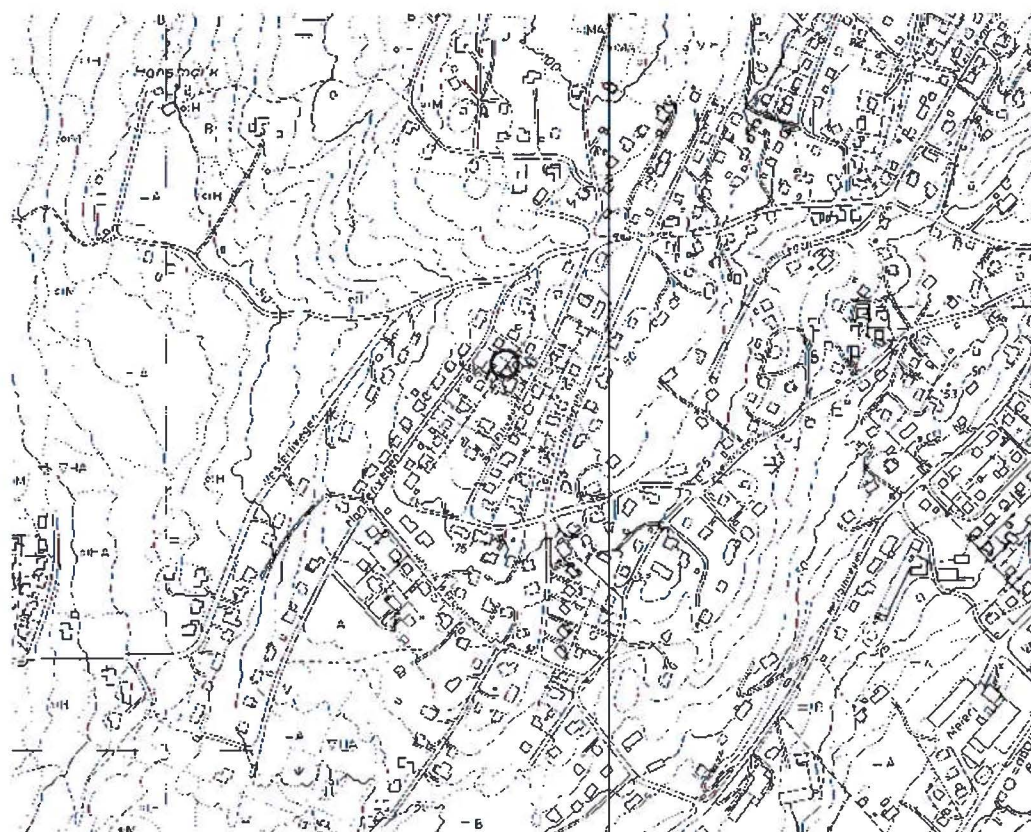

8. Flatvollen, Lyngen

□ Avgrensning av funnstedet

9. Tromsøya, Tromsø (sekundært)

100 0 100 200 300 400 500 600 700 800 Meters

□ Avgrensning av funnstedet

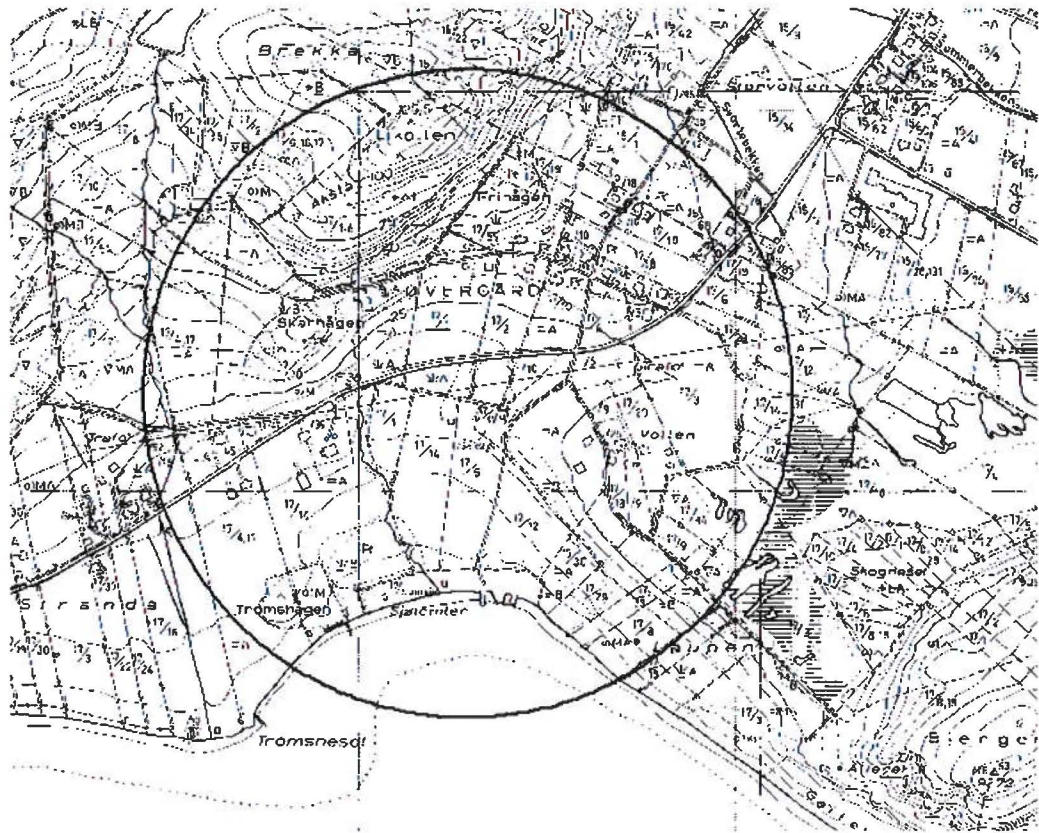

10. Botnhamn, Lenvik

● Funnsted

11. Øvregården, Bjarkøy

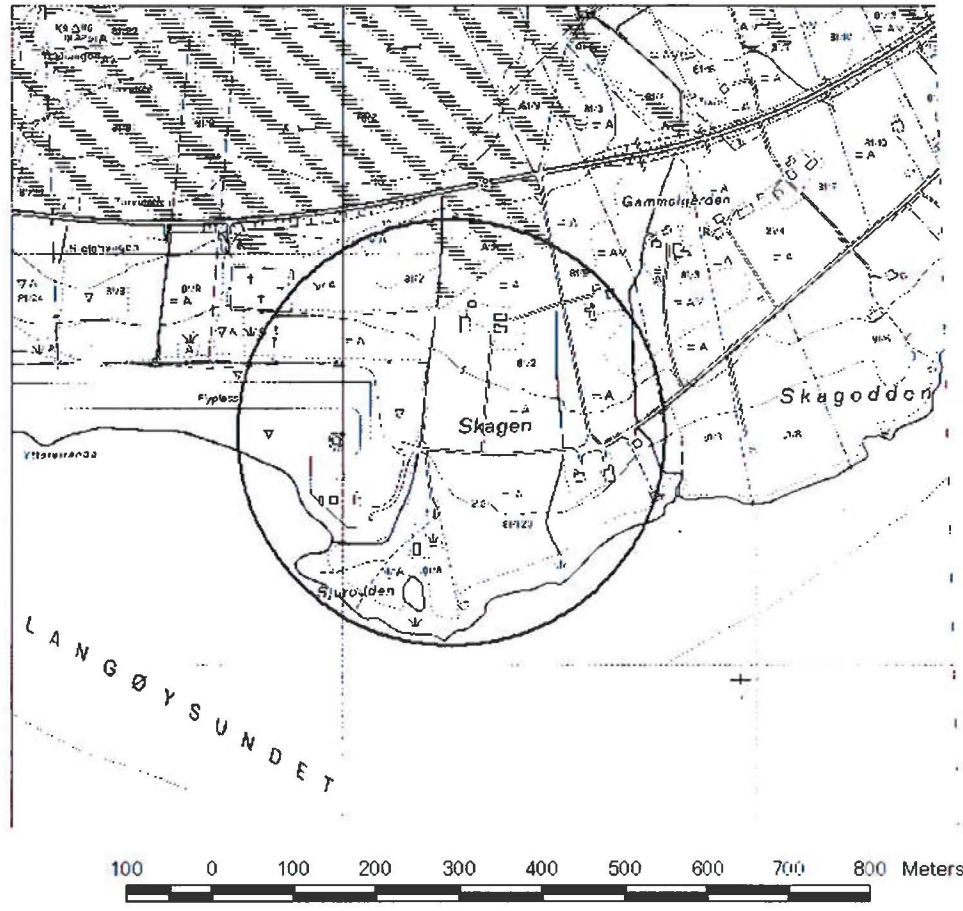

 Avgrensning av funnområdet

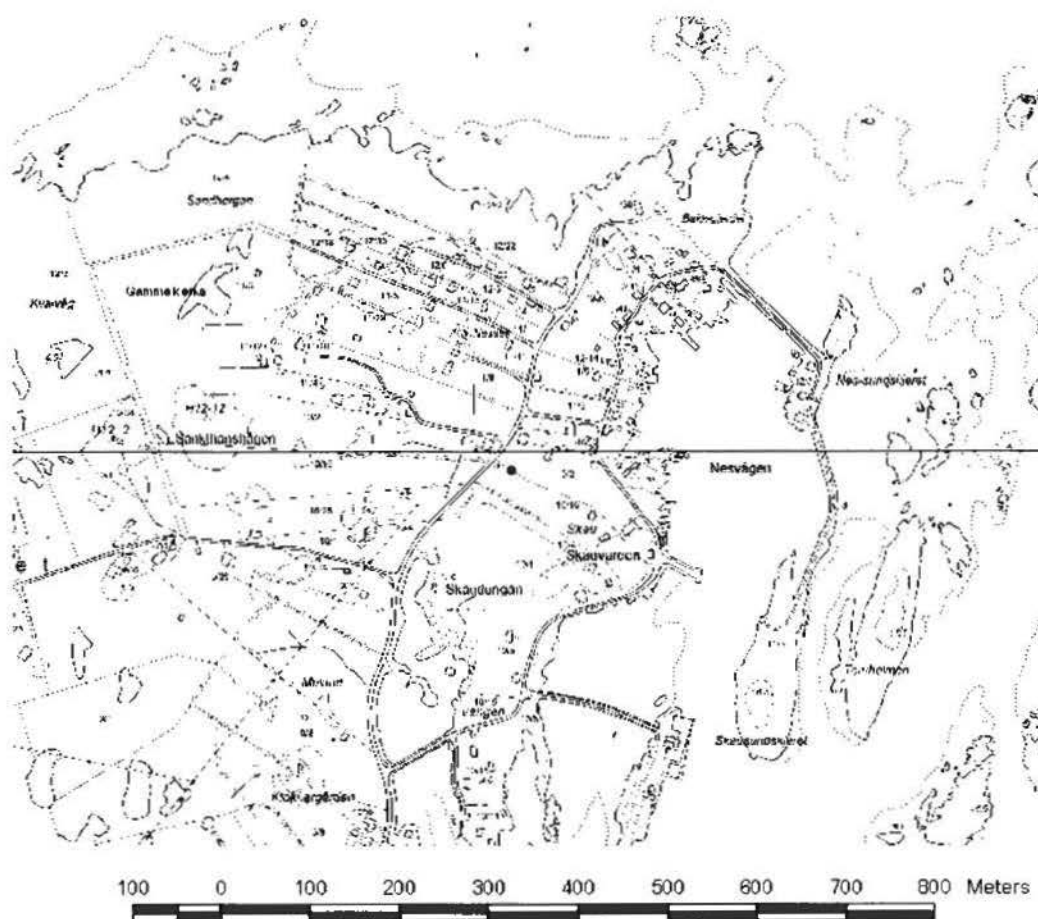

14. Skagen, Hadsel

 Avgrensning skagen shp

15. Skau, Røst

• Funnsted

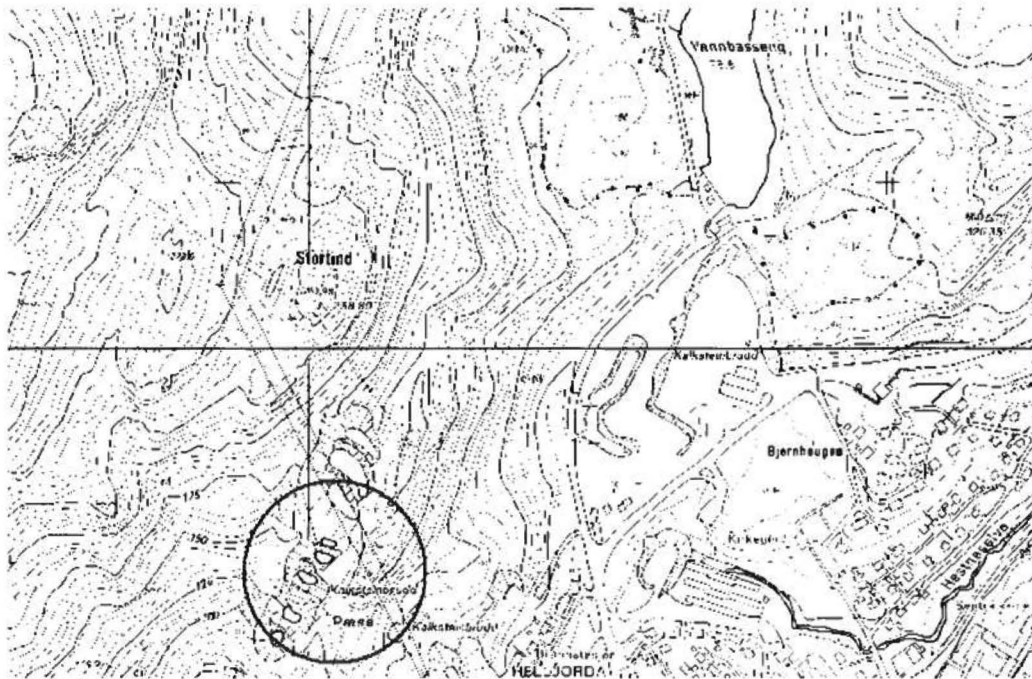

16. Bøstrand, Ballangen

 Avgrensning av funnstedet

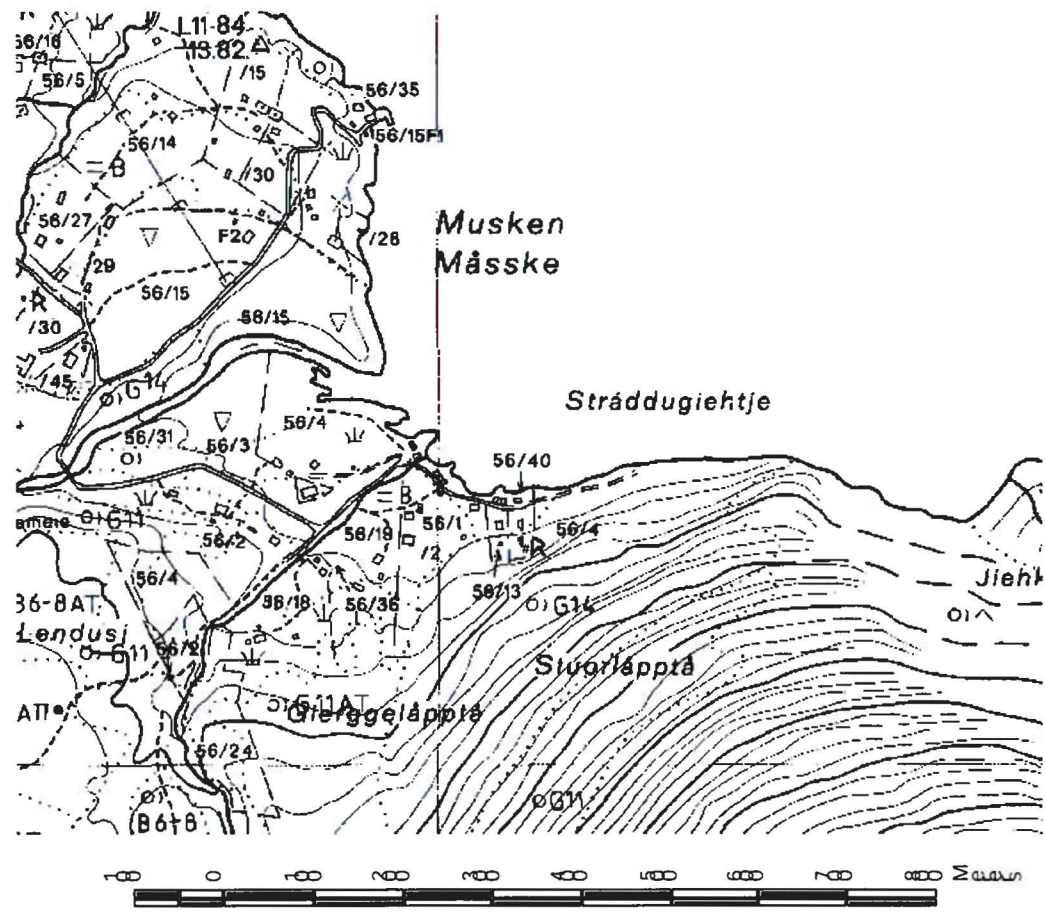
17. Kjøpsvik, Tysfjord

100 0 100 200 300 400 500 600 700 800 Meters

 Avgrensning av funnområdet

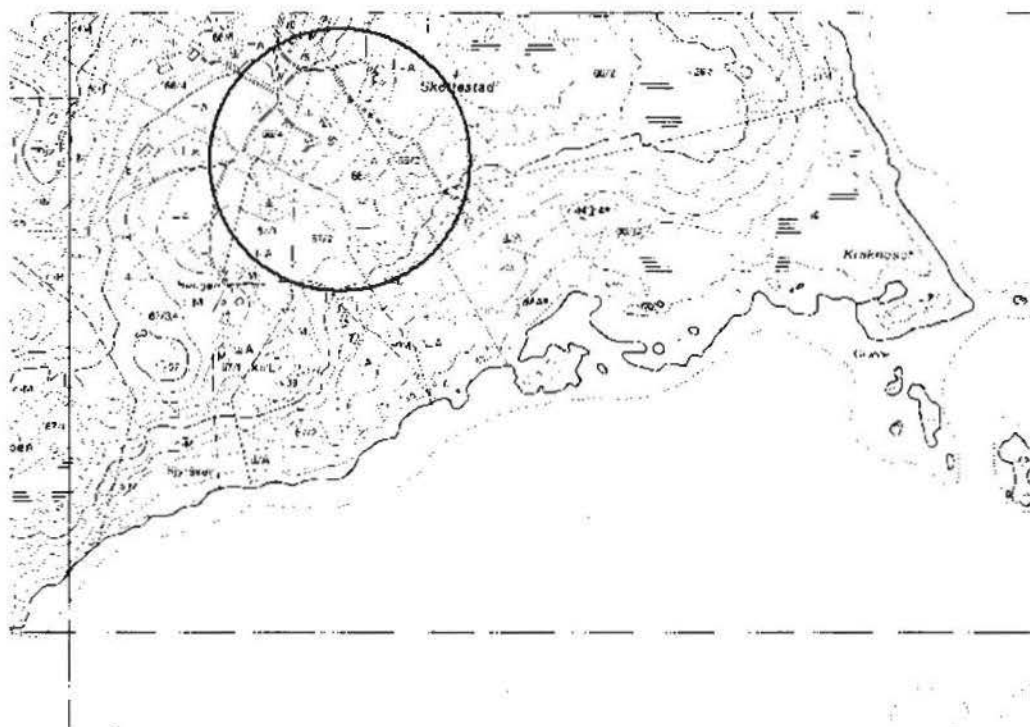
18. Musken, Tysfjord

4.000000

19. Skottestad, Hamarøy

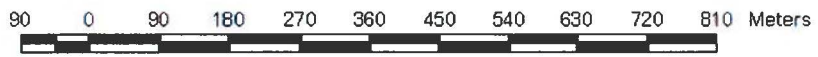
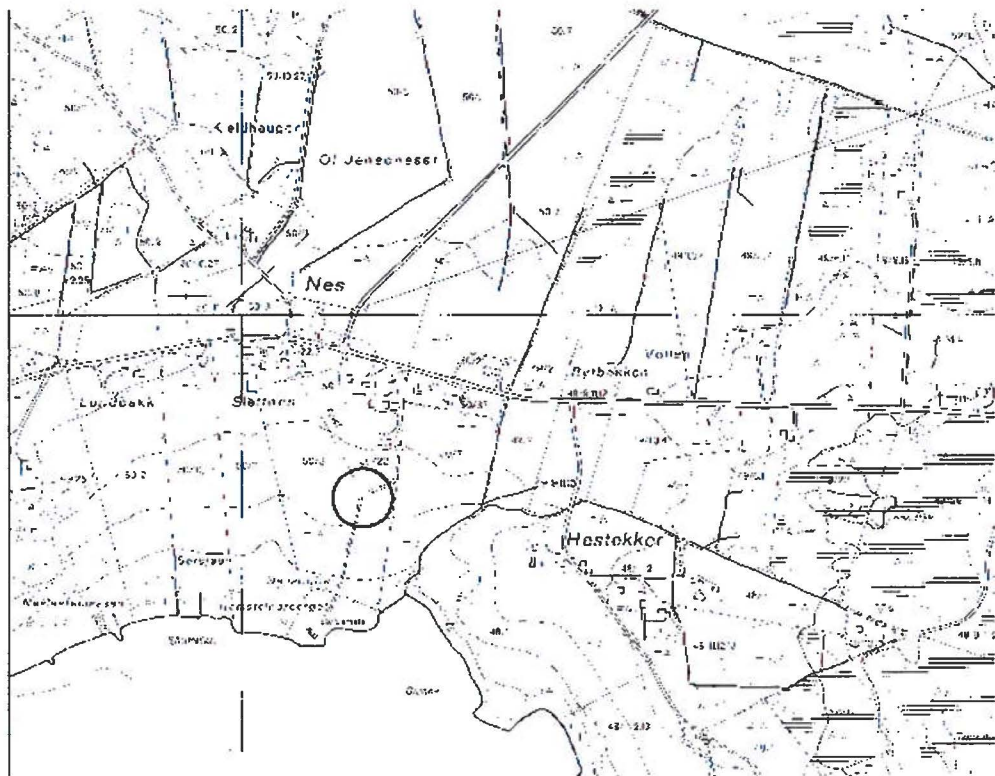

100 0 100 200 300 400 500 600 700 800 Meters

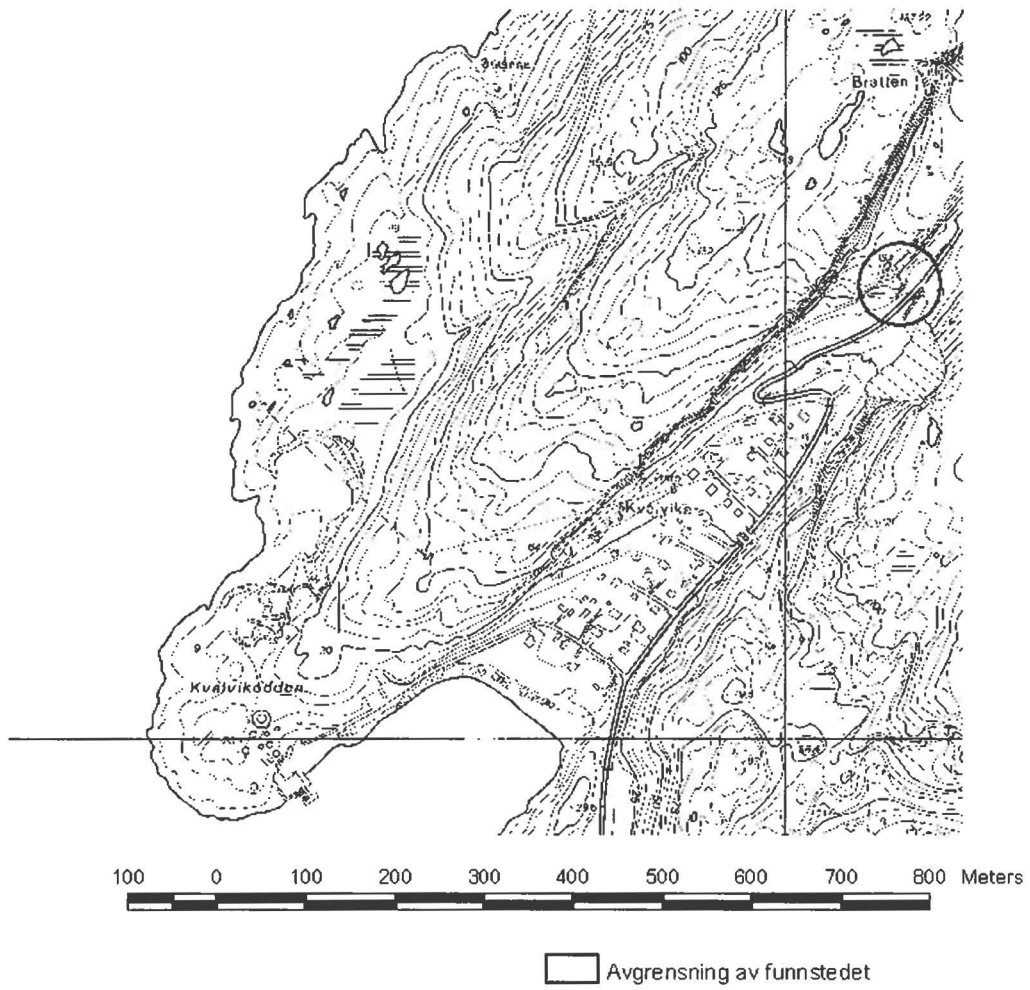
 Avgrensning av funnområdet

20. Slettnes, Fauske

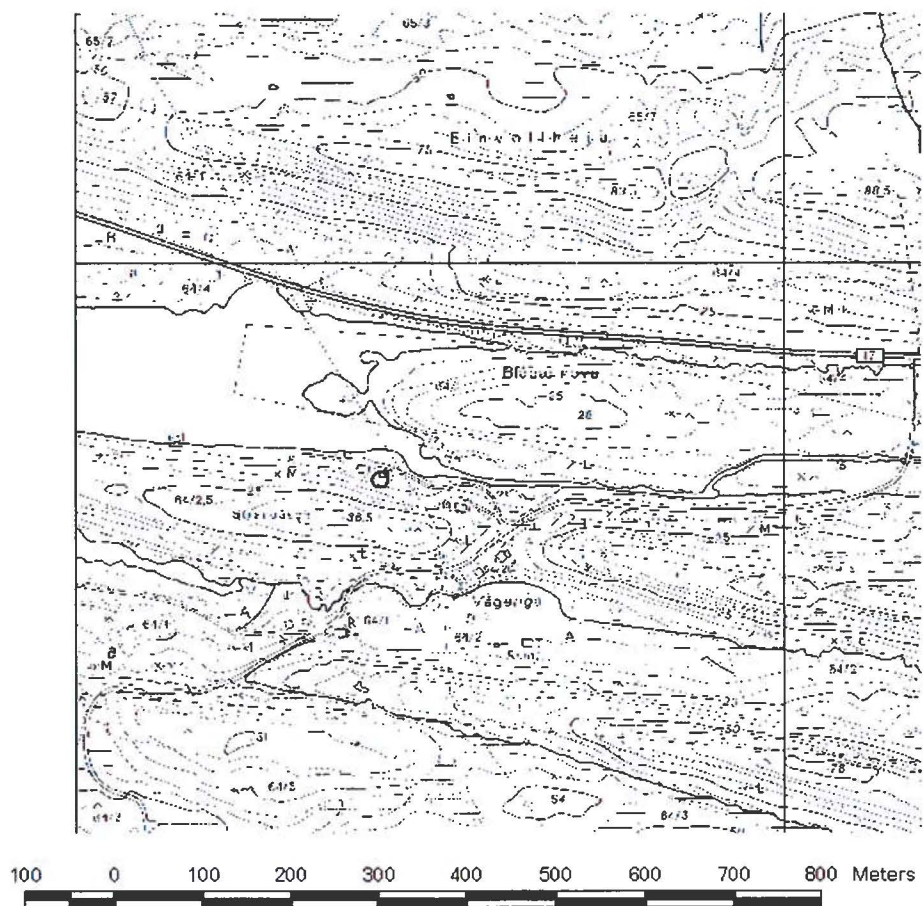
 Avgrensning av funnområdet

21. Rønvika, Bodø

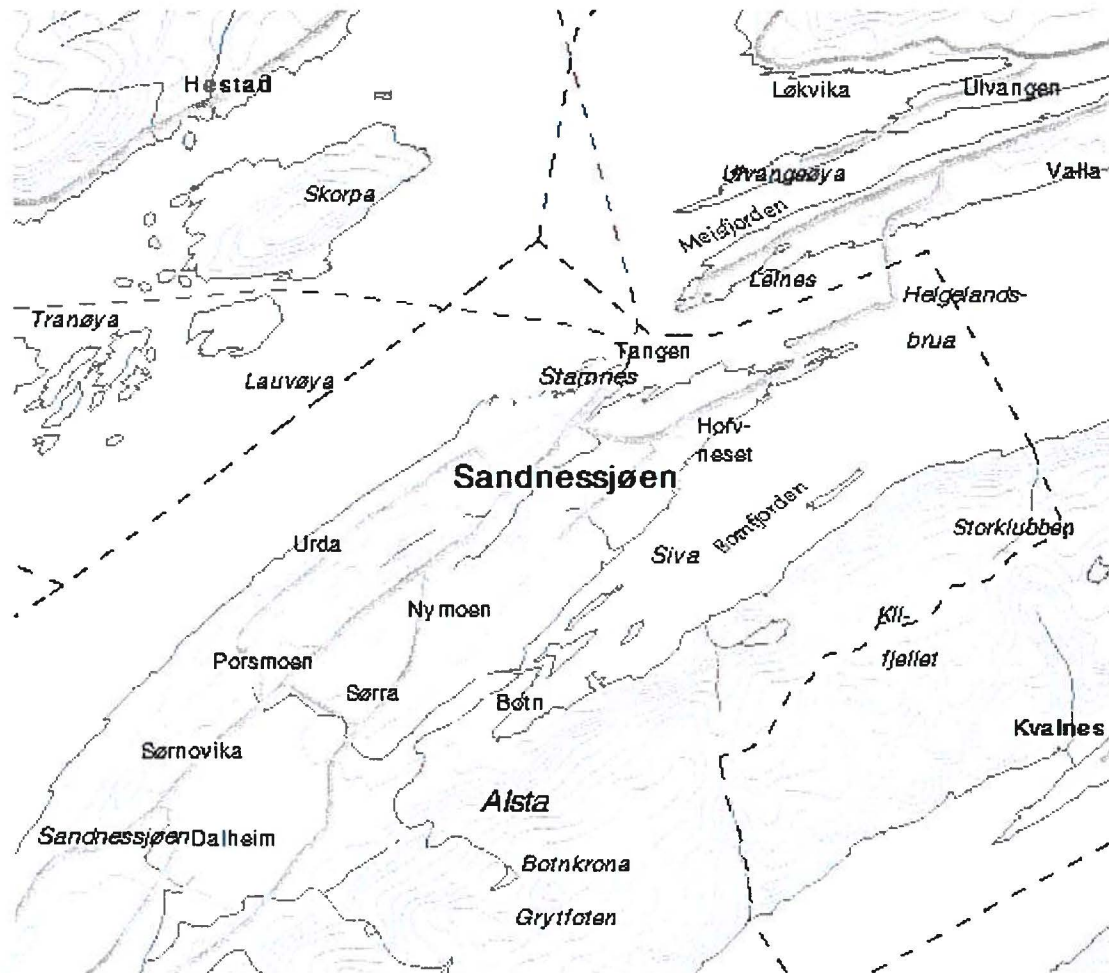
23. Vågenga, Rødøy

24. Sandnessjøen, Alstahaug

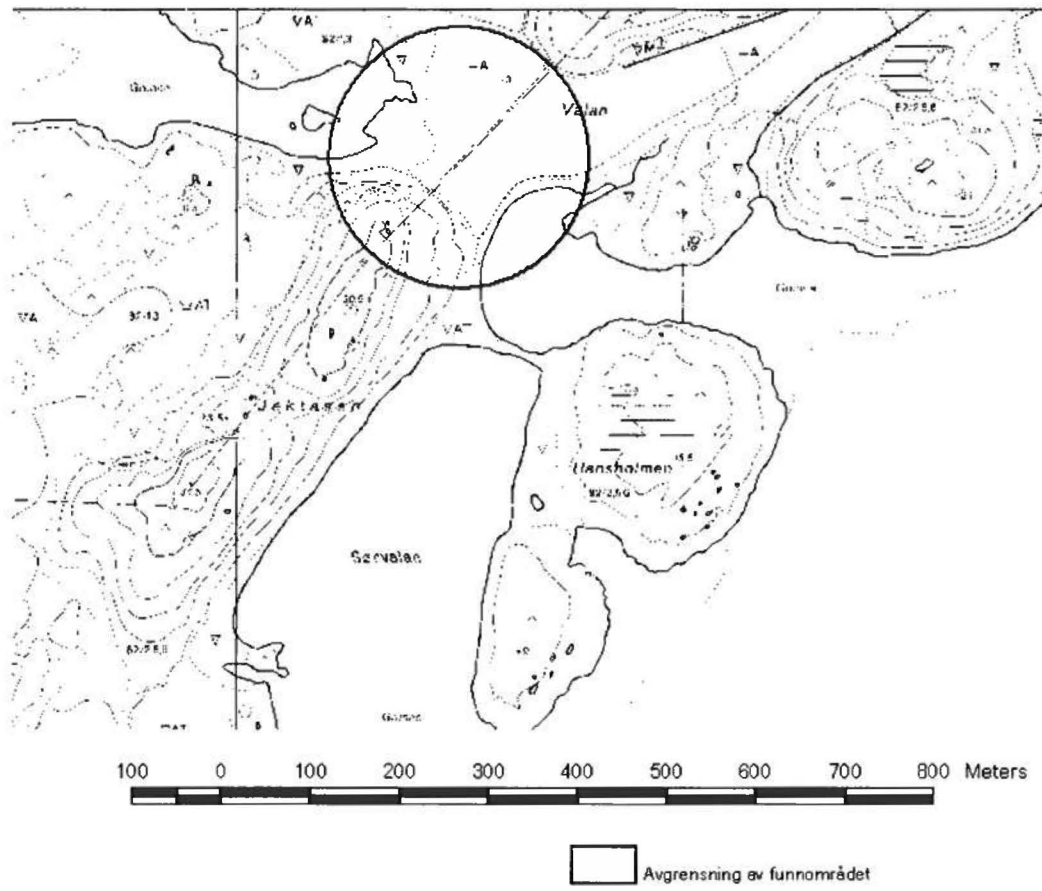
Funnstedet har ikke nærmere spesifisert beliggenhet.

Sandnessjøen, 1:100 000, etter Geonorge, statkart.no

27. Mindnes, Alstahaug

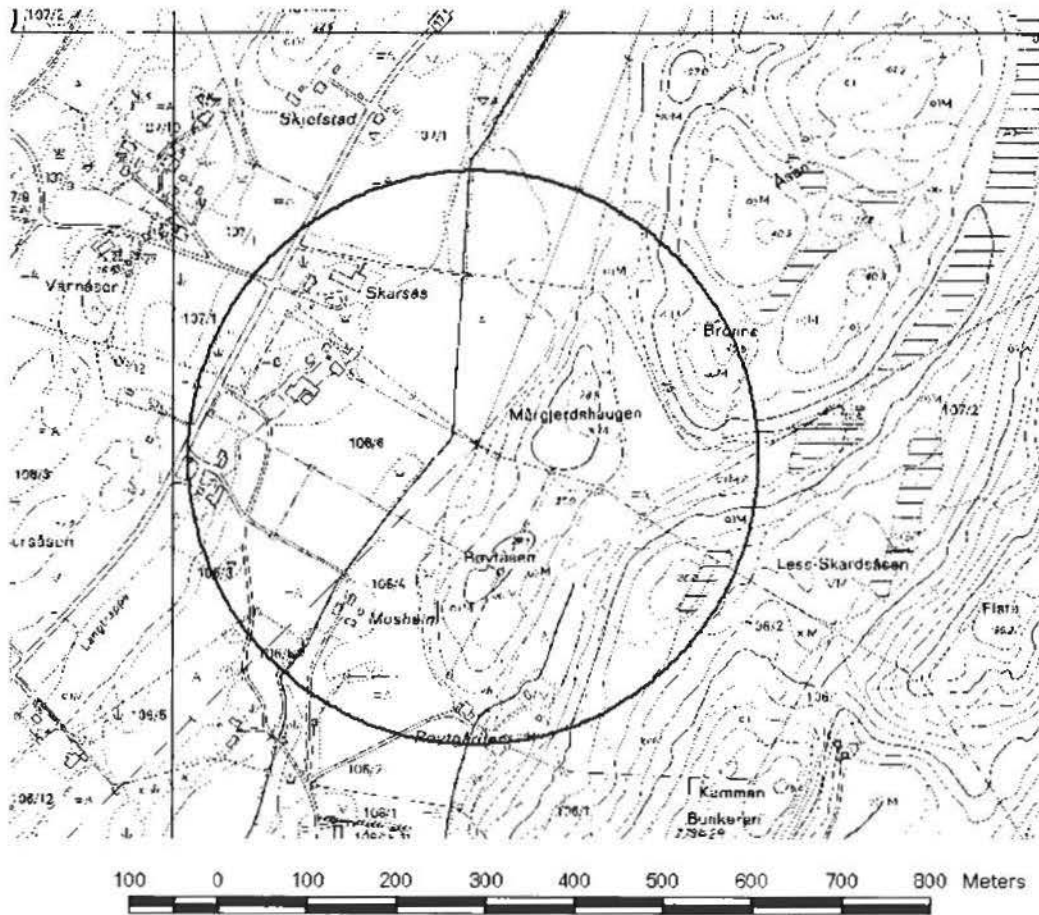
26. Offersøya, Alstahaug

Funnstedet har ikke nærmere spesifisert beliggenhet.

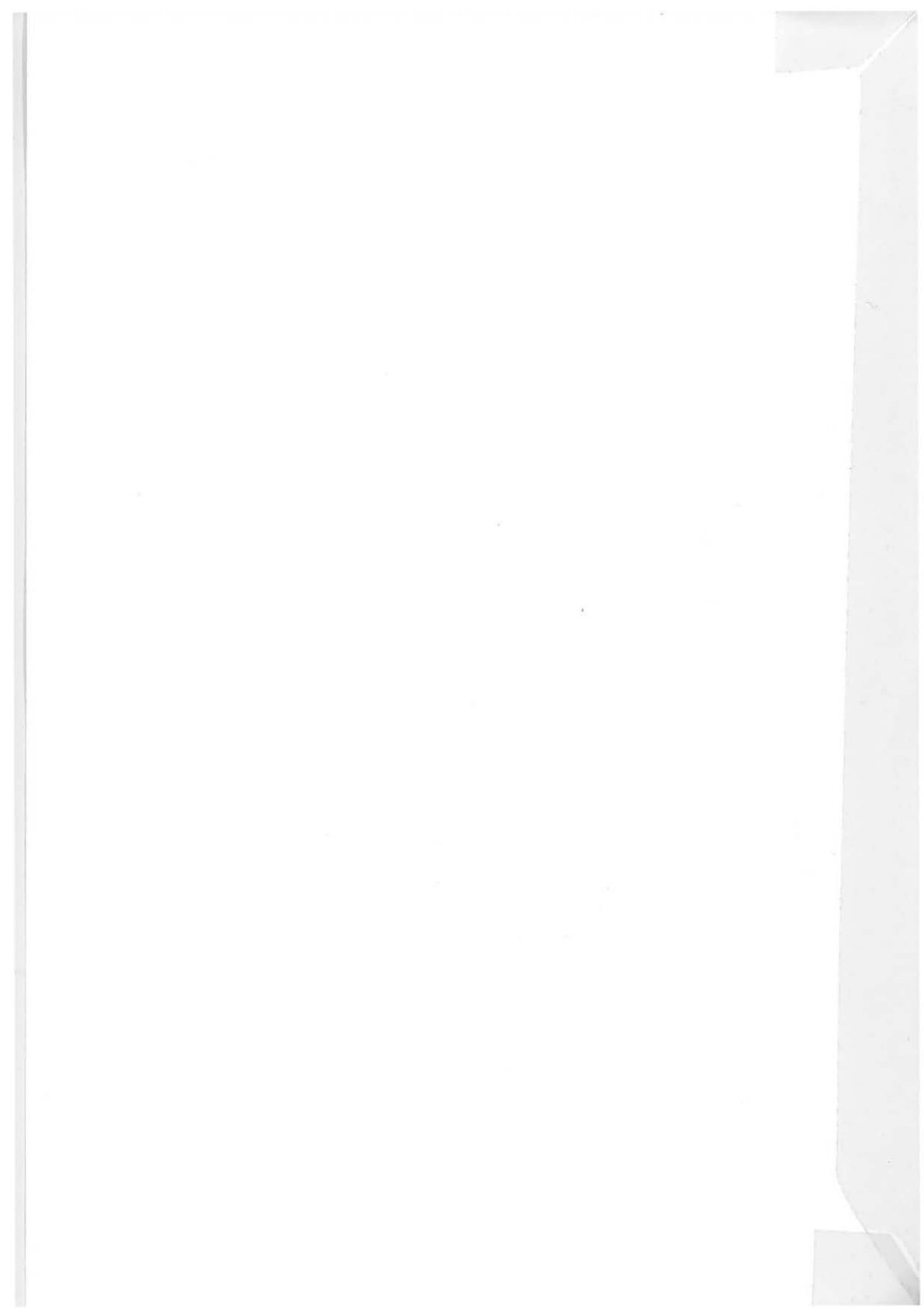
Offersøya, Alstahaug, 1:50 000, etter Geonorge, statkart.no

28. Skarsås, Brønnøy

□ Avgrensning av funnområdet

Universitetsbiblioteket i Tromsø
Bibliotek for humaniora og samfunnsfag

026357CA0